

Βασίλης Σωτηρόπουλος
Το άρθρο 9Α του Συντάγματος 1975/1986/2001.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΥΛΗΣ

A. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

- I. Το συνταγματικό θεμέλιο της προστασίας προσωπικών δεδομένων πριν την Συνταγματική αναθεώρηση του 2001.
- II. Η *expressis verbis* κατοχύρωση του δικαιώματος με το άρθρο 9Α Σ.
 1. Η διατύπωση του άρθρου 9Α Σ.
 2. Η νομική σημασία της κατοχύρωσης.
 3. Η ερμηνεία του άρθρου 9Α Σ σε σχέση με την ειδική νομοθεσία.
- III. Το θέμα: Συνταγματικό δικαίωμα προστασίας από την συλλογή, επεξεργασία και χρήση, ιδίως με ηλεκτρονικά μέσα, των προσωπικών δεδομένων.

B΄ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ.

- I. Έννοιες και ορισμοί.
 1. «Προσωπικά δεδομένα».
 2. «Επεξεργασία» δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.
 3. «Συλλογή» δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.
 4. «Χρήση» δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.
 5. «Ιδίως με ηλεκτρονικά μέσα».
- II. Προστασία από τη συλλογή, επεξεργασία και χρήση προσωπικών δεδομένων.
 1. Η ελεύθερη κυκλοφορία προσωπικών δεδομένων.
 2. Το δικαίωμα του πληροφοριακού αυτοκαθορισμού.
 3. Τα ειδικότερα δικαιώματα που πηγάζουν από το άρθρο 9Α του Συντάγματος.
 - 3.1. Δικαίωμα συγκατάθεσης ή αντίρρησης για την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων.
 - 3.2. Δικαίωμα ενημέρωσης του υποκειμένου, κατά το στάδιο της συλλογής.
 - 3.3. Δικαίωμα πρόσβασης του υποκειμένου στα προσωπικά του δεδομένα.
 - 3.4. Δικαίωμα δικαστικής προστασίας (προσωρινής και οριστικής).
- III. Η επαύξηση της προστασίας με τη σύσταση αρχής ελέγχου.
 1. Η διασφάλιση της προστασίας των δικαιωμάτων από ανεξάρτητη διοικητική αρχή.
 2. Η Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα.
 3. Αρμοδιότητες της Αρχής.

Γ΄. ΦΟΡΕΙΣ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ.

- I. Φυσικά Πρόσωπα.
- II. Δυνατότητες επέκτασης της προστασίας στα νομικά πρόσωπα, τις ενώσεις προσώπων, συλλογικά μορφώματα χωρίς νομική προσωπικότητα.

Δ΄. ΠΕΔΙΟ ΙΣΧΥΟΣ.

- I. Προσβολείς κατά των οποίων στρέφεται το αμυντικό περιεχόμενο του δικαιώματος.
 1. Φορείς δημοσίας εξουσίας
 2. Η ιδιωτική εξουσία.
- II. Μορφές επεξεργασίας από τις οποίες προστατεύονται τα προσωπικά δεδομένα.
 1. Αυτοματοποιημένη επεξεργασία.
 2. Μη αυτοματοποιημένη επεξεργασία.
 3. Μορφές μη προστατευόμενης επεξεργασίας
 - 3.1. Άσκηση αποκλειστικά οικιακών δραστηριοτήτων.
 - 3.2. Άσκηση αποκλειστικά προσωπικών δραστηριοτήτων.

E. ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ.

- I. Γενικοί Περιορισμοί.
 1. Θεσμοποιημένη αναστολή ατομικών δικαιωμάτων.
 2. Το χρέος της κοινωνικής αλληλεγγύης.
 3. Η απαγόρευση καταχρηστικής άσκησης δικαιώματος.

4. Το δημόσιο συμφέρον
5. Η αρχή της αναλογικότητας.

Π. Ειδικοί Περιορισμοί.

1. Επιτρεπόμενες μορφές επεξεργασίας κοινών/απλών προσωπικών δεδομένων παρά την έλλειψη συγκατάθεσης του υποκειμένου:
2. Άρση της απαγόρευσης επεξεργασίας ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων.

ΣΤ. ΚΥΡΩΣΕΙΣ ΠΟΥ ΕΠΙΒΑΛΛΟΝΤΑΙ ΛΟΓΩ ΤΗΣ ΠΡΟΣΒΟΛΗΣ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ.

- I. Διοικητικές κυρώσεις.
- II. Ποινικές κυρώσεις.
- III. Αστική ευθύνη.

ΣΤ΄. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.

Ζ΄. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

A. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

Η συνταγματική αναφορά της προστασίας των προσωπικών δεδομένων στην Ελλάδα διακρίνεται σε **δύο περιόδους**. Η πρώτη περίοδος σηματοδοτείται από την εισαγωγή νομοθετημάτων σε επίπεδο κοινής νομοθεσίας ή νομοθεσίας αυξημένης τυπικής ισχύος βάσει του άρθρου 28§1 Σ. και η δεύτερη περίοδος εκκινεί με την ρητή

κατοχύρωση του δικαιώματος προστασίας των προσωπικών δεδομένων στο Σύνταγμα, με το άρθρο 9Α Σ.

Η **πρώτη περίοδος** εκκινεί από την κύρωση με το Ν.2068/1992 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης της 28.1.1981 «για την προστασία των ατόμων από την αυτόματη επεξεργασία των προσωπικών πληροφοριών», γνωστής και ως Σύμβαση 108. Η εν λόγω σύμβαση άρχισε να ισχύει έναντι της Ελλάδας από την 1.1.1995, καθιερώνοντας ένα ατελές¹ καθεστώς προστασίας των προσωπικών πληροφοριών. Η κοινή νομοθεσία της προστασίας των προσωπικών δεδομένων ολοκληρώθηκε συστημικά με την θέσπιση του Ν.2472/1997 «Προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα», ο οποίος εναρμονίζει το εσωτερικό δίκαιο με την Οδηγία 95/46 Ε.Κ. του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 24^{ης} Οκτωβρίου 1995 για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών. Οι συνταγματικές αναφορές της προστασίας των προσωπικών δεδομένων κατά την περίοδο αυτή ήταν τα άρθρα 2§1, 5§1, 9§1 και 19 του Συντάγματος 1975/1986.

Με τη συνταγματική αναθεώρηση του 2001 (Ψήφισμα της 6.4.2001) προστέθηκε στον καταστατικό χάρτη το άρθρο 9Α, το οποίο ιδρύει ιδιαίτερο («επώνυμο») συνταγματικό δικαίωμα προστασίας από τη συλλογή, επεξεργασία και χρήση των προσωπικών δεδομένων. Έτσι, η συνταγματική θεμελίωση της εν λόγω προστασίας μετατοπίζεται από την σύνθεση περισσότερων συνταγματικών διατάξεων, στην διάταξη του άρθρου 9Α του Συντάγματος 1975/1986/2001 (**δεύτερη περίοδος**).

Αντικείμενο της παρούσας μελέτης είναι η διερεύνηση των έννομων συνεπειών της ποιοτικής μεταβολής ανάμεσα στις δύο περιόδους της συνταγματικής αναφοράς της προστασίας των προσωπικών δεδομένων. Το γεγονός ότι η κοινής και αυξημένης τυπικής ισχύος (Νόμοι, κοινοτικές διατάξεις, διεθνείς συνθήκες) ειδική νομοθεσία προηγήθηκε της συνταγματικής ρύθμισης, προσδιορίζει το ιστορικό, συστημικό και τελολογικό νομικό φορτίο των όρων που χρησιμοποιούνται από την διάταξη του άρθρου 9Α Σ. Ταυτόχρονα, η ρητή αναγωγή της προστασίας προσωπικών δεδομένων σε συνταγματικό κανόνα επιβάλλει την έρευνα της συμφωνίας της (προϋφιστάμενης) ειδικής νομοθεσίας προς το Σύνταγμα. Η αμφίδρομη αυτή πορεία την οποία καλείται να ακολουθήσει ο ερμηνευτής καθίσταται ακόμη πιο ενδιαφέρουσα, λαμβανομένου υπόψη ότι με την αναθεώρηση του 2001 προστέθηκαν ή και τροποποιήθηκαν και άλλες συνταγματικές διατάξεις οι οποίες συμπροσδιορίζουν την συνταγματική προστασία των προσωπικών δεδομένων, όπως οι περιεχόμενες στα άρθρα 5Α, 19§§2-3, 25§1 και 101Α Σ.

I. Το συνταγματικό θεμέλιο της προστασίας προσωπικών δεδομένων πριν την Συνταγματική αναθεώρηση του 2001.

Σύμφωνα με την Εισηγητική Έκθεση του Ν.2472/1997 (2§3), “[...] για τον κοινό νομοθέτη, η θέσπιση ειδικών κανόνων για τη συλλογή και επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα δεν είναι απλή ευχέρεια. Ειδικά στην Ελλάδα, αυτό συνιστά υποχρέωση του νομοθέτη κατά τις διατάξεις του άρθρου 9 αλλά και των άρθρων 2 παρ.

¹ Γέροντας, Η προστασία του πολίτη από την ηλεκτρονική επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων, Αθήνα 2002, σελ. 110.

1, 5 παρ. 1 και 19 του Συντάγματος, οι οποίες ανάγουν την προστασία της αξίας του ανθρώπου σε πρωταρχική υποχρέωση της πολιτείας, προστατεύουν την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητάς του και διασφαλίζουν την ιδιωτική και την οικογενειακή του ζωή, καθώς και το απόρρητο των επικοινωνιών του.”

Με την συγκεκριμένη αποστροφή της Εισηγητικής Έκθεσης θεμελιώνεται η συνταγματική αναφορά της προστασίας των προσωπικών δεδομένων σε μια περίοδο κατά την οποία το Σύνταγμα της Ελλάδας δεν προέβλεπε ρητά την προστασία του εν λόγω έννομου αγαθού. Η αναγκαιότητα της ανεύρεσης της συνταγματικής αναφοράς της προστασίας των προσωπικών δεδομένων επιβαλλόταν από το γεγονός ότι τα δικαιώματα που κατοχυρώνονται με τον Ν.2472/1997 συνιστούν, αντιστοίχως, περιορισμούς ρητά προβλεπόμενων συνταγματικών δικαιωμάτων, “ανταγωνιστικών” ως προς την προστασία των προσωπικών δεδομένων, όπως η ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας (άρθρο 5§1 Σ.), η ελευθερία της έκφρασης (άρθρο 14§1), οι ελευθερίες της τέχνης, της επιστήμης, της έρευνας και της διδασκαλίας (άρθρο 16§1) το δικαίωμα της ιδιοκτησίας (άρθρο 17) κ.α.

II. Η expressis verbis κατοχύρωση του δικαιώματος με το άρθρο 9Α Σ.

Με την συνταγματική αναθεώρηση του 2001 (Ψήφισμα της 6.4.2001) προστέθηκε στο Σύνταγμα το άρθρο 9Α. Με το άρθρο αυτό κατοχυρώθηκε ρητά από το Σύνταγμα η προστασία των προσωπικών δεδομένων ως ατομικό δικαίωμα και ανατέθηκε ρητά από το Σύνταγμα η διασφάλισή του σε ανεξάρτητη αρχή (δεύτερη περίοδος συνταγματικής θεμελίωσης της προστασίας των προσωπικών δεδομένων) .

1. Η διατύπωση του άρθρου 9Α Σ.

Καθένας έχει δικαίωμα προστασίας από τη συλλογή, επεξεργασία και χρήση, ιδίως με ηλεκτρονικά μέσα, των προσωπικών του δεδομένων, όπως νόμος ορίζει. Η προστασία των προσωπικών δεδομένων διασφαλίζεται από ανεξάρτητη αρχή, που συγκροτείται και λειτουργεί, όπως νόμος ορίζει.

2. Η νομική σημασία της κατοχύρωσης.

Κατά την πρώτη περίοδο των συνταγματικών αναφορών της προστασίας προσωπικών δεδομένων, παρατηρείται το φαινόμενο κατά το οποίο ο κοινός νομοθέτης έχει θεσπίσει ένα νομικό πλαίσιο για την προστασία των θεμελιωδών ελευθεριών των φυσικών προσώπων, το οποίο εμπεριέχει «μεροληπτικούς» –υπέρ της προστασίας δεδομένων- κανόνες στάθμισης και άρσης «συγκρούσεων» συνταγματικών αγαθών, εξειδικεύοντας τους όρους υπό τους οποίους επιτυγχάνεται η πρακτική αρμονία των δικαιωμάτων. Η συνταγματικότητα του νομοθετήματος αυτού επιχειρείται να διασωθεί με την –ολοφάνερα εκ των υστέρων²- αναγωγή του σε γενικές ρήτρες του Συντάγματος (άρθρα 2§1 και 5§1), καθώς και σε ειδικότερες και περιπτώσιολογικές αναφορές, στις οποίες διακρίνεται η «προτίμηση» του Συντάγματος υπέρ της

² Η εισαγωγή της νομοθεσίας για την προστασία των προσωπικών δεδομένων δεν αποτέλεσε προϊόν συνταγματικής επιταγής, αλλά πίεσης από τις διεθνείς και κοινοτικές δεσμεύσεις της χώρας. Βλ. κυρίως Οδηγία 95/46/EK και άρθρο 286 ΣυνθΕΕ.

προστασίας των προσωπικών δεδομένων (άρθρα 9 και 19), χωρίς ωστόσο αυτή η προστασία να καθιερώνεται **ρητά** σε καμία από αυτές τις συνταγματικές διατάξεις. Η θέσπιση κανόνων στάθμισης συνταγματικών αγαθών (από τη μία η προστασία της προσωπικότητας και του ιδιωτικού βίου και από την άλλη το δικαίωμα στην πληροφόρηση, την ελευθερία έκφρασης και την οικονομική ελευθερία) από την κοινή νομοθεσία και μάλιστα με «μεροληπτικό» τρόπο υπέρ της προστασίας των προσωπικών δεδομένων, χωρίς αναγωγή αυτής της στάθμισης σε ρητό συνταγματικό κανόνα, καθιστούσε την κοινή νομοθεσία έκθετη σε αμφισβητήσεις της αρμονίας της προς το Σύνταγμα. Ας σημειωθεί ότι ο Ν.2472/1997 εμπεριέχει εκτεταμένες νομοθετικές εξειδικεύσεις και μικρο-εφαρμογές της αρχής της αναλογικότητας, την οποία έχει λάβει υπόψη του ως θεμελιώδες κριτήριο των κανόνων στάθμισης αγαθών που έχει εισαγάγει. Ωστόσο, κατά την πρώτη εκείνη περίοδο, η αρχή της αναλογικότητας, μολονότι ήταν επίσης αναγνωρισμένος συνταγματικός κανόνας που προέκυπτε από την ερμηνεία του Συντάγματος, δεν γνώριζε συνταγματική κατοχύρωση. Το ίδιο ισχύει και για την διαπροσωπική ενέργεια («τριτενέργεια») που αναπτύσσουν τα δικαιώματα του υποκειμένου των δεδομένων, σε μια εποχή κατά την οποία δεν υπήρχε η ρητή συνταγματική κατοχύρωσή της στο άρθρο 25§1 Σ. και το θέμα αμφισβητούνταν έντονα στη θεωρία³. Το γεγονός ότι κατά την πρώτη περίοδο το αίτημα της προστασίας των προσωπικών δεδομένων είχε εισαχθεί και υποστηριχθεί από τη θεωρία⁴ και ως εκ τούτου οι ενστάσεις συνταγματικότητας υπήρξαν περιθωριακές και αποτυπώθηκαν ως μειοψηφίες στη νομολογία⁵ δεν ενδυναμώνει την άποψη ότι οι αναφορές στις γενικές διατάξεις αποτελούσαν μια επαρκή συνταγματική βάση στήριξης των κανόνων στάθμισης της κοινής νομοθεσίας. Η συναρμογή μιας συνταγματικής «πλατφόρμας», αποτελούμενης από υπεργενικές (άρθρα 2§1 και 5§1) και από υπερείδικές (άρθρα 9 και 19) αναφορές, πιστοποιούσε, για τον καλόπιστο μελετητή, το πολύ την *συμφωνία* του Ν.2472/1997 προς το Σύνταγμα. Σε καμία περίπτωση όμως, η συμφωνία αυτή δεν θα μπορούσε να ισοδυναμεί με αναγωγή της κοινής νομοθεσίας προστασίας προσωπικών δεδομένων σε κανονολογία αυξημένης τυπικής ισχύος, έτσι ώστε να καθίστανται αναμφισβήτητες, αυθεντικές, οι λύσεις που προκρίνει στις περιπτώσεις αναμέτρησης των συνταγματικών αγαθών⁶. Άλλη είναι η νομική σημασία της **συμφωνίας** προς το Σύνταγμα και άλλη η νομική σημασία της **κατοχύρωσης** από το Σύνταγμα.

Με την ρητή καθιέρωση της προστασίας των προσωπικών δεδομένων ως συνταγματικό δικαίωμα, μεταβάλλεται εμμέσως η φύση των κανόνων που περιέχονταν στην κοινή νομοθεσία ως νοηματοδοτούντες την συνταγματική αναφορά (εκτελεστικός νόμος). Η προστασία των προσωπικών δεδομένων μεταβαίνει σε άλλο γένος, μεταπηδά από το κοινό στο συνταγματικό επίπεδο. Από τη *συμφωνία προς το Σύνταγμα* (πρώτη περίοδος θεμελίωσης), επήλθε η *κατοχύρωση στο Σύνταγμα* (δεύτερη περίοδος θεμελίωσης). Με την μεταβολή αυτή, η προστασία των προσωπικών δεδομένων μεταβλήθηκε από κοινό σε θεμελιώδη κανόνα⁷. Το ότι η

³ Βλ. αντί άλλων *Μαυριά*, Το συνταγματικό δικαίωμα του ιδιωτικού βίου.

⁴ Πρωτοφανής υπήρξε η υποστήριξη της συνταγματικότητας του Ν.2472/1997 από το σύνολο σχεδόν της θεωρίας, κατά τα χρόνια της πρώτης εφαρμογής του πριν την συνταγματική αναθεώρηση του 2001.

⁵ Η αντισυνταγματικότητα του Ν.2472/1997 ως οργανωτικού της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα προβλήθηκε ως ένσταση κατά την εκδίκαση ακυρωτικών διαφορών ενώπιον του ΣτΕ. Η απόρριψη της ένστασης δεν απέτρεψε την ανάπτυξη σοβαρών μειοψηφιών οι οποίες αμφισβητούσαν την συνταγματικότητα της Αρχής.

⁷ Θεμελιώδης κανόνας, με την νομική-τυπική έννοια, είναι εκείνος που κατοχυρώνεται από το Σύνταγμα. Με την αυστηρή νομική προσέγγιση, θεμελιώδεις κανόνες εκτός Συντάγματος δεν υπάρχουν, αξίωμα που αποτελεί εκδήλωση της θεμελιακής πληρότητας του Συντάγματος,

διάταξη του άρθρου 9Α Σ. περιέχει ως εξαγγελία την προστασία των προσωπικών δεδομένων, χωρίς να διευκρινίζει το περιεχόμενό της, παραπέμπει ευθέως στην προϋπάρχουσα κοινή νομοθεσία, ως προς την ερμηνεία της (βλ. κατωτέρω, υπό 3). Ταυτόχρονα όμως, με το δεύτερο εδάφιο αίρει αυθεντικά την –όποια- αμφισβήτηση της συνταγματικότητας της διασφάλισης της εν λόγω προστασίας από ανεξάρτητη αρχή. Το εδάφιο β' του άρθρου 9Α Σ., σε συνδυασμό με το άρθρο 101Α Σ. αποτελούν την ρητή συνταγματική θεμελίωση της λειτουργίας της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, ανεξάρτητα από το γεγονός ότι στο συνταγματικό κείμενο δεν χρησιμοποιείται η επωνυμία αυτή.

Ταυτόχρονα με το άρθρο 9Α, ο αναθεωρητικός νομοθέτης του 2001, προσέθεσε στο Σύνταγμα το άρθρο 5Α (δικαιώματα στην πληροφόρηση και συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας), το οποίο κατοχυρώνει δικαιώματα με τη ρητή επιφύλαξη του άρθρου 9Α. Η ρητή αυτή επιφύλαξη προστέθηκε στη νέα διάταξη του άρθρου 19§3, κατά την οποία απαγορεύεται η χρήση αποδεικτικών μέσων που έχουν αποκτηθεί κατά παράβαση του άρθρου 19 (απόρρητο επικοινωνίας) και των άρθρων 9 και 9Α. Με τις δύο αυτές συνταγματικές επιφυλάξεις, η προστασία προσωπικών δεδομένων ανάγεται σε έναν συνταγματικό κανόνα περιορισμού των δικαιωμάτων της πληροφόρησης-συμμετοχής στην ΚτΠ, αλλά και του δικαιώματος δικαστικής ακρόασης, ως προς την εκδήλωση της συλλογής και χρήσης αποδεικτικών μέσων που ανάγονται στον ιδιωτικό βίο ή τα προσωπικά δεδομένα τρίτου. Συνεπώς, η πρακτική εναρμόνιση των δικαιωμάτων που προκρίνει το ίδιο το Σύνταγμα, κλίνει, τουλάχιστον σε αυτές τις δύο περιπτώσεις, υπέρ της προστασίας των προσωπικών δεδομένων. Ο αναθεωρητικός νομοθέτης έρχεται να επικυρώσει περιπτωσιολογικά την στάθμιση του κοινού νομοθέτη υπέρ των δικαιωμάτων προστασίας προσωπικών δεδομένων, έναντι των «ανταγωνιστικών» δικαιωμάτων, δίνοντας **συνταγματικό έρεισμα στον ερμηνευτικό κανόνα «ένα αμφιβολία υπέρ της προστασίας των προσωπικών δεδομένων».**

Τέλος, με την καθιέρωση της αρχής της ανάπτυξης διαπροσωπικής ενέργειας των συνταγματικών δικαιωμάτων και μεταξύ ιδιωτών, στο αναθεωρημένο άρθρο 25§1, δεν αμφισβητείται πλέον ότι το αμυντικό περιεχόμενο των δικαιωμάτων στρέφεται όχι μόνο κατά της κρατικής, αλλά και κατά της ιδιωτικής εξουσίας. Σχετικές ρυθμίσεις υπήρχαν και εξακολουθούν να ισχύουν στην ειδική νομοθεσία (Ν.2472/1997 και 2774/1999) και πριν την συνταγματική αναθεώρηση.

Η σημασία της ρητής αναφοράς στο συνταγματικό κείμενο της προστασίας των προσωπικών δεδομένων (άρθρο 9Α Σ.), παρά την ύπαρξη γενικών διατάξεων από τις οποίες θεωρείται ότι το εν λόγω δικαίωμα «πηγάζει» (άρθρα 2§1, 5§1, 9§1, 19Σ.), είναι αντίστοιχη της σημασίας της καθιέρωσης ενός ειδικού νομοθετικού πλαισίου για την προστασία των προσωπικών δεδομένων (Ν.2472/1997, Ν.2774/1999), παρά την ύπαρξη γενικών ρητρών και στο επίπεδο της κοινής νομοθεσίας (57,59 Α.Κ., 361 επ. Π.Κ. κλπ), από τις οποίες θεωρείται ότι επίσης «πηγάζουν» τα εν λόγω δικαιώματα. Η **ασφάλεια δικαίου** έχει αναχθεί στον σημαντικότερο ίσως κανόνα που πρέπει να διέπει την θεσμική προστασία των προσωπικών δεδομένων. Εκδήλωση της σημασίας που αποδίδεται στην ασφάλεια δικαίου είναι ο έλεγχος του επιπέδου προστασίας των προσωπικών δεδομένων ως προς την υποστήριξή της από ειδικό νομοθετικό επίπεδο, προκειμένου να επιτραπεί η διασυννοριακή ροή δεδομένων σε χώρες εκτός Ε.Ε. (βλ. Ν.2472/1997, άρθρο 9). Το παράδειγμα της διαπραγματεύσεως της Ε.Ε. με τις Η.Π.Α.

Δημητρόπουλος, Το Σύνταγμα ως βάση της έννομης τάξης, 2002, σελ. 169. Το δικαίωμα προστασίας προσωπικών δεδομένων είχε καταστεί ένα θεμελιώδες δικαίωμα, βλ. *Μήτρου*, Προστασία Προσωπικών Δεδομένων: ένα νέο δικαίωμα, σε *Τσάτσου/Βενιζέλου/Κοντιάδη* (επιμ.) Το Νέο Σύνταγμα, Αθήνα-Κομοτηνή 2001, σελ. 90.

για την διαβίβαση των δεδομένων των ευρωπαϊών πολιτών που ταξιδεύουν αεροπορικά προς, από και διά Η.Π.Α. είναι χαρακτηριστικό: παρ' όλο που και από το αμερικάνικο σύνταγμα κατοχυρώνονται αξίες όπως το δικαίωμα στον ιδιωτικό βίο κλπ., μολονότι, επίσης, υπάρχουν περιφερειακά νομοθετήματα σε επίπεδο κοινής νομοθεσίας, αμφισβητείται έντονα το επίπεδο προστασίας των προσωπικών δεδομένων, ακριβώς επειδή δεν υπάρχει το ειδικό νομοθετικό πλαίσιο που εξασφαλίζει **ρητά** τους όρους νομιμότητας της επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων. Επομένως, ο «**συμβολικός**» **χαρακτήρα** κάθε διάταξης (είτε συνταγματικής είτε κατώτερης τυπικής ισχύος) που τίθεται για την προστασία των προσωπικών δεδομένων δεν μπορεί να ανάγεται σε κύριο χαρακτηριστικό της, καθόσον καμία διάταξη δεν περισσεύει, εφόσον επιθυμείται η καθιέρωση ενός πλήρους και επαρκούς συστήματος προστασίας.

3. Η ερμηνεία του άρθρου 9Α Σ σε σχέση με την ειδική νομοθεσία.

Οι ειδικές προϋποθέσεις της προστασίας των προσωπικών δεδομένων, δηλαδή η διαρρύθμιση του περιεχομένου του συνταγματικού δικαιώματος, ανατίθεται από το Σύνταγμα στον νόμο (“*όπως νόμος ορίζει*”). Η ιστορική ερμηνεία της συγκεκριμένης επιφύλαξης νόμου παραπέμπει ευθέως στον Ν.2472/1997 και στον Ν.2774/1999 (για την προστασία προσωπικών δεδομένων στον τηλεπικοινωνιακό τομέα), το περιεχόμενο των οποίων ο αναθεωρητικός νομοθέτης επιθυμεί να αναγάγει σε εκτελεστικό του Συντάγματος. Συνεπώς, η ερμηνεία του άρθρου 9Α Σ. είναι συνυφασμένη προς την προϋφιστάμενη ειδική νομοθεσία, η οποία ανάγεται σε οιονεί συνταγματικό σύστημα κανόνων, με την έννοια ότι με αυτήν εισήχθη ένα **θεσμικό κερκτημένο**, “με αποτέλεσμα να μην είναι συνταγματικά επιτρεπτή η κατάργηση των ισχυουσών διατάξεων της κοινής νομοθεσίας, χωρίς την αντικατάστασή τους με άλλες, ικανές να παράσχουν παρεμφερή προστασία”⁸. Συνεπώς, δεν νοείται ερμηνεία του άρθρου 9Α, χωρίς αναγωγή στο θεσμικό κερκτημένο που έχει καθιερωθεί από την ειδική κοινή νομοθεσία.

Ταυτόχρονα, η κοινή νομοθεσία, διατηρώντας σε κάθε περίπτωση την τυπική κατωτερότητά της ενόψει των συνταγματικών κανόνων, ανάμεσα στους οποίους και αυτός του άρθρου 9Α, αλλά, πλέον και του 5Α, υπόκειται –εκ νέου- σε έλεγχο της αρμονίας της προς το Σύνταγμα. Από τη σύμφωνη προς τη διατύπωση του άρθρου 9Α “ανάγνωση” του Ν.2472/1997, επιβάλλεται η διαφοροποιημένη εφαρμογή του ως προς τους φορείς των δικαιωμάτων (βλ. κατωτέρω υπό Γ’.), αλλά και το πεδίο και την έκταση της προστασίας (βλ. κατωτέρω υπό Δ’.).

III. Το θέμα: Συνταγματικό δικαίωμα προστασίας από την συλλογή, επεξεργασία και χρήση, ιδίως με ηλεκτρονικά μέσα, των προσωπικών δεδομένων.

Αντικείμενο της παρούσας μελέτης είναι η ύλη του νέου συνταγματικού δικαιώματος προστασίας προσωπικών δεδομένων.

⁸ Χρυσόγονος, ο.π., σελ. 199. Έτσι και ο Ιγγλεζάκης, ο.π., σελ. 48, ο οποίος θεωρεί ότι κατάργηση ή ελάττωση της προστασίας που παρέχεται ήδη με τον Ν.2472/1997 θα αντέβαινε στο άρθρο 2§1 Σ. και θα ήταν ανίσχυρη ως αντισυνταγματική. Η θέση αυτή που εξακολουθεί να αναζητά συνταγματικές αναφορές της προστασίας δεδομένων στο άρθρο 2§1 Σ. ερήμην του ειδικού άρθρου 9Α Σ. δεν μπορεί να θεωρηθεί ακριβής.

Δεδομένης της σχέσης της συνταγματικής διάταξης προς το προϋφιστάμενο νομοθετικό πλαίσιο (βλ. ανωτέρω, υπό II 3) , η μελέτη προσανατολίζεται στην διερεύνηση των αλληλεπιδράσεων ανάμεσα στην κοινή νομοθεσία και την συνταγματική κατοχύρωση του δικαιώματος, με σκοπό την αναζήτηση του ισχύοντος δικαίου.

Β' ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ.

I. Έννοιες και ορισμοί.

Η διατύπωση του άρθρου 9Α Σ. αναπαράγει την ορολογία που υιοθετεί η ειδική κοινή νομοθεσία για την προστασία των προσωπικών δεδομένων («προσωπικά δεδομένα», «συλλογή», «επεξεργασία», «χρήση»). Συνεπώς, η ερμηνεία του άρθρου διέρχεται μέσα από την μελέτη της σχετικής ορολογίας της κοινής νομοθεσίας.

Επειδή με το Ν.2472/1997 εισήχθη στο επίπεδο της κοινής εσωτερικής νομοθεσίας για πρώτη φορά⁹ ένα σύνολο νέων νομικών όρων, ο εθνικός νομοθέτης, όπως ακριβώς και ο κοινοτικός (βλ. άρθρο 2 της Οδηγίας 95/46), προβλέπει έναν κατάλογο, στον οποίο οριοθετείται το νοηματικό περιεχόμενο των συγκεκριμένων εννοιών¹⁰. Η καταγωγή του κλάδου των προσωπικών δεδομένων από το γνωστικό ορίζοντα της πληροφορικής και η αναγκαστική συνύπαρξη δικαίου και τεχνικής στο πεδίο εφαρμογής του, επιβάλλει την υιοθέτηση από το Νόμο μια σειρά όρων, οι οποίοι προέρχονται απευθείας από την τεχνική ορολογία της πληροφορικής (π.χ. "δεδομένα"), ενέχοντας, όμως, εγγεγραμμένη την διάπλασή τους από την νομική επιστήμη (π.χ. "προσωπικά δεδομένα").

Το άρθρο 2 «Ορισμοί» του Ν.2472/1997 άλλοτε εισάγει **πλάσματα δικαίου** (βλ. π.χ. "Επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα", στην οποία περιλαμβάνεται και η λογικά προτερόχρονη ενέργεια της "συλλογής προσωπικών δεδομένων") και άλλοτε επεμβαίνει για να συστειλεί ή να διαστειλεί το εύρος ενός όρου. Η διάταξη του **άρθρου 2** του Ν.2472/1997 είναι απαραίτητη, στο μέτρο που συμπροσδιορίζει μαζί με τα άρθρα 1 και 3 το πεδίο εφαρμογής του Νόμου, άρα και το συνταγματικό πλαίσιο της προστασίας των προσωπικών δεδομένων.

Το άρθρο 2 προσδιορίζει το νόημα όρων που περιλαμβάνονται στο κείμενο του Νόμου και συνακόλουθα του άρθρου 9Α. Αυτό προκύπτει από το πρώτο εδάφιο του άρθρου 2: "*για τους σκοπούς του παρόντος νόμου*". Πρέπει να επισημανθεί ότι με την νομοθετική οριοθέτηση εννοιών, ο νομοθέτης δημιουργεί μεν απαραίτητα γνωσιολογικά εργαλεία, αλλά δεν είναι δυνατόν να περιορίσει τις μεθόδους ερμηνείας, ιδίως την *γραμματολογική*, την *ιστορική*, την *συστημική* και πολύ περισσότερο την *τελλολογική*, οι οποίες διέπονται από τους κανόνες της λογικής που προϋπάρχουν των νομικών κανόνων και, ως εκ τούτου, δεν είναι δυνατόν να

⁹ Η προηγηθείσα εισαγωγή της ορολογίας από τη Σύμβαση 108 δεν μπορεί να θεωρηθεί ως εισαγωγή της στο επίπεδο της κοινής νομοθεσίας, γιατί οι συμβάσεις που κυρώνονται με Νόμο αποκτούν κατ' άρθρο 28 Σ. αυξημένη τυπική ισχύ. Επομένως είναι ακριβές ότι οι όροι εισάγονται το πρώτον στην κοινή νομοθεσία με τον Ν.2472/1997, με την περιθωριακή επιφύλαξη της αναφοράς του Ν.2251/1994, άρθρο 9§11 («χρήση στοιχείων ή πληροφοριών προσωπικού χαρακτήρα του καταναλωτή» για σκοπούς άμεσης διαφήμισης).

¹⁰ Πρόκειται για σύνηθες φαινόμενο στα νεότερα νομοθετήματα, ιδίως σε αυτά με τα οποία η εσωτερική νομοθεσία εναρμονίζεται με την κοινοτική. "Κατάλογοι" ορισμών περιέχονται επίσης στο Ν.2251/1994, αλλά και στον 2744/1999, για την προστασία δεδομένων στον τηλεπικοινωνιακό τομέα.

περιοριστούν από αυτούς. Έτσι η διάταξη του άρθρου 2 εισάγει μεν αναγκαστικό δίκαιο (*ius cogens*) και ως εκ τούτου, η ιδιωτική βούληση δεν μπορεί να παρεκκλίνει από τα οριζόμενα σε αυτήν, με την αυτονόητη επιφύλαξη, υπέρ του ερμηνευτή του δικαίου, ότι δεν μπορεί να νοηθεί περιορισμός της δυνατότητάς του να εφαρμόσει τις επιστημονικές μεθόδους ερμηνείας, ενόψει του ότι ο νομοθέτης, ακόμα και με την πρόβλεψη δεσμευτικών¹¹ ορισμών, δεν καθίσταται λεξικογράφος.

1. «Προσωπικά δεδομένα».

Ο κυριότερος νέος όρος που εισάγεται με το Νόμο είναι αυτός των *δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα*, όρος που χρησιμοποιείται (από τη θεωρία και την επίσημη ερμηνεία στην οποία προβαίνει η Αρχή¹² με τις πράξεις της) από κοινού με τους ταυτόσημους όρους *προσωπικά (ή ατομικά)*¹³ *δεδομένα*¹⁴ και *προσωπικά στοιχεία*.

Όπως μαρτυρεί η ετυμολογική προσέγγιση του όρου, η προέλευσή του είναι απευθείας από την ορολογία της πληροφορικής¹⁵, στην οποία γίνεται ευρύτατη χρήση του όρου "data", "δεδομένα". Δεν είναι τυχαία η ουσιαστικοποιημένη χρήση της μετοχής παρακειμένου, ούτε κενή **κανονιστικής** σημασίας. Το αγγλοσαξωνικό data, αναπαράγοντας τη μετοχή παρακειμένου του λατινικού ρήματος *do*, αποδίδει, όπως και το αρχαιοελληνικό *δίδωμι*, ως νοηματικό ενέργημα, το στοιχείο της παροχής, της μεταβίβασης. Η χρήση παρακειμένου, αποδίδει ένα στοιχείο σταθερότητας ως προς το σώμα που παρεσχέθη. Δεδομένη¹⁶ πληροφορία είναι εκείνη που έχει ήδη

¹¹ Την δεσμευτικότητα των ορισμών αποδέχεται και η Αρχή, η οποία, όμως, επιφυλάσσει στον εαυτό της την αρμοδιότητα να ερμηνεύει επίσημα ακόμα και τους ορισμούς. Ενδεικτικό είναι ότι στην Οδηγία 115/2001, για την προστασία προσωπικών δεδομένων των εργαζομένων, η Αρχή συνέταξε έναν κατάλογο με όλους τους ορισμούς του άρθρου 2, προσαρμοσμένους στο πεδίο των εργασιακών σχέσεων: " *Ο νομοθέτης, με τον Ν. 2472/97, επέλεξε ορισμένες έννοιες, οι οποίες είναι σημαντικές για την κατανόηση και εφαρμογή του νόμου, και προσέδωσε σε αυτές δεσμευτικό νομοθετικό περιεχόμενο. Η Αρχή θεωρεί χρήσιμο να διευκρινίσει τις έννοιες αυτές σε σχέση με την επεξεργασία και προστασία προσωπικών δεδομένων στο πεδίο των σχέσεων απασχόλησης.*" (Οδηγία 115/2001, σε: Ετήσια Έκθεση ΑΠΔΠΧ 2001, σελ. 140).

¹² Η Αρχή στις αποφάσεις τις χρησιμοποιεί αντί για τον όρο "δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα" και τον όρο "πληροφορία". Π.χ. ΑΠΔΠΧ 11/2002: " *Η « ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ Α.Ε » πρέπει να συμπληρώσει εγγραφή που αφορά κατάσχεση ακινήτου, με την ένδειξη « εκκρεμεί ασκηθείσα ανακοπή », καθώς η τυχόν ευδοκίμησή της θα οδηγήσει σε ακύρωση της επιβληθείσας κατάσχεσης και άρα στη διαγραφή της πληροφορίας.*"

¹³ Άρθρο 8 Ν.3144/2003 (« Κοινωνικός διάλογος για την προώθηση της απασχόλησης και την κοινωνική προστασία και άλλες διατάξεις », ΦΕΚ Α' 111/8.5.2003).

¹⁴ Ο οποίος υιοθετείται από το Σύνταγμα, στο άρθρο 9Α.

¹⁵ Οι ενστάσεις για τη λογιστική ψυχρότητα του όρου που διατύπωσε ο Μ. Σταθόπουλος, ΝοΒ 48, Η χρήση προσωπικών δεδομένων και η διαπάλη μεταξύ ελευθεριών των κατόχων τους και ελευθεριών των υποκειμένων τους, σελ. 3 επ., οι οποίες επαναλαμβάνονται από τον Γέροντα, Η προστασία του πολίτη από την ηλεκτρονική επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, σελ. 179, φαίνεται ότι έχουν ξεπεραστεί από την πλήρη αποδοχή του όρου "προσωπικά δεδομένα" όχι μόνο από τη νομική κοινότητα, αλλά και από τα μέσα ενημέρωσης και την κοινωνία.

¹⁶ Για τη στοιχειοθέτηση ενός πληροφοριακού δεδομένου, δεν απαιτείται αυτό να απηχεί με ακρίβεια την πραγματική κατάσταση στην οποία αναφέρεται. Δεν απαιτείται το δεδομένο να είναι "αληθές" προκειμένου να συνιστά προσωπικό δεδομένο, κατά την έννοια του Νόμου. Ως προς αυτό το στοιχείο, ο όρος "δεδομένο" στο Νόμο αφίσταται από την τρέχουσα έννοια που αυτό έχει στην καθομιλουμένη γλώσσα, δηλαδή το δεδομένο που νοείται ως "αδιαμφισβήτητη πραγματικότητα", π.χ. "Είναι δεδομένο (= πασίδηλο και αληθές) ότι ο Χ είναι έντιμος". Άλλο αν, κατά το άρθρο 4§1 γ, προκειμένου η επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων να είναι νόμιμη τα δεδομένα πρέπει να είναι ακριβή (αρχή της ακρίβειας). Μια άλλη χρήση του όρου στην καθομιλουμένη είναι εκείνη, κατά την οποία ως δεδομένο νοείται μια ισχύουσα συνθήκη, π.χ. "με αυτά τα δεδομένα, καταλήγουμε στο Χ συμπέρασμα".

παρασχεθεί και μάλιστα, αν λάβουμε υπόψη την έννοια του δεδομένου στην πληροφορική, για να στοιχειοθετείται ο όρος, πρέπει να συντρέχει και το γεγονός της καταγραφής της πληροφορίας, κατ' αρχήν με τη μορφή της καταχώρισής της σε ένα αρχείο (αποθήκευση)¹⁷. Η απαγκίστρωση της νομοθεσίας για την προστασία των προσωπικών δεδομένων από την στενή έννοια της προστασίας έναντι της ηλεκτρονικής επεξεργασίας, επανανοηματοδοτεί τον όρο "προσωπικά δεδομένα", καθώς για την στοιχειοθέτηση της καταγραφής δεν είναι απαραίτητη η καταχώρηση σε αρχείο υπολογιστή, αλλά αρκεί: α) η, με κάθε αναγνώσιμη μορφή, **αποτύπωση** σε έναν υλικό φορέα ενσωμάτωσης (π.χ. χαρτί, μαγνητοταινία, δίσκος ακτίνας) ή β) διευρύνοντας ακόμη περισσότερο το εννοιολογικό εύρος, κατά πλάσμα δικαίου, και **η δυνατότητα καταγραφής της πληροφορίας**, αλλά και, γενικότερα, η **επεξεργασία της χωρίς καταγραφή**, όπως συμβαίνει π.χ. και με την αναμετάδοση μιας εικόνας σε απευθείας σύνδεση μέσω ενός κλειστού κυκλώματος τηλεόρασης, χωρίς να υπάρχει αποθήκευση της εικόνας-πληροφορίας σε υλικό φορέα ενσωμάτωσης¹⁸. Έτσι, προσωπικό δεδομένο, είναι ένα "άτομο πληροφορίας"¹⁹, το ελάχιστο νοητό απόσπασμα αποτύπωσης πτυχής προσωπικότητας. Δεν είναι τυχαίο, όμως, ότι στο Νόμο και το Σύνταγμα χρησιμοποιείται ο όρος στον πληθυντικό. Κατά την αντίληψη του νομοθέτη, δεν μπορεί να νοηθεί καταγραφή ενός μεμονωμένου στοιχείου της προσωπικότητας ("προσωπικό δεδομένο"), γιατί έτσι παρακάμπτεται "χειρουργικά" και "λογιστικά" η φύση της ύπαρξης και της ανθρώπινης αξίας ως σύνολο συνιστωσών και δυνατοτήτων, δηλαδή η ίδια η δυναμική της προσωπικότητας. Κάθε μεμονωμένο δεδομένο, καθίσταται προσωπικό, όταν συνδέεται προς ένα στοιχείο προσδιορισμού του προσώπου στο οποίο αναφέρεται, π.χ. μία διεύθυνση κατοικίας καθίσταται προσωπικό δεδομένο όταν συνδεθεί με το ονοματεπώνυμο του διαμένοντος ή κατοικούντος σε αυτή. Γι' αυτό δεν νοείται χρήση του όρου "προσωπικά δεδομένα" στον ενικό, αφού απαραίτητα κάθε φορά είναι τουλάχιστον **δύο** στοιχεία: δεδομένο αναφοράς και δεδομένο προσδιορισμού του υποκειμένου. Σύμφωνα με τα οριζόμενα στο Νόμο, δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα είναι οι πτυχές της προσωπικότητας φυσικού προσώπου, το οποίο μπορεί να προσδιοριστεί ατομικά, και υφίστανται ή πρόκειται να υποστούν επεξεργασία²⁰. Ως εκ τούτου, ο όρος δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα συμπροσδιορίζεται από την έννοια του "υποκειμένου των δεδομένων" και της "επεξεργασίας".

¹⁷ Δεδομένα: ένα σύνολο κατανοητών συμβόλων που έχουν καταγραφεί- Πληροφορία: Τα δεδομένα μαζί με την έννοια που τους αποδίδεται, Δ.Γκρίτζαλης, Ασφάλεια Πληροφοριακών συστημάτων και υποδομών: εννοιολογική θεμελίωση, σε Ασφάλεια Πληροφοριακών Συστημάτων, Εκδόσεις Νέων Τεχνολογιών, Αθήνα 2004, σελ. 21

¹⁸ Εσφαλμένη και αντίθετη η ΑΠΔΠΧ 132/2001: "Δεδομένα ήχου και εικόνας που συλλέγονται από κλειστό κύκλωμα τηλεόρασης συνιστούν δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα για τη νομιμότητα της επεξεργασίας των οποίων είναι αρμόδια η Αρχή εφόσον καταχωρούνται σε αρχείο". Η επεξεργασία με κλειστό κύκλωμα τηλεόρασης είναι **αυτοματοποιημένη** και γι' αυτό δεν απαιτείται η καταχώρηση σε αρχείο προκειμένου να ιδρυθεί αρμοδιότητα της Αρχής.

¹⁹ Druey J.-N., Information als Gegenstand des Rechts, Ζυρίχη 1995.

²⁰ "Στον όρο προσωπικά δεδομένα περιλαμβάνονται και αυτά τα οποία χρησιμοποιούνται συνήθως για τον προσδιορισμό της ταυτότητας του προσώπου. Με το σύνθημα προσδιοριστικό της ταυτότητας ενός προσώπου, το όνομα, μπορούν να εξομοιωθούν ο αριθμός της κοινωνικής ασφάλισης, ο αριθμός του δελτίου ταυτότητας, ο αριθμός πελάτη και άλλα στοιχεία. Ως στοιχεία που δηλώνουν την ταυτότητα ενός προσώπου έχουν γίνει αποδεκτά και νομιμοποιητικά στοιχεία που αποδίδονται σε πρόσωπα ή επιλέγονται από αυτά (κωδικός αναγνώρισης ή πρόσβασης, PIN, κ.α.)", Α. Μήτρου, Προστασία Προσωπικών Δεδομένων, σε: Ασφάλεια Πληροφοριακών Συστημάτων, Εκδόσεις Νέων Τεχνολογιών, Αθήνα 2004, σελ. 452.

Ζήτημα τίθεται με το κατά πόσον υπάρχουν πληροφορίες που αναφέρονται σε ένα πρόσωπο, χωρίς αυτές να μπορούν να θεωρηθούν "προσωπικές"²¹. Η πρόσβαση στη δημόσια πληροφορία ρυθμίζεται από το Ν.2690/1999 (Κώδικας Διοικητικής Διαδικασίας) και το σχετικό ζήτημα, με τα θέματα συρροής των δύο νόμων, αναλύεται στα ζητήματα του δικαιώματος πρόσβασης (βλ. κατωτέρω υπό 3.3.).

Παραδείγματα κατηγοριών (κοινών/ «απλών») προσωπικών δεδομένων²²:

Α. Στοιχεία Αναγνώρισης.

Προσωπικά στοιχεία, επίσημα στοιχεία ληξιαρχείου, καταγωγή²³, στοιχεία ταυτότητας (π.χ. υπηκοότητα), λοιπά στοιχεία αναγνώρισης.

Β. Προσωπικά Χαρακτηριστικά

Φυσικά χαρακτηριστικά, ενδιαφέροντα, συνήθειες, μετακινήσεις-ταξίδια, στοιχεία προσωπικότητας, λοιπά στοιχεία προσωπικών χαρακτηριστικών

Γ. Οικογενειακές συνθήκες

Εγγαμος βίος, οικογενειακή κατάσταση, κοινωνικές επαφές, λοιπά στοιχεία οικογενειακών συνθηκών.

Δ. Εκπαίδευση.

Δεδομένα ακαδημαϊκής δραστηριότητας, τομείς ειδίκευσης και πιστοποιητικά, Σπουδαστικό/Μαθητικό αρχείο, εγγραφή σε επιτροπές²⁴, επαγγελματική ειδίκευση.

Ε. Οικονομική κατάσταση

Εσοδα, περιουσιακά στοιχεία, επενδύσεις, απολογισμός εξόδων, δάνεια, υποθήκες, πιστώσεις, επιδόματα, εργασιακά προνόμια, επιχορηγήσεις, δεδομένα ασφάλισης, σύνταξη γήρατος²⁵, αγαθά και υπηρεσίες που προσφέρονται στο άτομο ή που προσφέρει το άτομο, τραπεζικοί λογαριασμοί, πιστωτικές κάρτες, κληρονομιά, αποζημίωση.

ΣΤ. Εργασία.

-Παρούσα εργασία, δεδομένα πρόσληψης, ιστορικό εργασίας, εργασιακή συμπεριφορά, περιγραφή εργασίας, αξιολόγηση εργασίας, εκπαιδευτικό αρχείο, δεδομένα ασφάλειας, αμοιβές και κρατήσεις, εργασιακές παροχές.

Η έννοια του "δεδομένου", υπό τις παραπάνω σκέψεις, διαφοροποιείται από την έννοια της "πληροφορίας". Η πληροφορία ενέχει το στοιχείο μιας επιπρόσθετης νοηματικής αξίας²⁶, άνευ της οποίας καθίσταται απλό σύμβολο, μη αποχρών. Ωστόσο, ο νόμος εξισώνει την έννοια των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα προς **κάθε πληροφορία** που αναφέρεται στο υποκείμενο των δεδομένων, δηλαδή σε **φυσικό πρόσωπο**, του οποίου η ταυτότητα είναι γνωστή ή μπορεί να εξακριβωθεί, δηλαδή να προσδιοριστεί αμέσως ή εμμέσως, ιδίως βάσει αριθμού ταυτότητας ή βάσει ενός ή περισσότερων συγκεκριμένων στοιχείων που χαρακτηρίζουν την

²¹ Τα πρακτικά και οι αποφάσεις των Συμβουλίων Κρίσεων της ΕΛΑΣ αποτελούν προσωπικά δεδομένα του κρινόμενου προσώπου, σύμφωνα με το άρθρο 2 περ. α του Ν. 2472/97, ΑΠΔΠΧ 3/2002. Στοιχεία που περιέχονται σε αποφάσεις του ΣτΕ αποτελούν προσωπικά δεδομένα, ΑΠΔΠΧ 25.10.2000

²² Τα παραδείγματα κατηγοριών απλών («μη ευαίσθητων») δεδομένων που παρατίθενται είναι από τη σελίδα 4 του Εντύπου 2.0 της Αρχής (ΓΝΩΣΤΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΡΗΣΗΣ ΑΡΧΕΙΟΥ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ)

(Πηγή: www.dpa.gr)

²³ Όχι όμως και η εθνική/φυλετική προέλευση, η οποία εντάσσεται στα ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα.

²⁴ Όχι όμως και συμμετοχή σε ένωση-σωματείο, πληροφορία που υπάγεται στα ευαίσθητα δεδομένα.

²⁵ Όχι όμως όσα σχετίζονται με την κοινωνική πρόνοια, καθόσον αυτά υπάγονται στα ευαίσθητα δεδομένα.

²⁶ Α. Μήτρον, Προστασία Προσωπικών Δεδομένων, σε: Ασφάλεια Πληροφοριακών Συστημάτων, Εκδόσεις Νέων Τεχνολογιών, Αθήνα 2004, σελ 448.

υπόστασή του από άποψη φυσική, βιολογική, ψυχική, οικονομική, πολιτιστική, πολιτική ή κοινωνική. Η αναφορά όχι σε συγκεκριμένες πληροφορίες, αλλά σε *κάθε* πληροφορία, ελαχιστοποιεί την ανάγκη ύπαρξης του ως άνω "πληροφοριακού φορτίου" που από τη φύση της ενέχει μια πληροφορία και προσεγγίζει αρκούντως ικανοποιητικά, για τους σκοπούς του Νόμου, την ουδέτερη έννοια της ετυμολογίας και του νοήματος του όρου "προσωπικά δεδομένα".

Παρά τη σιωπή του Νόμου, από το πλέγμα των προστατευτικών διατάξεων προκύπτει ότι τα προσωπικά δεδομένα αφορούν σε πρόσωπο το οποίο βρίσκεται εν ζωή²⁷.

E contrario, δεδομένα που αναφέρονται αποκλειστικά σε ένα πράγμα, χωρίς να προσδιορίζεται ή να μπορεί να προσδιοριστεί η ταυτότητα του φυσικού προσώπου που ασκεί δικαιώματα επ' αυτού, δεν θεωρούνται προσωπικά δεδομένα²⁸.

Από τον ορισμό προκύπτει ότι στο προστατευτικό πεδίο του Νόμου εμπίπτει η δυνάμενη να καταγραφεί ή η ήδη καταγραφείσα προσωπική πληροφορία, χωρίς όμως να περιορίζεται η προστασία στη *διατύπωση*²⁹ της πληροφορίας, αλλά **στο νόμιμο χειρισμό του περιεχομένου** της πληροφορίας, όσο σημαντικό ή "ασήμαντο" κι αν εμφανίζεται αυτό το περιεχόμενο.

Επειδή, από τον συνδυασμό του ορισμού με αυτόν που ο Νόμος προβλέπει για το "υποκείμενο των δεδομένων", προκύπτει ότι δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα αποτελούν μόνο οι **προσωπικές** πληροφορίες ενός φυσικού προσώπου του οποίου η ταυτότητα είναι γνωστή ή μπορεί να εξακριβωθεί, παρέλκει η αναφορά του **εδάφιου β' της §1 στ. α'**, κατά το οποίο δεν λογίζονται ως δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα τα στατιστικής φύσεως συγκεντρωτικά στοιχεία, από τα οποία δεν μπορούν πλέον να προσδιοριστούν τα υποκείμενα των δεδομένων.

Προκειμένου να ισχύσει αυτή η εξαίρεση απαιτείται να συντρέχουν οι εξής προϋποθέσεις: α) οι προσωπικές πληροφορίες να αποτελούν στατιστικά στοιχεία, δηλαδή να έχουν συλλεχθεί στα πλαίσια στατιστικής έρευνας, β) τα στοιχεία να έχουν συγκεντρωθεί, δηλαδή να έχουν τύχει τέτοιας επεξεργασίας, ώστε να παρουσιάζονται ως κατηγορίες ιδιοτήτων, χαρακτηριστικών ή τάσεων συνόλων πληθυσμού, οι οποίες να παρουσιάζονται ως ομαδοποιημένα αριθμητικά μεγέθη, π.χ. με ποσοστιαίες μονάδες ή απόλυτους αριθμούς που πραγματώνουν το στατιστικό σκοπό, γ) ανεξάρτητα από την επεξεργασία που έχουν τύχει, τα στατιστικά στοιχεία πρέπει να εμφανίζονται κατά τρόπο ώστε να καθίσταται ανέφικτος ο προσδιορισμός των συγκεκριμένων φυσικών προσώπων από τα προσωπικά δεδομένα των οποίων σχηματίστηκαν. Ο **προσδιορισμός** έχει την έννοια της άμεσης ή έμμεσης αποκάλυψης από το ίδιο το στατιστικό στοιχείο των συγκεκριμένων προσώπων που έλαβε υπόψη της η στατιστική έρευνα, είτε με την έννοια του εντοπισμού των στοιχείων της ταυτότητάς τους, είτε με την αποκάλυψη άλλων στοιχείων που "φωτογραφίζουν" την υπόσταση κάποιου προσώπου ατομικά.

Ωστόσο, η εξαίρεση αυτή από την προστασία των προσωπικών δεδομένων βρίσκει το όριό της στην αρχή της αναλογικότητας. Σύμφωνα με τη νομολογία του Γερμανικού Ομοσπονδιακού Δικαστηρίου της Γερμανίας, **η υποχρεωτική συλλογή του συνόλου των προσωπικών πληροφοριών των πολιτών, ακόμα και ανωνυμοποιημένων, από**

²⁷ Α. Μήτρον, ο.π., σελ. 453.

²⁸ Ως εκ τούτου, δεν εμπίπτουν στην εφαρμογή του Νόμου τα δεδομένα των κατοικίδιων ζώων, τα οποία καταχωρούνται υποχρεωτικά ηλεκτρονικά, βάσει υπουργικής απόφασης.

²⁹ Αντίθετα, το (ελληνικό) δίκαιο προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας (βλ. κυρίως Ν.2121/1993) προστατεύει *μόνο* τη διατύπωση του έργου και όχι την "ιδέα", δηλαδή την πρωτογενή ουσία που τυχόν είναι εγγεγραμμένη σε αυτό, η οποία σε ακραίες περιπτώσεις προσβολής προστατεύεται από γενικές διατάξεις.

το κράτος, αντίκειται στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια, καθώς επιφυλάσσει για τους ανθρώπους μεταχείριση αντικειμένου³⁰.

Εφόσον τα στατιστικά στοιχεία, παρόλο που παρουσιάζονται συγκεντρωτικά και ανωνυμοποιημένα, είναι δυνατόν να αποκαλύπτουν, έστω και σε έναν μόνο αποδέκτη, ποια είναι τα συγκεκριμένα πρόσωπα τα οποία αφορούν, παύει να ισχύει η εξαίρεση και περιλαμβάνονται στην έννοια των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα³¹. Αυτό ισχύει π.χ. στις περιπτώσεις τοπικών στατιστικών ερευνών, σε ολιγάνθρωπες γεωγραφικές περιοχές, στις οποίες η κατηγοριοποιημένη μετάδοση των στοιχείων κατά ηλικία, φύλο, μορφωτικό επίπεδο, επάγγελμα, κλπ, μολονότι εμφανίζεται συγκεντρωτική και ανωνυμοποιημένη, χάνει τον "απρόσωπο" χαρακτήρα της για την τοπική κοινωνία, η οποία συνδυάζοντας γνωστικά στοιχεία μπορεί να προβεί σε προσδιορισμό των υποκειμένων που συμπεριελήφθησαν στην έρευνα. Σε αυτές τις περιπτώσεις, τα στατιστικά στοιχεία διέπονται από τις προστατευτικές διατάξεις του Νόμου.

2. «Επεξεργασία» δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

Κεντρικό ρόλο στη διάρθρωση της προστασίας των προσωπικών δεδομένων διαδραματίζει η έννοια της επεξεργασίας. Εξάλλου, ο Νόμος, συνεπέστερος δογματικά, σε αυτό το σημείο, από το άρθρο 9Α Σ., θεσπίζει την προστασία *από* την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων, θέτοντας εξ αρχής (από τον τίτλο του) ότι προϋπόθεση εφαρμογής του είναι η ύπαρξη και εφαρμογή επεξεργασίας επί των προστατευόμενων δεδομένων (βλ. και άρθρο 3§1). Ο τεχνικός όρος της επεξεργασίας εισάγεται και για να υπενθυμίσει ότι ο Νόμος έλκει την καταγωγή του από τον τεχνικό κλάδο της ασφάλειας πληροφοριακών συστημάτων. Υιοθετώντας, όμως, ένα ευρύτατο πλάτος για τον όρο "επεξεργασία", ο νομοθέτης γενικεύει την προστασία των δεδομένων, αποσυνδέοντας την έννοια της επεξεργασίας από την ηλεκτρονική της φύση, διακρίνοντας (και σχεδόν εξισώνοντας) ανάμεσα σε αυτοματοποιημένη και μη αυτοματοποιημένη επεξεργασία³².

Η **μη αυτοματοποιημένη** επεξεργασία ταυτίζεται με τη σύσταση και λειτουργία **αρχείου** προσωπικών δεδομένων (βλ. κατωτέρω, υπό 3§1)³³.

Επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ορίζεται από το Νόμο η **πραγματοποίηση** κάθε εργασίας ή σειράς εργασιών με ή χωρίς τη βοήθεια αυτοματοποιημένων μεθόδων και η **εφαρμογή** τους σε δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα. Με τον ευρύτατο αυτό ορισμό αποδίδεται η οποιαδήποτε (συνειδητή) επέμβαση τρίτου σε δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, η οποία μπορεί είτε να

³⁰ Απόφαση της 16.7.1969, BverfGE 27, 1 επ.

³¹ Κ. Μαυριάς, Προστασία στατιστικών δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, ΔτΑ Νο 6/2000, σελ. 285: «Η εξαίρεση στον κανόνα υπέρ της στατιστικής επεξεργασίας στοιχείων που, πριν από την ανωνυμοποίησή τους, ανήκαν στην κατηγορία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, λειτουργεί υπό την αίρεση της επαρκούς προστασίας των στοιχείων αλλά και επ' απειλή για τους προβαίνοντες σε στατιστικής επεξεργασίας τους, της επανάκαμψής τους στην αρχική νομική τους φύση».

³² Με τον τρόπο αυτό διευρύνεται και η ίδια η έννοια των προσωπικών δεδομένων, αφού αποσυνδέονται και αυτά από την αρχική φύση τους ως δεδομένα υπολογιστών.

³³ Ο γερμανικός Νόμος (BDSG, §3) προβαίνει στην, ορθότερη μεθοδολογικά, διάκριση ανάμεσα σε "αυτοματοποιημένη επεξεργασία" και "μη αυτοματοποιημένο αρχείο" .

επηρεάσει τη σχέση ανάμεσα στα προσωπικά δεδομένα και στο "περιβάλλον" τους³⁴ είτε να επηρεάσει τα ίδια τα δεδομένα³⁵.

Στον κατά Ν.2472/1997 ορισμό της επεξεργασίας περιλαμβάνεται και απαρίθμηση των προσώπων τα οποία, είναι δυνατόν να προβούν σε επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, κατά την έννοια που υιοθετείται στο Νόμο. Αυτά είναι: το Δημόσιο, τα ν.π.δ.δ., τα ν.π.ι.δ., οι ενώσεις προσώπων και τα φυσικά πρόσωπα. Σύμφωνα με ακόλουθους ορισμούς, το πρόσωπο που πραγματοποιεί εργασίες και τις εφαρμόζει σε δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα μπορεί να είναι είτε ο *υπεύθυνος επεξεργασίας*, είτε ο *εκτελών την επεξεργασία*, είτε ο *τρίτος*. Ο Νόμος προβλέπει για αυτές τις κατηγορίες προσώπων ευρύτερους και λεπτομερέστερους ορισμούς, εντάσσοντας σε αυτούς και *κάθε* νομικό πρόσωπο, αλλά και *κάθε* δημόσια αρχή ή υπηρεσία και οποιονδήποτε άλλο οργανισμό. Έτσι, η απαρίθμηση των πραγματοποιούντων την επεξεργασία στο άρθρο 2 αρ. δ πρέπει να θεωρηθεί *ενδεικτική* και εμπλουτιζόμενη από τις περιπτώσεις των αρ. ζ, η, κι θ. Με την ερμηνευτική αυτή εκδοχή γίνεται σαφές ότι και οι Ο.Τ.Α. είναι δυνατόν να προβαίνουν σε επεξεργασία δεδομένων, κατά την έννοια του Νόμου.

Υιοθετώντας ο Νόμος έναν ευρύτατο -και εν μέρει αόριστο- ορισμό για την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων (*πραγματοποίηση εργασίας ή σειράς εργασιών και εφαρμογή επί δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα*), προσδιορίζει σαφέστερα τα εννοιολογικά στοιχεία της, περιλαμβάνοντας έναν κατάλογο εργασιών οι οποίες, εφαρμοζόμενες σε προσωπικά δεδομένα, συνιστούν κάθε μία από αυτές χωριστά, αλλά και σε συρροή μεταξύ τους, "επεξεργασία". Η συλλογή, η καταχώριση, η οργάνωση, η διατήρηση ή αποθήκευση, η τροποποίηση, η εξαγωγή, η χρήση, η διαβίβαση, η διάδοση ή κάθε άλλης μορφής διάθεση, η συσχέτιση ή ο συνδυασμός, η διασύνδεση, η δέσμευση (κλείδωμα), η διαγραφή, η καταστροφή αποτελούν εργασίες υπαγόμενες στην έννοια της επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων.

Ο κατάλογος αυτός είναι *ενδεικτικός*, ερμηνεία προς την οποία συνάδει η χρήση του "όπως" στη διατύπωση του άρθρου, αλλά και η φύση του Νόμου ως προστατευτικό νομοθέτημα, το οποίο επιθυμεί να εντάξει στο πεδίο εφαρμογής του τυχόν μελλοντικές νέες μορφές επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων. Ωστόσο, παρά την ενδεικτικότητά του, ο κατάλογος των εργασιών είναι σχεδόν εξαντλητικός³⁶, παρουσιάζοντας τις δυνατές εργασίες που μπορούν να εφαρμοστούν πάνω σε προσωπικά δεδομένα, διατηρώντας, όμως, γενικότητα, η οποία καθιστά απαραίτητη την *ειδική* ερμηνεία από τον εφαρμοστή του Νόμου, με συνεκτίμηση πορισμάτων και της επιστήμης της Κυβερνητικής.

3. «Συλλογή» δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

Κατά τεχνική ακριβολογία, το στάδιο της *συλλογής* των δεδομένων, δηλαδή η φάση της αναζήτησης, της λήψης γνώσης για την ύπαρξή τους, της εύρεσής τους και της λήψης τους με πρόθεση *περαιτέρω* επεξεργασίας, προηγείται από το στάδιο της κυρίως ειπείν "πραγματοποίησης εργασιών και εφαρμογής τους επί προσωπικών

³⁴ Π.χ. συλλογή, καταχώριση, οργάνωση, διατήρηση, χρήση, διαβίβαση, διάδοση, συσχέτιση, διασύνδεση, δέσμευση.

³⁵ Π.χ. τροποποίηση, εξαγωγή, διαγραφή, καταστροφή.

³⁶ Λείπει η ειδική αναφορά στην *αναγραφή δεδομένων* (π.χ. του θρησκευματος στις ταυτότητες) και στην *αντιγραφή δεδομένων*, όροι οι οποίοι εμπεριέχονται στην έννοια της *καταχώρισης*. Επίσης, στην Οδηγία (άρθρο 2β) αναφέρεται στον ενδεικτικό κατάλογο η *προσαρμογή*, η *ανάκτηση*, η *αναζήτηση πληροφοριών*, η *ανακοίνωση με διαβίβαση* και η *εναρμόνιση*.

δεδομένων", δηλαδή της **επεξεργασίας** δεδομένων, όπως ορίζεται από το Νόμο. Ωστόσο, ο νόμος κατονομάζει ως **μορφή επεξεργασίας** τη συλλογή των δεδομένων. Πρόκειται για **πλάσμα δικαίου**, το οποίο έχει ως νομική συνέπεια την εφαρμογή όλων των διατάξεων που διέπουν την επεξεργασία δεδομένων και στο στάδιο της συλλογής τους.

Πάντως, ο ίδιος ο Νόμος σε πλείστα σημεία³⁷ αναφέρεται σε "**συλλογή και επεξεργασία**" και σε "**συλλογή ή επεξεργασία**". Αυτό συμβαίνει για λόγους έμφασης και επισήμανσης του ότι οι διατάξεις που ισχύουν για την επεξεργασία εφαρμόζονται και στη συλλογή δεδομένων. Στις περιπτώσεις που η συλλογή αναφέρεται μαζί με την επεξεργασία, η τελευταία νοείται ως **επεξεργασία με τη στενή έννοια**³⁸. Όταν η επεξεργασία αναφέρεται μόνη, εμπεριέχεται σε αυτήν και η έννοια της συλλογής και ως εκ τούτου νοείται ως **επεξεργασία με την ευρεία έννοια**.

Η φάση της συλλογής είναι προτερόχρονη σε σχέση με την επεξεργασία με την στενή έννοια. Η συλλογή στοιχειοθετείται από τη στιγμή που ο πραγματοποιών την επεξεργασία (υπεύθυνος επεξεργασίας, εκτελών την επεξεργασία ή τρίτος) **αναζητά**³⁹ τα προσωπικά δεδομένα. Δηλαδή, οι διατάξεις που καθορίζουν τους όρους υπό τους οποίους η συλλογή προσωπικών δεδομένων είναι νόμιμη (άρθρα 4§1α και β, 5§§1,2, 6, 7, 8, 9, 10, 11 Ν.2472/1997) πρέπει να εφαρμόζονται ήδη **κατά το στάδιο της αναζήτησης** των δεδομένων και όχι κατά το στάδιο της εύρεσης, της λήψης ή περαιτέρω επεξεργασίας τους. Ως εκ τούτου, αναζήτηση δεδομένων, η οποία διενεργείται κατά παράβαση των διατάξεων που προβλέπονται για τη νόμιμη συλλογή, αποτελεί **παράνομη** επεξεργασία προσωπικών δεδομένων.

Η συλλογή μπορεί να διενεργείται με αυτοματοποιημένες (εν όλω ή εν μέρει) ή με μη αυτοματοποιημένες μεθόδους. Στην πρώτη περίπτωση (αυτοματοποιημένη συλλογή) στοιχειοθετείται επεξεργασία κατά την έννοια του Νόμου. Στη δεύτερη περίπτωση για τη στοιχειοθέτηση της επεξεργασίας δεδομένων πρέπει να συντρέχει η πρόσθετη

³⁷ Άρθρα 4§§1α, δ και 2, 7§§1,2,3 Ν.2472/1997.

³⁸ Στην επεξεργασία με τη στενή έννοια (*weitere Verarbeitung, περαιτέρω επεξεργασία*) θα μπορούσαν να υπαχθούν οι εργασίες που εφαρμόζονται σε προσωπικά δεδομένα και έχουν σκοπό να επηρεάσουν τα ίδια τα δεδομένα (*τροποποίηση, εξαγωγή, διαγραφή, καταστροφή*). Στην επεξεργασία με την ευρεία έννοια θα μπορούσαν να υπαχθούν οι εργασίες που επηρεάζουν τη σχέση των δεδομένων με το "περιβάλλον" τους, δηλαδή με το σύνολο συνθηκών στο οποίο είναι ενταγμένα κατά την ανεύρεσή τους, από το οποίο "μετατοπίζονται" προκειμένου να συλλεχθούν, να καταχωριστούν σε ένα άλλο σύνολο "περιβάλλον", να υπαχθούν σε οργάνωση, να γίνουν αντικείμενο διατήρησης ή χρήσης, να διαβιβασθούν σε τρίτους, να συσχετισθούν με άλλα δεδομένα, να διασυνδεθούν με άλλα δεδομένα ή αρχεία δεδομένων, να υποστούν δέσμευση. Αυτή η διάκριση ανάμεσα σε επέμβαση στο περιεχόμενο της πληροφορίας και σε επέμβαση στο περιβάλλον στο οποίο βρίσκονται (ρύθμιση προσβασιμότητας και διαθεσιμότητας) έχει μόνο θεωρητική αξία, καθόσον ο Νόμος προβλέπει ενιαίες ρυθμίσεις για κάθε μορφή επεξεργασίας (με εξαίρεση τη διασύνδεση και τη διασυνοριακή διαβίβαση δεδομένων, για τις οποίες προβλέπει ειδικές διατάξεις).

³⁹ βλ. για παράδειγμα Οδηγία 115/2001, Δ, § 2: " Η συλλογή δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που αφορούν τον εργαζόμενο ή τον υποψήφιο από τρίτους είναι ανεκτή, υπό το πρίσμα του άρθρου 4 παρ. 1 και του άρθρου 5 παρ. 2 α, β, και ε, μόνον εφόσον είναι αναγκαία για την εκπλήρωση του επιδιωκόμενου σκοπού. Έτσι, ενώ η **αναζήτηση** πληροφοριών για μια βρεφοκόμο ή για έναν ταμία από προηγούμενο εργοδότη θα ήταν ενδεχομένως θεμιτή -υπό την επιφύλαξη βέβαια των τυχόν ειδικών συνθηκών- δεν μπορεί π.χ. να κριθεί ως εμπόνη στις προϋποθέσεις επιτρεπτής επεξεργασίας η αναζήτηση πληροφοριών από γείτονες ή συγχωριανούς για τις συνήθειες διασκέδασης ή για τις πολιτικές πεποιθήσεις ενός προσώπου. Βασική προϋπόθεση θεωρείται η προηγούμενη ενημέρωση του εργαζομένου ή του υποψηφίου για πρόσληψη ότι **πρόκειται να αναζητηθούν πληροφορίες** για το πρόσωπό του από τρίτους και η ρητή συγκατάθεση του. Αυτός που **προτίθεται να ζητήσει πληροφορίες** από τρίτους οφείλει να ενημερώσει τον εργαζόμενο ή τον υποψήφιο για τους σκοπούς της συλλογής και επεξεργασίας, τις πηγές από τις οποίες θα ζητήσει πληροφορίες, το είδος των δεδομένων καθώς και τις συνέπειες της πιθανής άρνησης της συγκατάθεσης. "

προϋπόθεση του άρθρου 3§1, δηλαδή η συλλογή να κατατείνει στην καταχώριση των δεδομένων σε **αρχείο** (βλ. όμως την συνταγματική κατάργηση αυτής της προϋπόθεσης, κατωτέρω, υπό 4. «Χρήση»).

Παραδείγματα **συλλογής** προσωπικών δεδομένων (φάση αναζήτησης πληροφοριών):

- *Διανομή ερωτηματολογίων σε φυσικά πρόσωπα προσδιορίσιμης ταυτότητας για γραπτή αποκάλυψη προσωπικών δεδομένων και δυνατότητα λήψης των απαντήσεων από το διανομέα.*
- *Παρακολούθηση συμπεριφοράς φυσικών προσώπων προσδιορίσιμης ταυτότητας με δυνατότητα καταγραφής τους (με φωτογράφιση, μαγνητοσκόπηση, ηχογράφιση).*

Η "δεδομενοποίηση" της προσωπικής πληροφορίας, δηλαδή η ενσωμάτωσή της σε έναν υλικό ή ηλεκτρονικό-ψηφιακό φορέα δεν είναι αυτονόητο ότι προηγείται της συλλογής. Οι προσωπικές πληροφορίες, ως επί το πλείστον, δεν είναι ενσωματωμένες (καταγεγραμμένες) κατά το στάδιο της συλλογής. Η συλλογή ολοκληρώνεται με την λήψη από τον πραγματοποιούντα την επεξεργασία της πληροφορίας με τη μορφή των προσωπικών δεδομένων. Ωστόσο, αυτή η τελική, επιτυχής για τον πραγματοποιούντα την συλλογή, έκβαση δεν σημαίνει ότι απαιτείται να συντρέξει προκειμένου να στοιχειοθετηθεί η συλλογή προσωπικών δεδομένων. Εφόσον ο πραγματοποιών την επεξεργασία λάβει την πληροφορία υπό τη μορφή προσωπικών δεδομένων, η συλλογή θεωρείται λυσιτελής. Σε κάθε περίπτωση, για να στοιχειοθετηθεί συλλογή, αρκεί η αναζήτηση πληροφοριών (βλ. παραπάνω). Η ενσωμάτωση της πληροφορίας σε υλικό φορέα, εφόσον πραγματοποιηθεί από τον συλλέγοντα (π.χ. παρακολούθηση και φωτογράφιση του υποκειμένου σε κάποια δραστηριότητά του), αποτελεί το τελικό στάδιο της λυσιτελούς συλλογής.

4. «Χρήση» δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

Ο όρος **χρήση** προσωπικών δεδομένων είναι ο πιο γενικός από όλες τις έννοιες που συνιστούν εργασίες υπαγόμενες στην ευρύτερη έννοια της επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων. Κάθε εργασία⁴⁰ που πραγματοποιείται και εφαρμόζεται επί προσωπικών δεδομένων (εκτός ίσως από τη **συλλογή**, ιδίως στη πρώτη, στοιχειώδη, φάση της **αναζήτησης** των δεδομένων) θα μπορούσε να θεωρηθεί υπαγόμενη στην έννοια της χρήσης. Ο νομοθέτης, κοινοτικός και εθνικός, υιοθέτησε τον εν λόγω όρο ακριβώς για να περιληφθούν στην έννοια της επεξεργασίας ακόμα και οι περιπτώσεις εφαρμογών που δεν κατονόμασε στον ενδεικτικό κατάλογο επεξεργασιών.

Με την συνταγματική αναθεώρηση του 2001, η **χρήση** προσωπικών δεδομένων αυτονομήθηκε από την ευρύτερη έννοια της επεξεργασίας, καθώς στο άρθρο 9Α Σ. προβλέπεται ότι **καθένας έχει δικαίωμα προστασίας από τη συλλογή, την επεξεργασία και χρήση, ιδίως με ηλεκτρονικά μέσα, των προσωπικών του δεδομένων**. Υποστηρίζεται ότι η λεκτική αυτονόμηση της χρήσης στο συνταγματικό κείμενο αποτελεί φλυαρία του συνταγματικού νομοθέτη⁴¹. Η άποψη αυτή ερείδεται ακριβώς

⁴⁰ *Damman*, ο.π., σελ. 271, αρ. 195.

⁴¹ *Α. Μήτρον*, Προστασία προσωπικών δεδομένων, σε: Ασφάλεια Πληροφοριακών Συστημάτων, σελ. 473,474: "[ο αναθεωρητικός νομοθέτης] Αναφορικά με το περιεχόμενο παρέμεινε στη διακήρυξη του δικαιώματος, χωρίς να προσδιορίσει εγγύτερα τα στοιχεία του. Λιγότερο φειδωλός υπήρξε στην αναφορά των "κινδύνων" από τους οποίους πρέπει να προστατευθεί το άτομο. Έτσι αναφέρεται ότι η προστασία κατοχυρώνεται έναντι της συλλογής, της επεξεργασίας και χρήσης προσωπικών δεδομένων, παράλο που η αναφορά στον τεχνικό όρο της "επεξεργασίας" θα αρκούσε."

στο γεγονός ότι η χρήση υπάγεται από τον -προγενέστερο της αναθεώρησης- Νόμο, αλλά και από την Οδηγία και τα σχετικά διεθνή νομοθετήματα και τη θεωρία, στην έννοια της επεξεργασίας και ότι, ως εκ τούτου, αποτελεί συστηματικό και δογματικό lapsus να θεωρείται η παράθεση του όρου *χρήση* δίπλα στον όρο *επεξεργασία* ως κανονιστική αυτονόμηση της χρήσης από τον ευρύτερο όρο της επεξεργασίας. Αντίλογο σε αυτή τη θεώρηση αποτελεί η επίκληση της επίσης αυτόνομης αναφοράς στο συνταγματικό κείμενο του όρου *συλλογή* προσωπικών δεδομένων, μολονότι η συλλογή αποτελεί, επίσης, ειδική μορφή επεξεργασίας. Δογματικά, πράγματι, αρκούσε η αναφορά από το συνταγματικό νομοθέτη στην προστασία από την *επεξεργασία* των προσωπικών δεδομένων. Εφόσον, όμως, αποτέλεσε αναθεωρητική επιλογή να αναφερθούν τρεις μορφές "κινδύνων" ξεχωριστά, δεδομένου ότι οι συνταγματικές διατάξεις δεν έχουν ποτέ μόνο συμβολική σημασία, πρέπει να γίνει δεκτή η κανονιστική αυτονόμηση⁴² των τριών πηγών κινδύνων που απειλούν τα προσωπικά δεδομένα. Αυτονομώντας, έστω και φραστικά, ο συνταγματικός νομοθέτης την χρήση από την συλλογή και την επεξεργασία, ακολουθεί την διάκριση της *lato sensu* επεξεργασίας σε τρεις φάσεις, κατά το παράδειγμα του Γερμανικού Νόμου⁴³: Στην πρώτη φάση υπάγεται η συλλογή, στη δεύτερη φάση η *stricto sensu* επεξεργασία που διεξάγεται *αποκλειστικά εντός της σφαιράς επέμβασης* του υπεύθυνου (καταχώριση, οργάνωση, διατήρηση, τροποποίηση, εξαγωγή, δέσμευση, διαγραφή, καταστροφή), και στην τρίτη φάση η χρήση, δηλαδή η *stricto sensu* επεξεργασία που *δεν διεξάγεται αποκλειστικά εντός της σφαιράς επέμβασης* του υπεύθυνου (διαβίβαση, διάδοση ή κάθε άλλης μορφής διάθεση, συσχέτιση, συνδυασμός, διασύνδεση, χρήση⁴⁴). Η συνταγματική αυτονόμηση της προστασίας από τη χρήση προσωπικών δεδομένων επιδρά στο πεδίο εφαρμογής του Νόμου, το οποίο, κατά το άρθρο 3§1 περιορίζεται στην εν γένει αυτοματοποιημένη επεξεργασία και στη μη αυτοματοποιημένη επεξεργασία που διεξάγεται αποκλειστικά με αρχαιοθήτηση. Η περιορισμένη (περισσότερο από την Οδηγία και λιγότερο από τον Νόμο) έννοια του *αρχείου* αφήνει εκτός του προστατευτικού πεδίου του Νόμου μία κατηγορία μη αυτοματοποιημένων επεξεργασιών, η οποίες διεξάγονται χωρίς την χρήση αρχείου προσωπικών δεδομένων.

Για παράδειγμα, σε περίπτωση κλοπής δελτίου ταυτότητας και χρήση του στοιχείου αυτού από τον κλέφτη για σκοπούς "πλαστοπροσωπίας", με τρόπο μη αυτοματοποιημένο (π.χ. απλή επίδειξη του δελτίου ταυτότητας προκειμένου να θεωρηθεί νόμιμος κάτοχός της), εκτός από τα άλλα αδικήματα που στοιχειοθετούνται (π.χ. απάτη ή απατηλή επίτευξη βλάβης κλπ.), είναι ξεκάθαρο ότι υπάρχει *μη αυτοματοποιημένη επεξεργασία προσωπικών δεδομένων χωρίς την ύπαρξη αρχείου*, η οποία, όμως, δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του Νόμου (εκτός αν γίνει δεκτή η ακραία εκδοχή, κατά την οποία το δελτίο ταυτότητας αποτελεί *αρχείο*).

⁴² Ως προς την κανονιστική αυτονόμηση της προστασίας από τη *συλλογή* των προσωπικών δεδομένων, η συνταγματική διάταξη δεν επηρεάζει την σύμφωνη με το Σύνταγμα ερμηνεία και εφαρμογή του Νόμου, καθόσον οι ειδικές διατάξεις της νομοθεσίας για την συλλογή αποτελούν ένα επαρκέστατο πλέγμα προστασίας, αφού και πριν την αναθεώρηση, είχε αποδοθεί και αποτυπωθεί νομοθετικά η αυξημένη βαρύτητα στο θέμα της προστασίας από τη συλλογή προσωπικών δεδομένων. Το ίδιο εξάλλου συνέβη και με το κανονιστικό πλέγμα για την προστασία από την επεξεργασία με τη στενή έννοια, στην οποία περιέχεται και η χρήση.

⁴³ BDSG §2: "Αυτοματοποιημένη επεξεργασία είναι η προμήθεια, επεξεργασία ή χρήση προσωπικών δεδομένων με τη συνδρομή συστημάτων επεξεργασίας δεδομένων." BDSG §4: "Επεξεργασία είναι η αποθήκευση, η τροποποίηση, η διαβίβαση, η δέσμευση και η διαγραφή προσωπικών δεδομένων."

⁴⁴ Την άποψη ότι η χρήση έπεται της *stricto sensu* επεξεργασίας φαίνεται ότι ακολουθεί και ο Γέροντας, ο.π., σελ. 185: "[ο ορισμός της "επεξεργασίας"] καταλαμβάνει όλες τις φάσεις επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων, τόσο αυτές που προηγούνται της επεξεργασίας, όσο και αυτές που ακολουθούν και ιδίως της θεμιτής ή αθέμιτης χρήσης των προσωπικών δεδομένων που έχουν υποβληθεί σε επεξεργασία [...]"

Επειδή, όμως, αυτή η κατηγορία μη αυτοματοποιημένων επεξεργασιών μπορεί να υπαχθεί στην αυτονομημένη συνταγματικά προστασία από την *εν γένει χρήση των προσωπικών δεδομένων*, ο περιορισμός της ύπαρξης αρχείου για την εφαρμογή των προστατευτικών διατάξεων του Νόμου, κατά σύμφωνη με το Σύνταγμα ερμηνεία, εξοβελίζεται. Έτσι η κανονιστικά αυτονομημένη, και μάλιστα υπέρτατης τυπικής ισχύος, προστασία από τη χρήση προσωπικών δεδομένων διευρύνει το προστατευτικό πεδίο του Νόμου, εντείνοντας, όμως, την απόσταση του εσωτερικού δικαίου σε σχέση με το στενότερο πεδίο εφαρμογής που -και πριν την συνταγματική μεταβολή του πεδίου προστασίας του- προβλέπει η Οδηγία.

Η παράνομη αφαίρεση και κατοχή του δελτίου ταυτότητας και η εκμετάλλευση των στοιχείων του υποκειμένου των δεδομένων υπάγεται απευθείας -ακόμα και με βάση το κοινό γλωσσικό αισθητήριο- στην έννοια της χρήσης προσωπικών δεδομένων, χωρίς να είναι καν ανάγκη να γίνει λόγος για "επεξεργασία", αφού το ίδιο το Σύνταγμα προστατεύει καθέναν και από την (αυτονομημένη) χρήση προσωπικών δεδομένων. Συνεπώς, κατά σύμφωνη με το Σύνταγμα ερμηνεία του Νόμου, εφόσον υπάρχει παράνομη χρήση προσωπικών δεδομένων, ενεργοποιούνται οι προστατευτικές διατάξεις, ακόμα και παρά την έλλειψη της προϋπόθεσης της ύπαρξης αρχείου για τις μη αυτοματοποιημένες μορφές επεξεργασίας.

Ωστόσο, υποστηρίξιμη είναι και η άποψη, κατά την οποία, παρά τη χωριστή αναφορά της στο συνταγματικό κείμενο, η χρήση δεν χάνει την εξάρτησή της από τους ειδικούς όρους στους οποίους ο νομοθέτης υπαγάγει την επεξεργασία, διακρίνοντας την ως αυτοματοποιημένη ή μη και ότι ως εκ τούτου καμία κανονιστική μεταβολή δεν επέρχεται από την φραστική αυτονόμηση της χρήσης στο συνταγματικό άρθρο. Εφόσον, όμως δημιουργούνται δύο αντίθετες απόψεις για την ερμηνεία της συνταγματικής διάταξης και επομένως και της κοινής νομοθεσίας, ο **προστατευτικός χαρακτήρας** του νομικού πλαισίου για την προστασία των προσωπικών δεδομένων ενεργοποιεί τον κανόνα "*εν αμφιβολία υπέρ του υποκειμένου*", υποδεικνύοντας την υποχρεωτική επιλογή της άποψης, η οποία διαφυλάσσει περισσότερο τα δικαιώματα του υποκειμένου των δεδομένων. Συνεπώς, προκρίνεται ως συμβατότερη με τον προστατευτικό χαρακτήρα η επιλογή της πρώτης άποψης, κατά την οποία με το αναθεωρημένο σύνταγμα επήλθε κανονιστική αυτονόμηση της προστασίας από τη χρήση από την προστασία από την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων.

Η κανονιστική αυτονόμηση της χρήσης προσωπικών δεδομένων συνιστά ποιοτική μεταβολή ως προς το επίπεδο της προστασίας προσωπικών δεδομένων, η οποία επήλθε με την εισαγωγή του άρθρου 9Α στο Σύνταγμα.

1. «Ίδίως με ηλεκτρονικά μέσα».

Παρά την κανονιστική απαγκίστρωση των κοινών, κοινοτικών και διεθνών νομοθεσιών για την προστασία προσωπικών δεδομένων από την κύρια πηγή κινδύνων που αποτελεί η εκτεταμένη χρήση των ηλεκτρονικών πληροφοριακών συστημάτων στον ιδιωτικό και το δημόσιο τομέα, η καταγωγή του νομικού κλάδου από τις πρώτες απόπειρες θέσης περιορισμών στην ανεξέλεγκτη εφαρμογή της πληροφορικής διατηρεί ως χαρακτηριστική την αναφορά στα «ηλεκτρονικά μέσα». Το γεγονός ότι τα ηλεκτρονικά αυτά μέσα θεωρούνται πλέον μια ενδεικτική («ιδίως») πηγή κινδύνων υπενθυμίζει ότι τα προσωπικά δεδομένα είναι δυνατόν να υποστούν αθέμιτη επεξεργασία και με άλλα μέσα, όπως είναι τα παραδοσιακότερα «αρχεία», τα οποία ακόμα και σήμερα στην Ελλάδα δεν είναι εξ ολοκλήρου

αυτοματοποιημένα. Η εν λόγω αποστροφή της συνταγματικής διάταξης του άρθρου 9Α συνδέεται άμεσα με το **πεδίο εφαρμογής** του δικαιώματος (βλ. κατωτέρω, υπό Δ').

II. Προστασία από τη συλλογή, επεξεργασία και χρήση προσωπικών δεδομένων.

1. Η ελεύθερη κυκλοφορία προσωπικών δεδομένων.

Προστασία των προσωπικών δεδομένων δεν σημαίνει απόλυτη και απαραβίαστη απαγόρευση της συλλογής, επεξεργασίας και χρήσης τους⁴⁵. Το γεγονός ότι τα προσωπικά δεδομένα αποτελούν μονάδες πληροφοριών καθιστά την συλλογή, επεξεργασία και χρήση τους μέρος της απόλαυσης του συνταγματικού δικαιώματος στην πληροφόρηση και συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας (άρθρο 5Α Σ.). Το δικαίωμα στην πληροφόρηση αποτελεί εξάλλου και προϋπόθεση της ελευθερίας της έκφρασης (άρθρο 14§1 Σ.) και, σε ένα μεγάλο βαθμό, η πληροφόρηση συνδέεται με την ευχερή άσκηση όλων των συνταγματικών δικαιωμάτων. Εξάλλου, η κοινοτική Οδηγία 95/46/EΚ, προς την οποία εναρμονίστηκε το εσωτερικό δίκαιο με τον Ν.2472/1997, περιέχει στον τίτλο της, αλλά και στις διατάξεις της, ρητή μνεία στην υποχρέωση των κρατών μελών να διευκολύνουν την *ελεύθερη κυκλοφορία των προσωπικών δεδομένων*.

Το δικαίωμα του άρθρου 9Α Σ. θέτει τα συνταγματικά όρια της ελεύθερης επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων, παρέχοντας στον Νόμο την ευχέρεια να χαράξει τα πλαίσια άσκησης ενός δικαιώματος στον πληροφοριακό αυτοκαθορισμό.

6. Το δικαίωμα του πληροφοριακού αυτοκαθορισμού.

Η συνταγματική διάταξη του άρθρου 9Α, όπως και οι αρχές της ισότητας (άρθρο 4§1 Σ.), της απαγόρευσης διακρίσεων (άρθρο 5§2 Σ.), της ελεύθερης συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας (άρθρο 5Α Σ.), της αναλογικότητας, της άμεσης εφαρμογής των ατομικών δικαιωμάτων και στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών στις οποίες προσιδιάζουν, της κοινωνικής αλληλεγγύης, του κοινωνικού κράτους δικαίου (άρθρο 25§1Σ), κατοχυρώνουν με μεγάλη ευρύτητα, αλλά και κανονιστική πυκνότητα και την αοριστία (όρα: *ανασφάλεια δικαίου*) που αυτή συνεπάγεται, τα δικαιώματα των πολιτών ως προς τον πληροφοριακό τους αυτοκαθορισμό, δηλαδή *τη δυνατότητα του ατόμου να αποφασίζει και να συμπροσδιορίζει τότε και υπό ποιες προϋποθέσεις είναι δυνατή η επεξεργασία των πληροφοριών που το αφορούν*⁴⁶. Όμως, το ζήτημα της προστασίας των προσωπικών δεδομένων είναι τόσο σημαντικό κριτήριο για την εξασφάλιση της ελευθερίας, αλλά και της ομαλής λειτουργίας του δημοκρατικού πολιτεύματος, ώστε η εξειδίκευση αυτών των συνταγματικών αρχών και η ανάλυσή τους με τη **διαμόρφωση ειδικών δικαιωμάτων** αποτελεί πρωταρχική υποχρέωση ενός φιλελεύθερου και δημοκρατικού νομοθέτη.

Οι νομικές προϋποθέσεις που θέτει ο Ν.2472/1997 για την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων διακρίνονται σε κανόνες *ουσιαστικούς* (άρθρα 4,5,7,8,9,10,11,12,13),

⁴⁵ Χρυσόγονος, ο.π., σελ. 199.

⁴⁶ BverfGE 65, 1/43. Κ. Ανθίμου, Το δικαίωμα πληροφοριακού αυτοκαθορισμού του ατόμου ως έκφανση του δικαιώματος επί της προσωπικότητας, ΚριτΕ, 1998/1, σελ. 155 επ. Ιγγλεζάκης, ο.π., σελ. 51.

οργανωτικούς (άρθρα 15,16,17,18,19,20), διαδικαστικούς (άρθρα 6, 7Α,8§§2-6,9,24,25,26), δικονομικούς (άρθρα 14, 19§9, 21§4, 22§§10-13, 23§3) και κυρωτικούς (άρθρα 21,22,23).

Ο σκληρός πυρήνας της νομιμότητας της επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων εντοπίζεται στο άρθρο 4 του Ν.2472/1997. Εκεί περιέχονται οι αρχές που πρέπει να διέπουν την «ποιότητα των δεδομένων» (data quality), κατά την έκφραση της Εισηγητικής Έκθεσης. Από το σύνολο των προσωπικών δεδομένων (απλών και ευαίσθητων) η νομικά ανεκτή επεξεργασία εφαρμόζεται **μόνο** σε εκείνες τις κατηγορίες δεδομένων που πληρούν τις αρχές, οι οποίες προσδιορίζουν συγκεκριμένα ποιοτικά χαρακτηριστικά. Τα ποιοτικά αυτά χαρακτηριστικά αναφέρονται α) στον τρόπο και σκοπό **συλλογής** των δεδομένων, β) στον τρόπο και τον σκοπό της **επεξεργασίας**, γ) στο **περιεχόμενό** τους και τη σχέση συνάφειας που αυτό πρέπει να έχει ενόψει των σκοπών της επεξεργασίας, αλλά και ενόψει της **ακρίβειας** και της **επικαιρότητας της πληροφορίας**, δ) στον τρόπο, τον σκοπό και τον χρόνο της **διατήρησής** τους. Οι αρχές αυτές⁴⁷ αποτελούν νομοθετικές εξειδικεύσεις της συνταγματικά κατοχυρωμένης (άρθρο 25§1 Σ.) **αρχής της αναλογικότητας**⁴⁸, σε συνδυασμό με το **συνταγματικό δικαίωμα** προστασίας από την συλλογή, επεξεργασία και χρήση των προσωπικών δεδομένων (άρθρο 9Α). Ως εκ τούτου, αποτελούν αναγκαστικό δίκαιο (ius cogens) και η ιδιωτική βούληση δεν δύναται να παρεκκλίνει από την εφαρμογή τους (άρθρο 3 Α.Κ.). Περιορισμός τους μπορεί να επέλθει μόνο από το Σύνταγμα ή από σύμφωνο με αυτό νόμο (άρθρο 25§1 εδ. δ' Σ.⁴⁹). Δεν αποτελούν απλώς *κατευθυντήριες* ή *ερμηνευτικές* αρχές⁵⁰, αλλά η δεσμευτικότητά τους είναι απόλυτη. Έννομη συνέπεια της επεξεργασίας κατά παράβαση των αρχών αυτών είναι το παράνομο της επεξεργασίας αυτής, η οποία **δεν θεραπεύεται** μέσω της συγκατάθεσης^{51, 52}, (άρθρο 5§1, 7§2α) ή της τήρησης των

⁴⁷ Μια πρώτη εισαγωγή των αρχών αυτών στο ευρωπαϊκό (και ελληνικό) δίκαιο έγινε με το άρθρο 5 («Ποιότητα των πληροφοριών») της ΕυρΣυμβ1981.

⁴⁸ Για την αρχή αυτή βλ. αντί άλλων, *Σαράντη Ορφανουδάκη*, Η αρχή της αναλογικότητας, (σειρά «Μελέτες Συνταγματικού Δικαίου και Πολιτειολογίας»), Σάκκουλας Αθήνα-Θεσσαλονίκης, 2003.

⁴⁹ Κατά το Σύνταγμα, για να επέλθει περιορισμός ατομικού δικαιώματος με νόμο, πρέπει αυτός να υπάρχει επιφύλαξη υπέρ αυτού. Στο άρθρο 9Α εδ. α' υπάρχει επιφύλαξη υπέρ του νόμου (υποστηρίζεται, όμως, η άποψη ότι αυτού του είδους η επιφύλαξη δεν είναι δυνατόν να οδηγεί σε περιορισμό δικαιώματος, *Ι.Καμτσίδου*, Η επιφύλαξη υπέρ του νόμου, ως περιορισμός εγγύηση και διάμεσος των ελευθεριών, 2001, σελ. 346). Εξάλλου, στο άρθρο 4 του Νόμου υπάρχει αναφορά στη *νομιμότητα* του τρόπου και σκοπού της συλλογής και επεξεργασίας. Αυτή η αναφορά ενέχει το χαρακτήρα επιφύλαξης υπέρ ειδικότερου νόμου, ο οποίος μπορεί να τροποποιήσει τις διατάξεις του άρθρου 4, εφόσον οι τροποποιήσεις αυτές είναι συμβατές με την αρχή της αναλογικότητας και το συνταγματικό δίκαιο. Ε contra το προς την συνταγματική επιταγή του άρθρου 25§1 εδ. δ' Σ. δεν επιτρέπεται να επέλθει περιορισμός της αρχής της αναλογικότητας με διατάξεις που περιέχονται σε διοικητικές πράξεις.

⁵⁰ *Α. Μήτρον*, ο.π., σελ. 23.

⁵¹ *Α. Μήτρον*, Η προστασία των προσωπικών δεδομένων των εργαζομένων στο πεδίο των εργασιακών σχέσεων, σε: *Δόνος/Μήτρον/Μίττλετον/Παπακωνσταντίνου*, Η αρχή προστασίας προσωπικών δεδομένων & η επαύξηση της προστασίας των δικαιωμάτων, 2002, σελ 32, όπου αποκαλύπτει (υποσ. 22) ότι η Αρχή εξετάζει –κατά πάγια τακτική– τη συμμόρφωση προς τις βασικές αρχές επεξεργασίας, όπως αποτυπώνονται στο άρθρο 4, και στη συνέχεια υπεισέρχεται στη διαπίστωση της νόμιμης θεμελίωσης της επεξεργασίας στις περιπτώσεις που ορίζει περιοριστικά ο νόμος στα άρθρα 5,7,7Α.

⁵² ΑΠΔΠΧ 7/2001, συλλογή δεδομένων που υπερβαίνει το σκοπό της επεξεργασίας δεν είναι νόμιμη ανεξάρτητα από την τυχόν συναίνεση του υποκειμένου. Έτσι, η συμπλήρωση ειδικής ερώτησης στο έντυπο απογραφής πληθυσμού και κατοικιών της ΕΣΥΕ σχετικά με τη συναίνεση του υποκειμένου στην αφαίρεση ιστών του σώματος του για τη μεταμόσχευση υπερβαίνει το σκοπό της επεξεργασίας. Η επεξεργασία αυτή θα ήταν νόμιμη μόνο αν στηριζόταν στη συμπλήρωση ειδικού εντύπου (άρθρο 12 Ν.2417/1999), οπότε θα απαιτείτο ειδική αδειοδότηση. ΑΠΔΠΧ 510/2000 ("Υπόθεση ταυτοτήτων"), Η επεξεργασία όλων των ως άνω δεδομένων δεν είναι θεμιτή και όταν ακόμη το υποκείμενο παρέχει

νόμιμων εξαιρέσεων από τη συγκατάθεση (άρθρο 5§2, 7§2β-ζ, 7Α). Ο κανόνας αυτός εξάγεται από την **σχέση γενικού προς ειδικό** που έχουν οι διατάξεις του άρθρου 4 σε σχέση με τις διατάξεις του άρθρου 5, αλλά και η **συνταγματική κατοχύρωση** που αυτές γνωρίζουν ως εξειδικεύσεις της *αρχής της αναλογικότητας*, σε αντίθεση με την αρχή της συγκατάθεσης, η οποία δεν αποτελεί –ακόμα– κανόνα που απορρέει από ρητή συνταγματική διάταξη⁵³.

3. Τα ειδικότερα δικαιώματα που πηγάζουν από το άρθρο 9Α του Συντάγματος.

Το δικαίωμα προστασίας προσωπικών δεδομένων του άρθρου 9Α, αναλύεται στα ειδικότερα δικαιώματα που κατά το Ν.2472/1997, αλλά και την Οδηγία 95/46/ΕΚ και τις διεθνείς και εσωτερικές ρυθμίσεις άλλων κρατών αποτελούν το πλέγμα των ρυθμίσεων που τίθενται για την προστασία των προσωπικών δεδομένων. Έτσι, κατά νομική ακριβολογία, το «δικαίωμα» του άρθρου 9Α είναι μια δέσμη δικαιωμάτων, η οποία εξειδικεύεται από την κοινή νομοθεσία. Τα ειδικότερα δικαιώματα είναι το δικαίωμα συγκατάθεσης ή αντίρρησης στην επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων, το δικαίωμα ενημέρωσης, το δικαίωμα πρόσβασης και το δικαίωμα δικαστικής προστασίας, οριστικής και προσωρινής.

3.1. Δικαίωμα συγκατάθεσης ή αντίρρησης για την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων.

Η επεξεργασία προσωπικών δεδομένων που διενεργήθηκε κατόπιν της συγκατάθεσης του υποκειμένου είναι επιτρεπτή, δηλαδή: κατ' αρχήν νόμιμη, θεμιτή (άρθρο 5§1 Ν.2472/1997). Η παροχή συγκατάθεσης ως προϋπόθεση για το κύρος της επεξεργασίας των δεδομένων είναι ένας θεμελιώδης κανόνας, ο οποίος αποτελεί εκδήλωση της εξουσίας αυτοδιάθεσης του ατόμου. Η συγκατάθεση του υποκειμένου για την επεξεργασία των δεδομένων του συνιστά **άσκηση του θετικού περιεχομένου του δικαιώματος του πληροφοριακού αυτοκαθορισμού**⁵⁴. Άσκηση του αρνητικού περιεχομένου του δικαιώματος πληροφοριακού αυτοκαθορισμού προβλέπεται με το

προς τούτο τη ρητή συγκατάθεση του σύμφωνα με το άρθρο 5 παρ.1 και 7§2 εδ.α του ν. 2472/97, διότι η συγκατάθεση του υποκειμένου δεν επιτρέπει καθ' εαυτήν την διεξαγωγή κάθε είδους επεξεργασίας όταν αυτή είναι αθέμιτη ή όταν αντίκειται στην αρχή του σκοπού και της αναγκαιότητας. Το περιεχόμενο και η άσκηση του δικαιώματος του πληροφοριακού αυτοκαθορισμού που εκδηλώνεται μεταξύ των άλλων με την παροχή συγκατάθεσης του υποκειμένου για την επεξεργασία των δεδομένων που το αφορούν δεν προσδιορίζονται αφηρημένα αλλά στο πλαίσιο και σε άμεση συνάρτηση με τον σκοπό τον οποίο εξυπηρετεί το αρχείο ή η επεξεργασία. Δεν μπορεί δηλ. η άσκηση αυτού του δικαιώματος να οδηγεί στην καταχώριση στοιχείων άσχετων με τον σκοπό του εκάστοτε αρχείου / επεξεργασίας.

⁵³ Χωρίς αυτό να σημαίνει ότι ο κανόνας της συγκατάθεσης είναι αντίθετος με το Σύνταγμα. Το δικαίωμα της συγκατάθεσης στην επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, σημαντική έκφανση του δικαιώματος του πληροφοριακού αυτοκαθορισμού, θεμελιώνεται στα άρθρα 2§1, 5§1 και 5ΑΣ. και γι' αυτό είναι σύμφωνο προς το Σύνταγμα. Άλλο όμως είναι να μην αντίκειται ένα δικαίωμα κοινού νόμου στο Σύνταγμα και άλλο να απορρέει ευθέως από αυτό.

⁵⁴ Γέροντας, Η προστασία του πολίτη από την ηλεκτρονική επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, σελ. 69 επ., *Ηγλεζάκη*, Ευαίσθητα Προσωπικά Δεδομένα, σελ. 51. *Simitis*, Die informationelle Selbstbestimmung-Grundbedingung einer verfassungskonformen Interpretationsordnung, NJW 8/1984 σ.1984, σελ 398 επ., *E.Denninger*, Das Recht auf informationelle Selbstbestimmung, σε *H.Hohmann*, Freiheitsicherung durch Datenschutz, Frankfurt a.M. 1987, σ.127 επ.

δικαίωμα αντίρρησης του υποκειμένου για την επεξεργασία των προσωπικών του δεδομένων (άρθρο 13 Ν.2472/1997).

Οι εξαιρέσεις από την αρχή της συγκατάθεσης απαριθμούνται περιοριστικά στο Νόμο και, στο βαθμό που αποτελούν περιορισμούς του δικαιώματος του πληροφοριακού αυτοκαθορισμού (κυρίως: 5§2 β,δ,ε), πρέπει να ερμηνεύονται στενά και προς το συμφέρον του υποκειμένου των δεδομένων. Η § 1 του άρθρου θεμελιώνει τον γενικό κανόνα για το επιτρεπτό της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Προϋπόθεση της επεξεργασίας είναι η **συγκατάθεση** του υποκειμένου.

Η προϋπόθεση της ύπαρξης συγκατάθεσης του υποκειμένου για το επιτρεπτό της επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων πρόκειται να αναχθεί σε **κανόνα αυξημένης τυπικής ισχύος**, καθόσον κατοχυρώνεται στο άρθρο 8 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ C 364 της 18.12.2000, σελ.1)⁵⁵ καθώς και στο άρθρο II-8 στο Σχέδιο Συνταγματικής Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπου όμως υπάρχει επιφύλαξη για εξαιρέσεις⁵⁶. Παρ'όλο που στο άρθρο 9Α Σ. δεν υπάρχει ρητή αναφορά στη συγκατάθεση, το δικαίωμα αυτό του υποκειμένου αποτελεί όχι απλώς θεσμικό κεκτημένο επειδή προβλέφθηκε από τον Ν.2472/1997, αλλά απορρέει και από διατάξεις του Σ. όπως του άρθρου 2§1 Σ., κυρίως του άρθρου 5§1 Σ., του νέου άρθρου 5Α Σ (δικαίωμα και συμπροσδιορισμού της πληροφόρησης), όπως γενικά από τον φιλελεύθερο χαρακτήρα του ελληνικού συνταγματικού δικαίου.

Ο όρος «συγκατάθεση» χρησιμοποιείται στο κείμενο του νόμου, υπό την έννοια που προσδίδεται σε αυτόν από το άρθρο 2 περίπτωση ια του Νόμου. Στο γενικό δίκαιο της προσωπικότητας, η **συναίνεση** και η **έγκριση** είναι δηλώσεις βουλήσεως⁵⁷ του υποκειμένου, οι οποίες έχουν ως συνέπεια αφενός την κατάρτιση ενοχικής σύμβασης, με την οποία ο δηλών δεσμεύεται να μην ασκήσει τα ένδικα βοηθήματα που του παρέχονται (*actum de non petendo*) και αφετέρου τη θεμελίωση λόγου άρσης του, άλλως παράνομου, χαρακτήρα της τυχόν προσβολής⁵⁸. Η γενική αυτή αρχή διέπει και άλλα ειδικότερα νομοθετήματα που άπτονται θεμάτων προστασίας της προσωπικότητας⁵⁹.

⁵⁵ Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, άρθρο 8§2 εδ.1: «Η επεξεργασία αυτών των δεδομένων πρέπει να γίνεται νομίμως, για καθορισμένους σκοπούς και με βάση τη **συγκατάθεση** του ενδιαφερομένου ή για άλλους θεμιτούς λόγους που προβλέπονται από το νόμο.»

⁵⁶ Σχέδιο Ευρωπαϊκού Συντάγματος, άρθρο II-8§2 εδ. α': «Η προστασία των δεδομένων αυτών πρέπει να γίνεται νομίμως, για καθορισμένους σκοπούς και με βάση τη **συγκατάθεση** του ενδιαφερομένου ή για άλλους θεμιτούς λόγους που προβλέπονται από το νόμο.»

⁵⁷ Δωρής σε Γεωργιάδη – Σταθόπουλο, ΑΚ 236.

⁵⁸ *Καράκωστας*, Το δίκαιο των Μ.Μ.Ε., σελ. 196 επ. και Προσωπικότητα και Τύπος, δεύτερη έκδοση, σελ. 68 επ.: «Από τη συναίνεση υπό στενή έννοια πρέπει να διακριθεί η παραίτηση από τα ένδικα μέσα, η οποία πραγματοποιείται μετά την προσβολή. Η τελευταία δεν συνιστά λόγω αίροντα *a posteriori* την προσβολή, αλλά στερεί το θύμα από την ένδικη προστασία.»

⁵⁹ Βλ. (καταργηθέν) άρθρο 35§4 του Ν.2172/1993, σύμφωνα με το οποίο απαγορευόταν η μετάδοση από την τηλεόραση ή η κινηματογράφηση ή η βιντεοσκόπηση ή η φωτογράφιση των προσώπων που προσάγονται ενώπιον των δικαστικών ή εισαγγελικών ή αστυνομικών και λοιπών αρχών, **εφόσον αυτά δεν συναινούν ρητά** και όποιος παραβαίνει ή διευκολύνει την παραβίαση της ανωτέρω απαγόρευσης τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι δύο ετών και με χρηματική ποινή από εκατό χιλιάδες έως πέντε εκατομμύρια δραχμές. Βλ. επίσης άρθρο 16 του Ν.2121/1993 («Πνευματική ιδιοκτησία, συγγενικά δικαιώματα και πολιτιστικά θέματα»), σύμφωνα με το οποίο, η **συναίνεση** του δημιουργού για πράξεις ή παραλείψεις, που αλλιώς θα αποτελούσαν προσβολή του ηθικού δικαιώματος, αποτελεί τον τρόπο άσκησης του δικαιώματος αυτού και δεσμεύει το δημιουργό. Βλ. επίσης άρθρο 4§6 του Ν.2251/1994 («Προστασία καταναλωτών»), σύμφωνα με το οποίο η χρησιμοποίηση των τεχνικών επικοινωνίας πρέπει να γίνεται κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να μην προσβάλλεται η ιδιωτική ζωή του καταναλωτή. Απαγορεύεται χωρίς τη **συναίνεση** του καταναλωτή η χρησιμοποίηση τεχνικών επικοινωνίας για την πρόταση σύναψης σύμβασης όπως τηλεφώνου, αυτόματης κλήσης, τηλεομοιοτυπίας (φαξ),

Ως συγκατάθεση του υποκειμένου των δεδομένων, νοείται εδώ, κάθε ελεύθερη, ρητή και ειδική δήλωση βουλήσεως, που εκφράζεται με τρόπο σαφή, και εν πλήρη επιγνώσει, και με την οποία, το υποκείμενο των δεδομένων, **αφού προηγουμένως ενημερωθεί**, δέχεται να αποτελέσουν αντικείμενο επεξεργασίας τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που το αφορούν. Η ενημέρωση αυτή περιλαμβάνει πληροφόρηση τουλάχιστον για τον σκοπό της επεξεργασίας, τα δεδομένα ή τις κατηγορίες δεδομένων που αφορά η επεξεργασία, τους αποδέκτες ή τις κατηγορίες αποδεκτών των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, καθώς και το όνομα, την επωνυμία και τη διεύθυνση του υπεύθυνου επεξεργασίας και του τυχόν εκπροσώπου του. Συνεπώς, η δήλωση της συγκατάθεσης του υποκειμένου για την επεξεργασία των προσωπικών του δεδομένων, συνδέεται άμεσα με την προηγούμενη εκπλήρωση της υποχρέωσης του υπεύθυνου επεξεργασίας για ενημέρωση του υποκειμένου, η οποία θεμελιώνεται με το **άρθρο 11** του Νόμου.

Η κατ' εξοχήν αρνητική εκδήλωση του δικαιώματος στον πληροφοριακό αυτοκαθορισμό συνίσταται στο **δικαίωμα του υποκειμένου των δεδομένων να αντιτίθεται** στην επεξεργασία των προσωπικών του δεδομένων (άρθρο 13 Ν.2472/1997). Το δικαίωμα αυτό αποτελεί απόρροια της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας (άρθρο 5§1Σ.), όπως εξάλλου και η θετική εκδήλωση του δικαιώματος στον πληροφοριακό αυτοκαθορισμό, δηλαδή η συγκατάθεση του υποκειμένου στην επεξεργασία των προσωπικών του δεδομένων.

3.2. Δικαίωμα ενημέρωσης του υποκειμένου, κατά το στάδιο της συλλογής.

Στο στάδιο κατά το οποίο επίκειται ή συντελείται η συλλογή των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα το υποκείμενο έχει το δικαίωμα ενημέρωσης για την επικείμενη συλλογή και επεξεργασία. Πρόκειται για το –χρονικά– πρώτο δικαίωμα, το οποίο κατοχυρώνει ο Νόμος υπέρ των υποκειμένων και εντάσσεται στο **σύστημα προληπτικού ελέγχου**⁶⁰ που καθιερώνεται για τον έλεγχο της επεξεργασίας των δεδομένων.

Ενώ τα δικαιώματα συγκατάθεσης και αντίρρησης απορρέουν ευθέως και άμεσα (αν και όχι ρητά) από τα άρθρα 5Α και 9Α Σ., το δικαίωμα ενημέρωσης, ως προληπτικό δικαίωμα (όπως και το δικαίωμα πρόσβασης που αναλύεται κατωτέρω), δεν θα προέκυπτε με την ίδια ερμηνευτική άνεση από τις ελλειπτικές συνταγματικές διατυπώσεις. Γι' αυτό και οι σχετικές διατάξεις του Νόμου, οι οποίες είναι μεν σύμφωνες με τα διεθνώς κρατούντα για την δέσμη των δικαιωμάτων που συναπαρτίζουν την προστασία των προσωπικών δεδομένων, αλλά δεν αποτελούν ευθεία απόρροια των συνταγματικών διατάξεων, αλλά έμμεση λογική προϋπόθεση του τελολογικού τους προσανατολισμού, αποτελούν θεσμικό κεκτημένο. Η ερμηνεία

ηλεκτρονικού ταχυδρομείου ή άλλου ηλεκτρονικού μέσου επικοινωνίας. Κατά το άρθρο 9§§10, η μετάδοση του διαφημιστικού μηνύματος απευθείας στον καταναλωτή μέσω τηλεφώνου, τηλεομοιοτυπίας (φαξ), ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, αυτόματης κλήσης ή άλλου ηλεκτρονικού μέσου επικοινωνίας επιτρέπεται μόνο αν **συναινεί ρητά** ο καταναλωτής.

⁶⁰ Ο Νόμος καθιερώνει **τρία συστήματα προληπτικού ελέγχου**: α) σύστημα προηγούμενης έγγραφης γνωστοποίησης στην Αρχή της συλλογής, αρχειοθέτησης και εν γένει επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, β) σύστημα προηγούμενης άδειας της Αρχής για τη συλλογή και επεξεργασία ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων και γ) σύστημα προηγούμενης ενημέρωσης του υποκειμένου, δηλαδή, πριν από οποιαδήποτε επεξεργασία. Σταθόπουλος, , Η χρήση προσωπικών δεδομένων και η διαπάλη μεταξύ ελευθεριών των κατόχων τους και ελευθεριών των υποκειμένων τους, ΝοΒ 48(2000), σελ. 8.

και εφαρμογή του άρθρου 9Α Σ. οφείλει να γίνεται πάντοτε υπό το φως και αυτών των δύο δικαιωμάτων.

Άρθρο 11 Ν.2472/1997:

1. Ο υπεύθυνος επεξεργασίας οφείλει, κατά το στάδιο της συλλογής δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, να ενημερώνει με τρόπο πρόσφορο και σαφή το υποκείμενο για τα εξής τουλάχιστον στοιχεία:
 - την ταυτότητά του και την ταυτότητα του τυχόν εκπροσώπου του.
 - τον σκοπό της επεξεργασίας.
 - του αποδέκτες ή τις κατηγορίες αποδεκτών των δεδομένων.
 - την ύπαρξη του δικαιώματος πρόσβασης
2. Εάν για τη συλλογή των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ο υπεύθυνος επεξεργασίας ζητεί την συνδρομή του υποκείμενου, οφείλει να το ενημερώνει ειδικώς και εγγράφως για τα στοιχεία της παρ. 1 του παρόντος άρθρου καθώς και για τα δικαιώματά του, σύμφωνα με τα άρθρα 11 έως και 13 του παρόντος νόμου. Με την αυτή ενημέρωση ο υπεύθυνος επεξεργασίας γνωστοποιεί στο υποκείμενο εάν υποχρεούται ή όχι να παράσχει τη συνδρομή του, με βάση ποιες διατάξεις, καθώς και για τις τυχόν συνέπειες της αρνήσεώς του.
3. Εάν τα δεδομένα ανακοινώνονται σε τρίτους, το υποκείμενο ενημερώνεται για την ανακοίνωση πριν από αυτούς.
4. Με απόφαση της Αρχής, μπορεί να αρθεί εν όλω ή εν μέρει η υποχρέωση ενημέρωσης σύμφωνα με τις παραγράφους 1 και 3, εφόσον η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα γίνεται για λόγους εθνικής ασφάλειας ή για τη διακρίβωση ιδιαίτερα σοβαρών εγκλημάτων. Σε επείγουσες περιπτώσεις η άρση της υποχρέωσης ενημέρωσης μπορεί να γίνει με προσωρινή, άμεσα εκτελεστή, απόφαση του Προέδρου, ο οποίος πρέπει να συγκαλέσει το συντομότερο την Αρχή για την έκδοση οριστικής απόφασης επί του θέματος.
5. Με την επιφύλαξη των δικαιωμάτων εκ των άρθρων 12 και 13, η υποχρέωση ενημέρωσης δεν υφίσταται όταν η συλλογή γίνεται αποκλειστικά για δημοσιογραφικούς σκοπούς και αφορά δημόσια πρόσωπα.

3.3. Δικαίωμα πρόσβασης του υποκειμένου στα προσωπικά του δεδομένα.

Απόρροια της *αρχής της διαφάνειας* των επεξεργασιών αποτελούν τα δικαιώματα πληροφόρησης του υποκειμένου για την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων που το αφορούν. Συνταγματική θεμελίωση βρίσκουν τα εν λόγω δικαιώματα όχι μόνο το άρθρο 9Α, αλλά και το άρθρο 5Α Σ⁶¹. Το δικαίωμα πληροφόρησης περιλαμβάνει τόσο το δικαίωμα προηγούμενης ενημέρωσης, όσο και το δικαίωμα πρόσβασης (άρθρο 12 Ν.2472/1997), το οποίο μπορεί να ασκηθεί από το υποκείμενο οποτεδήποτε, δηλαδή είτε πριν, είτε κατά τη διάρκεια, είτε κατόπιν της επεξεργασίας. Ως εκ τούτου, το δικαίωμα αυτό αποτελεί πληρέστερη άσκηση του γενικότερου δικαιώματος πληροφόρησης σε σχέση με το δικαίωμα ενημέρωσης, και ταυτόχρονα

⁶¹ Όταν το δικαίωμα ασκείται ενώπιον της Διοίκησης, συνταγματική θεμελίωση του δικαιώματος πληροφόρησης ευρίσκεται και στο άρθρο 10§1 και 3 Σ.,όπως, κατά περίπτωση, και στο άρθρο 20§2 Σ.

αποτελεί λογική προϋπόθεση των δραστικότερων μέσων εκδήλωσης του πληροφοριακού αυτοκαθορισμού του ατόμου, όπως του δικαιώματος και προσωρινής δικαστικής προστασίας.

Άρθρο 12 Ν.2472/1997

1. Καθένας έχει δικαίωμα να γνωρίζει εάν δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που τον αφορούν αποτελούν ή αποτέλεσαν αντικείμενο επεξεργασίας. Προς τούτο, ο υπεύθυνος επεξεργασίας, έχει υποχρέωση να του απαντήσει εγγράφως.
2. Το υποκείμενο των δεδομένων έχει δικαίωμα να ζητεί και να λαμβάνει από τον υπεύθυνο επεξεργασίας, χωρίς καθυστέρηση και κατά τρόπο εύληπτο και σαφή, τις ακόλουθες πληροφορίες:
 - α) Όλα τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που το αφορούν, καθώς και την προέλευσή τους.
 - β) Τους σκοπούς της επεξεργασίας, τους αποδέκτες ή τις κατηγορίες αποδεκτών.
 - γ) Την εξέλιξη της επεξεργασίας για το χρονικό διάστημα από την προηγούμενη ενημέρωση ή πληροφόρησή του.
 - δ) Τη λογική της αυτοματοποιημένης επεξεργασίας.
Το δικαίωμα πρόσβασης μπορεί να ασκείται από το υποκείμενο των δεδομένων και με τη συνδρομή ειδικού.
3. Το δικαίωμα της προηγούμενης παραγράφου και τα δικαιώματα του άρθρου 13 ασκούνται με την υποβολή της σχετικής αίτησης στον υπεύθυνο της επεξεργασίας και ταυτόχρονη καταβολή χρηματικού ποσού, το ύψος του οποίου, ο τρόπος καταβολής του και κάθε άλλο συναφές ζήτημα ρυθμίζονται με απόφαση της Αρχής. Το ποσό αυτό επιστρέφεται στον αιτούντα εάν το αίτημα διόρθωσης ή διαγραφής των δεδομένων κριθεί βάσιμο είτε από τον υπεύθυνο της επεξεργασίας είτε από την Αρχή, σε περίπτωση προσφυγής του σ' αυτήν. Ο υπεύθυνος έχει υποχρέωση στην περίπτωση αυτή να χορηγήσει στον αιτούντα, χωρίς καθυστέρηση δωρεάν και σε γλώσσα κατανοητή, αντίγραφο του διορθωμένου μέρους της επεξεργασίας που τον αφορά.
4. Εάν ο υπεύθυνος επεξεργασίας δεν απαντήσει εντός δεκαπέντε (15) ημερών ή εάν η απάντησή του δεν είναι ικανοποιητική, το υποκείμενο των δεδομένων έχει δικαίωμα να προσφύγει στην Αρχή. Στην περίπτωση κατά την οποία ο υπεύθυνος επεξεργασίας αρνηθεί να ικανοποιήσει το αίτημα του ενδιαφερόμενου, κοινοποιεί την απάντησή του στην Αρχή και ενημερώνει τον ενδιαφερόμενο ότι μπορεί να προσφύγει σε αυτήν.
5. Με απόφαση της Αρχής, ύστερα από αίτηση του υπεύθυνου επεξεργασίας, η υποχρέωση πληροφόρησης, σύμφωνα με τις παρ. 1 και 2 του παρόντος άρθρου, μπορεί να αρθεί, εν όλω ή εν μέρει, εφ' όσον η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα γίνεται για λόγους εθνικής ασφάλειας ή για τη διακρίβωση ιδιαίτερα σοβαρών εγκλημάτων. Στην περίπτωση αυτή ο Πρόεδρος της Αρχής ή ο αναπληρωτής του προβαίνει σε όλες τις αναγκαίες ενέργειες και έχει ελεύθερη πρόσβαση στο αρχείο.
6. Δεδομένα που αφορούν την υγεία γνωστοποιούνται στο υποκείμενο μέσω ιατρού.

3.4. Δικαίωμα δικαστικής προστασίας (προσωρινής και οριστικής).

Η οριστική δικαστική προστασία των προσωπικών δεδομένων συνδέεται με την αστική και την ποινική ευθύνη του προσβολέα του δικαιώματος. Ταυτόχρονα, ο ενδιαφερόμενος διατηρεί όλα τα δικαιώματα προσωρινής προστασίας που προβλέπονται από το γενικό δικονομικό δίκαιο. Το γενικό δικαίωμα της δικαστικής προστασίας καλύπτεται από τη συνταγματική διάταξη του άρθρου 20§1.Σ.

Με το άρθρο 9Α Σ. το θεσμικό κεκτημένο καταλαμβάνει και ένα *ιδιότυπο δικαίωμα δικαστικής προστασίας* που προβλέπεται από το άρθρο 14 του Ν.2472/1997.

Άρθρο 14 Ν.2472/1997

1. *Καθένας έχει δικαίωμα να ζητήσει από το αρμόδιο κάθε φορά δικαστήριο την άμεση αναστολή ή μη εφαρμογή πράξης ή απόφασης που τον θίγει, την οποία έχει λάβει διοικητική αρχή, νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου ή ιδιωτικού δικαίου ή ένωση προσώπων ή φυσικό πρόσωπο αποκλειστικά με αυτοματοποιημένη επεξεργασία στοιχείων, εφόσον η επεξεργασία αυτή αποβλέπει στην αξιολόγηση της προσωπικότητάς του και ιδίως της αποδοτικότητάς του στην εργασία, της οικονομικής φερεγγυότητάς του, της αξιοπιστίας του και της εν γένει συμπεριφοράς του.*
2. *Το δικαίωμα του παρόντος άρθρου μπορεί να ικανοποιηθεί και όταν δεν συντρέχουν οι λοιπές ουσιαστικές προϋποθέσεις της προσωρινής δικαστικής προστασίας, όπως προβλέπονται κάθε φορά.*

III. Η επαύξηση της προστασίας με τη σύσταση αρχής ελέγχου.

Αποτελεί κοινό τόπο στην επιστήμη ότι τα συνταγματικά δικαιώματα δεν είναι αυτοαναπαράγομενα (self executing) και ότι η “τροφοδοσία” τους με θετικές ενέργειες αποτελεί μια κρατική υποχρέωση.

Η απολύτως σύγχρονη τάση κάνει λόγο για επαύξηση της προστασίας των ατομικών δικαιωμάτων, με την έννοια της ενίσχυσής τους που “θεωρείται απαραίτητη στην περίπτωση που προκύπτουν νέοι κίνδυνοι για τα υπό εξέταση δικαιώματα”⁶². Η επαύξηση της προστασίας επιτυγχάνεται με την σύσταση και λειτουργία μιας αρχής ελέγχου, στην οποία απονέμεται ως γενική αρμοδιότητα η διασφάλιση του δικαιώματος.

1. Η διασφάλιση της προστασίας των δικαιωμάτων από ανεξάρτητη διοικητική αρχή.

Η ανάθεση της διασφάλισης της προστασίας ατομικών δικαιωμάτων από το Σύνταγμα γίνεται σε ανεξάρτητες (διοικητικές) αρχές⁶³.

Χαρακτηριστικά γνωρίσματα που διακρίνουν μια ανεξάρτητη διοικητική αρχή από τις άλλες δημόσιες υπηρεσίες είναι α) η απαγόρευση διενέργειας οποιουδήποτε διοικητικού ελέγχου (διοικητική ανεξαρτησία), β) η προσωπική και λειτουργική ανεξαρτησία των μελών της κατά την άσκηση των καθηκόντων της, γ) η εξυπηρέτηση

⁶² Δόνος σε Δόνου/Μήτρον/Μίττλετον/Παπακωνσταντίνου, ο.π., σελ. 11.

⁶³ Το δικαίωμα του άρθρου 9Α Σ. ανατίθεται στην ΑΠΔΠΧ, του άρθρου 15 στο ΕΣΡ, του άρθρου 19 στην Αρχή Διασφάλισης Απορρήτου, το δικαίωμα της χρηστής διοίκησης στον Συνήγορο του Πολίτη, η πρόσληψη προσωπικού του δημόσιου τομέα στο Α.Σ.Ε.Π.

της αρχής από δική της γραμματεία (γραφειοκρατική ανεξαρτησία), δ) η ύπαρξη ιδιαίτερου κονδυλίου στον Κρατικό Προϋπολογισμό, ο οποίος προβλέπει τις απαιτούμενες για τη λειτουργία της αρχής πιστώσεις (δημοσιονομική ανεξαρτησία). Ο τρόπος επιλογής των μελών της αρχής αποτελεί υποπερίπτωση της προσωπικής τους ανεξαρτησίας.

2. Η Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα.

Σύμφωνα με το άρθρο 9Α **εδάφιο β'** του Συντάγματος, η προστασία των προσωπικών δεδομένων διασφαλίζεται από ανεξάρτητη αρχή, που συγκροτείται και λειτουργεί, όπως νόμος ορίζει. Η Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα ιδρύθηκε το 1997, τέσσερα χρόνια πριν τη ρητή συνταγματική της κατοχύρωση με το άρθρο 9Α του Συντάγματος, το οποίο προστέθηκε με την συνταγματική αναθεώρηση του 2001.

Πριν την συνταγματική της κατοχύρωση, η ίδρυση και λειτουργία της Αρχής, όπως και των άλλων, πριν από αυτήν κατοχυρωμένων (μόνο νομοθετικά), ανεξάρτητων διοικητικών αρχών⁶⁴, αμφισβητήθηκε από συνταγματικής απόψεως. Την αμφισβήτηση επέλυσε το Συμβούλιο της Επικρατείας, προβαίνοντας στον παρεμπίπτοντα έλεγχο συνταγματικότητας του Ν.2472/1997 (δικαστική ερμηνεία του Νόμου)⁶⁵. Στη συνέχεια, με την προσθήκη του άρθρου 9Α Σ, αλλά και του άρθρου 101Α Σ, το οποίο αφορά γενικά στην συγκρότηση και λειτουργία ανεξάρτητων

⁶⁴ Π.χ. Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης, Συμβούλιο Δημοσιονομικών Μελετών (Ν.2214/1994), Ανώτατο Συμβούλιο Επιλογής Προσωπικού (Ν.2190/1994), Επιτροπή Ανταγωνισμού (Ν.703/1977). Πρόκειται για τις ανεξάρτητες διοικητικές αρχές που είχαν ιδρυθεί πριν την συνταγματική κατοχύρωση του νομικού αυτού μορφώματος με την αναθεώρηση του 2001 (άρθρο 101^Α). Ύστερα από την συνταγματική κατοχύρωση ιδρύθηκαν και άλλες ανεξάρτητες αρχές, όπως η Αρχή Διασφάλισης του Απορρήτου των Επικοινωνιών (Ν.3115/2003), ο Συνήγορος του Πολίτη (103§9Σ, Ν.3094/2003), η Ρυθμιστική Αρχή Θαλάσσιων Ενδομεταφορών (Ν.2932/2001), η οποία κατοχυρώνεται μεν ως ανεξάρτητη αρχή, εποπτεύεται δε από τον Υπουργό Εμπορικής Ναυτιλίας ως προς τον έλεγχο νομιμότητάς της (άρθρο 12§2 Ν.2932/2001).

⁶⁵ **ΟλΣτΕ 2279/2001**, αδημ. (www.dsanet.gr), σύμφωνα με την οποία η σύσταση και η συγκρότηση της Αρχής «δεν αντίκειται σε καμία συνταγματική διάταξη ή αρχή, δοθέντος άλλωστε ότι εκ του ειδικού κοινοβουλευτικού ελέγχου για την επιλογή των μελών της Αρχής (πλην του Προέδρου) υπάρχει αναγωγή της συγκροτήσεώς της στην αρχή της λαϊκής κυριαρχίας». Σύμφωνα με την μειοψηφούσα άποψη των Συμβούλων Ν. Ντούβα και Ν. Σακελλαρίου: «από τον συνδυασμό των διατάξεων 2 και 9 του Συντάγματος αλλά και των διατάξεων της οδηγίας 95/46 (ιδίως άρθρο 28), συνάγεται ότι η προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρος, πρέπει, ως εκ της μείζονος σπουδαιότητος στην οποία έχει, για το άτομο, στην σύγχρονη εποχή, η διαφύλαξη του απορρήτου της προσωπικής του ζωής να ανατίθεται από τον κοινό νομοθέτη, σε ειδικό όργανο, το οποίο να παρέχει εγγύα ανεξαρτησίας και αμεροληψίας, υπό την έννοια ότι, αυτό, πρέπει να συγκροτείται από πρόσωπα αδιαμφισβήτητου κύρους, τα οποία να διαθέτουν τις κατάλληλες γνώσεις, ήθος και εμπειρία και να επιλέγονται με διαφανή και αντικειμενική διαδικασία, όχι από την εκάστοτε Κυβέρνηση, τις πράξεις των οργάνων της οποίας αυτά ελέγχουν, ή από άλλο αμέσως ή εμμέσως ελεγχόμενο, από αυτήν όργανο, αλλά από όργανο που διαθέτει την ευρύτερη δυνατή αποδοχή σε μια δημοκρατική κοινωνία, όπως π.χ. η Βουλή. Με τα δεδομένα αυτά, η προβλεπόμενη κατά τις διατάξεις του άρθρου 16 του Ν.2472/1997 διαδικασία συγκροτήσεως της εκδούσης την προσβαλλόμενη πράξη Αρχής δεν συνάδει προς το Σύνταγμα και την κοινοτική νομοθεσία, δεδομένου ότι όλα τα μέλη της Αρχής αυτής, όχι μόνο προτείνονται από την Κυβέρνηση (τον Υπ. της Δικαιοσύνης), αλλά επιλέγονται από την Διάσκεψη των Προέδρων της Βουλής, δηλαδή από όργανο το οποίο ως εκ της συγκροτήσεώς του και του τρόπου αναδείξεως των μελών του (βλ. άρθρο 13 του Κανονισμού της Βουλής), τελεί υπό την άμεση ή έμμεση επιτροπή της εκάστοτε Κυβερνητικής πλειοψηφίας, με αποτέλεσμα να εγείρονται σοβαρές αμφιβολίες δια το αμερόληπτον της κρίσεως των προσώπων, τα οποία επιλέγονται από το όργανο αυτό.»

αρχών⁶⁶, κατοχυρώθηκε αυθεντικά η συνταγματικότητα της σύστασης, συγκρότησης και λειτουργίας της Αρχής.

Η επιταγή της Οδηγίας (άρθρο 28 «Αρχή ελέγχου» § 1) ήταν να προβλεφθεί από κάθε Κράτος η λειτουργία **μίας ή περισσότερων** δημόσιων αρχών επιφορτισμένων με τον έλεγχο της εφαρμογής των εθνικών διατάξεων που έχουν θεσπιστεί κατ' εφαρμογή της ίδιας Οδηγίας. Οι αρχές αυτές πρέπει να ασκούν τα καθήκοντά τους, κατά την Οδηγία, με **πλήρη ανεξαρτησία**. Στις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες, εκτός από το οργανωτικό σύστημα της ανεξάρτητης διοικητικής αρχής κατά τα πρότυπα της Γαλλικής Επιτροπής, το οποίο ακολούθησε ο έλληνας νομοθέτης, η δημόσια υπηρεσία μπορεί να είναι ένα γραφείο προστασίας ή μια επιτροπή ή ένα μονοπρόσωπο όργανο. Ωστόσο, στην Ελλάδα, κατόπιν της προσθήκης του άρθρου 9Α Σ. εδ. β', ο έλεγχος της εφαρμογής των εθνικών διατάξεων περί προσωπικών δεδομένων μπορεί να διενεργείται μόνο από ανεξάρτητη διοικητική αρχή και, ως εκ τούτου, **το άρθρο 15 του Νόμου δεν επιτρέπεται πλέον να τροποποιηθεί προς την κατεύθυνση καθιέρωσης ενός οργάνου με άλλη νομική φύση**, γιατί μια τέτοια τροποποίηση θα αντέβαινε στη συνταγματική διάταξη. Συνεπώς, ο Ν.2472/1997 είναι όχι μόνο οργανικός, αλλά διαμορφώνει και ένα *θεσμικό κεκτημένο*⁶⁷ και για τον θεσμικό έλεγχο της προστασίας των προσωπικών δεδομένων.

Εκτός από τις συνταγματικές διατάξεις που διέπουν τη σύσταση, λειτουργία, την αποστολή και τη νομική φύση της, την Αρχή διέπει επίσης ο **Ν.3051/2002**, ο οποίος περιέχει ρυθμίσεις για τις συνταγματικά κατοχυρωμένες συνταγματικές αρχές. Ταυτόχρονα, ο **Κανονισμός Εργασιών της Βουλής** στα άρθρα 14 και 138Α περιλαμβάνει διατάξεις οι οποίες διέπουν, αντίστοιχα, τη συγκρότηση και τον κοινοβουλευτικό έλεγχο των ανεξάρτητων αρχών.

3. Αρμοδιότητες της Αρχής.

Κατά το άρθρο 9Α εδ. β' Σ., η ανεξάρτητη αρχή συγκροτείται και λειτουργεί για τη διασφάλιση της προστασίας των προσωπικών δεδομένων. Συνεπώς, το Σύνταγμα ορίζει ως αποστολή, άρα και αρμοδιότητα της Αρχής την διασφάλιση αυτής της προστασίας. Περαιτέρω, ο Ν.2472/1997, στο άρθρο 19§1 προβλέπει έναν ενδεικτικό («ιδίως») κατάλογο των επιμέρους αρμοδιοτήτων της Αρχής. Στο μέτρο που αυτές οι αρμοδιότητες συνδέονται ακριβώς με τη διασφάλιση της προστασίας των προσωπικών δεδομένων, και είναι δύσκολο να βρεθεί αρμοδιότητα που δεν εξειδικεύει αυτήν την συνταγματική αποστολή της Αρχής, τροφοδοτούν άλλο ένα *θεσμικό κεκτημένο*, η νεότερη τροποποίηση του οποίου προς τον περιορισμό των αρμοδιοτήτων της Αρχής θα αντέκειτο στο Σύνταγμα.

Άρθρο 19 Ν.2472/1997

Αρμοδιότητες, λειτουργία και αποφάσεις της Αρχής

⁶⁶ Μετά την προσθήκη του άρθρου 101^Α, οι ανεξάρτητες αρχές διακρίνονται, κατά ρητή συνταγματική αναφορά, σε εκείνες των οποίων η σύσταση και λειτουργία προβλέπεται από το Σύνταγμα και σε όσες ιδρύονται με άλλα νομοθετήματα. Οι ρυθμίσεις του άρθρου 101^Α αφορούν αποκλειστικά σε όσες προβλέπονται από το Σύνταγμα, δηλαδή στην Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (άρθρο 9^Α), στο Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης (άρθρο 15), στην Αρχή Διασφάλισης του Απορρήτου των Επικοινωνιών (άρθρο 19) και στο Συνήγορο του Πολίτη (103§9 Σ).

⁶⁷ Βλ. ΧρυσόγONO, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, σελ. 244, για το θεσμικό κεκτημένο της αρχής διασφάλισης του απορρήτου των επικοινωνιών.

1. Η Αρχή έχει τις εξής ιδίως αρμοδιότητες :
 - α) Εκδίδει οδηγίες προς τον σκοπό ενιαίας εφαρμογής των ρυθμίσεων που αφορούν την προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.
 - β) Καλεί και επικουρεί τα επαγγελματικά σωματεία και τις λοιπές ενώσεις φυσικών ή νομικών προσώπων που διατηρούν αρχεία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στην κατάρτιση κωδίκων δεοντολογίας για την αποτελεσματικότερη προστασία της ιδιωτικής ζωής και των εν γένει δικαιωμάτων και θεμελιωδών ελευθεριών των φυσικών προσώπων στον τομέα της δραστηριότητάς τους.
 - γ) Απευθύνει συστάσεις και υποδείξεις στους υπεύθυνους επεξεργασίας ή τους τυχόν εκπροσώπους τους και δίδει κατά την κρίση της δημοσιότητα σε αυτές.
 - δ) Χορηγεί τις άδειες που προβλέπουν οι διατάξεις του παρόντος νόμου και καθορίζει το ύψος των σχετικών παραβόλων.
 - ε) Καταγγέλλει τις παραβάσεις των διατάξεων του παρόντος νόμου στις αρμόδιες διοικητικές και δικαστικές αρχές.
 - στ) Επιβάλλει τις κατά το άρθρο 21 του παρόντος νόμου διοικητικές κυρώσεις.
 - ζ) Αναθέτει σε μέλος ή μέλη της τη διενέργεια διοικητικών εξετάσεων.
 - η) Ενεργεί αυτεπαγγέλτως ή κατόπιν καταγγελίας διοικητικούς ελέγχους σε κάθε αρχείο. Έχει προς τούτο δικαίωμα προσβάσεως στα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα και συλλογής κάθε πληροφορίας για τους σκοπούς του ελέγχου, χωρίς να μπορεί να της αντιταχθεί κανενός είδους απόρρητο. Κατ' εξαίρεση, η Αρχή δεν έχει πρόσβαση στα στοιχεία ταυτότητας συνεργατών που περιέχονται σε αρχεία που τηρούνται για λόγους εθνικής ασφάλειας ή για τη διακρίβωση ιδιαίτερα σοβαρών εγκλημάτων. Τον έλεγχο διενεργεί μέλος ή μέλη της Αρχής ή υπάλληλος της Γραμματείας, ειδικά προς τούτο εντεταλμένος από τον Πρόεδρο της Αρχής. Κατά τον έλεγχο αρχείων που τηρούνται για λόγους εθνικής ασφαλείας παρίσταται αυτοπροσώπως ο Πρόεδρος της Αρχής.
 - θ) Γνωμοδοτεί για κάθε ρύθμιση που αφορά την επεξεργασία και προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.
 - ι) Εκδίδει κανονιστικές πράξεις για τη ρύθμιση ειδικών, τεχνικών και λεπτομερειακών θεμάτων, στα οποία αναφέρεται ο παρών νόμος.
 - ια) Ανακοινώνει στη Βουλή παραβάσεις των ρυθμίσεων που αφορούν την προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.
 - ιβ) Συντάσσει κάθε χρόνο έκθεση για την εκτέλεση της αποστολής της κατά το προηγούμενο ημερολογιακό έτος. Στην έκθεση επισημαίνονται και οι τυχόν ενδεικνυόμενες νομοθετικές μεταβολές στον τομέα της προστασίας του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Η έκθεση υποβάλλεται από τον Πρόεδρο της Αρχής στον Πρόεδρο της Βουλής και τον Πρωθυπουργό και δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως με ευθύνη της Αρχής, η οποία μπορεί να δώσει και άλλου είδους δημοσιότητα στην έκθεση.
 - ιγ) Εξετάζει παράπονα σχετικά με την εφαρμογή του νόμου και την προστασία των δικαιωμάτων των αιτούντων όταν αυτά θίγονται από την επεξεργασία δεδομένων που τους αφορούν και αιτήσεις με τις οποίες ζητείται ο έλεγχος και η εξακρίβωση της νομιμότητας των επεξεργασιών αυτών και ενημερώνει τους αιτούντες για τις σχετικές ενέργειές της.

ιδ) Συνεργάζεται με αντίστοιχες αρχές άλλων κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Συμβουλίου της Ευρώπης σε ζητήματα σχετικά με την άσκηση των αρμοδιοτήτων της.

2. Η Αρχή συνεδριάζει τακτικώς ύστερα από πρόσκληση του Προέδρου. Συνεδριάζει εκτάκτως ύστερα από πρόσκληση του Προέδρου ή αίτηση δύο τουλάχιστον μελών της. Οι αποφάσεις της Αρχής λαμβάνονται με πλειοψηφία τουλάχιστον τεσσάρων μελών της. Σε περίπτωση ισοψηφίας υπερισχύει η ψήφος του Προέδρου ή του αναπληρωτή του.
3. Η Αρχή καταρτίζει τον κανονισμό λειτουργίας της, με τον οποίο ρυθμίζονται ιδίως η κατανομή αρμοδιοτήτων μεταξύ των μελών της, η προηγούμενη ακρόαση των ενδιαφερομένων, θέματα πειθαρχικής διαδικασίας και ο τρόπος διεξαγωγής των κατά την περίπτωση η' της παρ. 1 του παρόντος άρθρου ελέγχων.

***Στην παράγραφο 3 του παρόντος άρθρου προστίθενται με την παρ. 5 του άρθρ. 34 του Ν. 2915/2001 τα ακόλουθα εδάφια:

«Η Αρχή μπορεί να συνεδριάζει και σε τμήματα, συντιθέμενα από τρία τουλάχιστον τακτικά ή αναπληρωματικά μέλη και προεδρευόμενα από τον Πρόεδρο της Αρχής ή τον αναπληρωτή του. Ο κανονισμός λειτουργίας της ρυθμίζει περαιτέρω τη σύνθεση, τους όρους λειτουργίας των τμημάτων και την κατανομή των αρμοδιοτήτων μεταξύ ολομέλειας και τμημάτων. Αποφάσεις των τμημάτων μπορεί να τροποποιούνται ή ανακαλούνται από την ολομέλεια.»

4. Η Αρχή τηρεί τα ακόλουθα μητρώα :
 - α) Μητρώο Αρχείων και Επεξεργασιών, στο οποίο περιλαμβάνονται τα αρχεία και οι επεξεργασίες που γνωστοποιούνται στην Αρχή.
 - β) Μητρώο Αδειών, στο οποίο περιλαμβάνονται οι άδειες που εκδίδει η Αρχή για την ίδρυση και λειτουργία αρχείων που περιέχουν ευαίσθητα δεδομένα.
 - γ) Μητρώο Διασυνδέσεων, στο οποίο περιλαμβάνονται οι δηλώσεις και οι άδειες που εκδίδει η Αρχή για τη διασύνδεση αρχείων.
 - δ) Μητρώο προσώπων που δεν επιθυμούν να περιλαμβάνονται σε αρχεία, τα οποία έχουν ως σκοπό την προώθηση προμήθειας αγαθών ή την παροχή υπηρεσιών εξ αποστάσεως.
 - ε) Μητρώο Αδειών Διαβίβασης, στο οποίο καταχωρίζονται οι άδειες διαβίβασης δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.
 - στ) Μητρώο Απόρρητων Αρχείων, στο οποίο καταχωρίζονται, με απόφαση της Αρχής ύστερα από αίτηση του εκάστοτε υπεύθυνου επεξεργασίας, αρχεία που τηρούν τα Υπουργεία Εθνικής Άμυνας και Δημόσιας Τάξης καθώς και η Εθνική Υπηρεσία Πληροφοριών, για λόγους εθνικής ασφάλειας ή για τη διακρίβωση ιδιαίτερα σοβαρών εγκλημάτων. Στο Μητρώο Απόρρητων Αρχείων καταχωρίζονται και οι διασυνδέσεις με ένα τουλάχιστον αρχείο της περίπτωσης αυτής.

5. Καθένας έχει πρόσβαση στα υπό στοιχεία α, β, γ, δ και ε μητρώα της προηγούμενης παραγράφου. Ύστερα από αίτηση του ενδιαφερόμενου και με απόφαση της Αρχής είναι δυνατό να επιτραπεί εν όλω ή εν μέρει, η πρόσβαση και στο Μητρώο Απόρρητων Αρχείων. Ύστερα από αίτηση του υπεύθυνου επεξεργασίας ή του εκπροσώπου του και με απόφαση της Αρχής είναι δυνατόν να απαγορευθεί, εν όλω ή εν μέρει, η πρόσβαση στο Μητρώο Αδειών Διαβίβασης, εφ' όσον από αυτήν θα προέκυπτε κίνδυνος για την ιδιωτική ζωή τρίτου, την εθνική ασφάλεια, τη διακρίβωση ιδιαίτερα σοβαρών εγκλημάτων και

την εκπλήρωση των υποχρεώσεων της χώρας που απορρέουν από διεθνείς συμβάσεις.

6. Ο Πρόεδρος εκπροσωπεί την Αρχή ενώπιον κάθε άλλης αρχής, καθώς και σε επιτροπές και ομάδες, συνεδριάσεις και συνόδους οργάνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης καθώς και άλλων διεθνών οργανισμών και οργάνων που προβλέπονται από διεθνείς συμβάσεις ή στις οποίες μετέχουν εκπρόσωποι αντίστοιχων αρχών άλλων χωρών. Ο Πρόεδρος μπορεί να αναθέτει την εκπροσώπηση της Αρχής σε μέλος της, αναπληρωτή ή και υπάλληλο του κλάδου ελεγκτών της Γραμματείας.
7. Στον Πρόεδρο της Αρχής ανήκει η ευθύνη της λειτουργίας της καθώς και της λειτουργίας της Γραμματείας. Ο Πρόεδρος μπορεί να εξουσιοδοτεί μέλος της Αρχής ή τον προϊστάμενο της Γραμματείας ή προϊστάμενο υπηρεσίας της Γραμματείας να υπογράφει με “εντολή Προέδρου” έγγραφα, εντάλματα πληρωμής ή άλλες πράξεις. Ο Πρόεδρος είναι ο διοικητικός προϊστάμενος του προσωπικού της Γραμματείας, ασκεί την επ’ αυτού πειθαρχική εξουσία και μπορεί να επιβάλλει πειθαρχική ποινή το πολύ προστίμου ίσου προς το ήμισυ των μηνιαίων αποδοχών του εγκαλουμένου.

***Στο παρόν άρθρο προστίθεται με την παρ. 6 του άρθρ. 34 του Ν. 2915/2001 παράγραφος 7^α ως εξής:

7α. Όταν η προστασία του ατόμου από την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων επιβάλλει την άμεση λήψη απόφασης, ο Πρόεδρος μπορεί, ύστερα από αίτηση του ενδιαφερομένου, να εκδίδει προσωρινή διαταγή για άμεση, ολική ή μερική, αναστολή της επεξεργασίας ή της λειτουργίας του αρχείου. Η διαταγή ισχύει μέχρι την έκδοση της οριστικής απόφασης από την Αρχή. Την παραπάνω αρμοδιότητα έχει και η Αρχή, όταν επιλαμβάνεται του θέματος.

8. Οι κανονιστικές αποφάσεις της Αρχής δημοσιεύονται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. Οι λοιπές αποφάσεις της Αρχής ισχύουν από την έκδοση ή την κοινοποίησή τους.

9. Ένδικο βοήθημα κατά των αποφάσεων της Αρχής μπορεί να ασκεί και το Δημόσιο. Το ένδικο βοήθημα ασκεί ο κατά περίπτωση αρμόδιος υπουργός.

***Στην παράγραφο 9 του παρόντος άρθρου προστίθενται με την παρ. 7 του άρθρ. 34 του Ν. 2915/2001 τα ακόλουθα εδάφια:

Σε κάθε δίκη που αφορά απόφαση της Αρχής διάδικος είναι η ίδια, εκπροσωπούμενη από τον Πρόεδρο. Η παράσταση στο δικαστήριο γίνεται είτε από μέλος του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους είτε από μέλος της Αρχής, τακτικό ή αναπληρωματικό, ή ελεγκτή, που είναι δικηγόρος και ενεργεί με εντολή του Προέδρου χωρίς αμοιβή.

10. Κάθε δημόσια αρχή παρέχει τη συνδρομή της στην Αρχή.

Γ΄. ΦΟΡΕΙΣ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ.

I. Φυσικά Πρόσωπα.

Κατά τη διατύπωση του άρθρου 9Α εδ. α΄ Σ., το δικαίωμα στην προστασία των προσωπικών του δεδομένων έχει «καθένας». Αυτό σημαίνει ότι φορείς του δικαιώματος είναι όλα τα φυσικά πρόσωπα, εφόσον υπάγονται στο (εδαφικό) πεδίο εφαρμογής του Συντάγματος, ανεξάρτητα από το αν έχουν την ιδιότητα του πολίτη

(ανθρώπινο δικαίωμα). Ως εκ τούτου, το δικαίωμα αναγνωρίζεται και στους αλλοδαπούς και στους ανιθαγενείς, αφού το Σύνταγμα δεν κάνει καμία διάκριση. Η ειδική νομοθεσία για την προστασία των προσωπικών δεδομένων χρησιμοποιεί τον όρο «υποκείμενο των δεδομένων» για να αναφερθεί στον φορέα των δικαιωμάτων των ατόμων στα οποία αφορούν τα δεδομένα (Ν.2472/1997, άρθρο 2 δ). Τα προσωπικά δεδομένα των **νεκρών** είναι *υπολείμματα* της προσωπικότητας των αποβιωσάντων⁶⁸, για την προστασία των οποίων δεν εφαρμόζεται ο Νόμος, αλλά, εφόσον συντρέχουν οι κατά περίπτωση προϋποθέσεις, η ειδική διάταξη του άρθρου 365 Π.Κ. (*προσβολή της μνήμης νεκρού*).

Π. Δυνατότητες επέκτασης της προστασίας στα νομικά πρόσωπα, τις ενώσεις προσώπων, συλλογικά μορφώματα χωρίς νομική προσωπικότητα.

Η ειδική νομοθεσία για την προστασία των προσωπικών δεδομένων είναι δομημένη κατά τρόπο ώστε να προστατεύονται οι σχετικές θεμελιώδεις ελευθερίες των φυσικών προσώπων. Συνεπώς, η λειτουργία του θεσμικού κεκτημένου του Ν.2472/1997 αφορά τα δικαιώματα μόνο των φυσικών προσώπων. Περιθωριακή εξαίρεση εισάγεται με το άρθρο 2α του Ν.2774/1999 για την προστασία των προσωπικών δεδομένων στον τηλεπικοινωνιακό τομέα, κατά το οποίο προστατεύονται τα δικαιώματα του συνδρομητή, δηλαδή κάθε φυσικού ή νομικού προσώπου που έχει συνάψει σύμβαση με φορέα παροχής διαθέσιμων στο κοινό τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών για την παροχή των υπηρεσιών αυτών. Εξάλλου ρητά με την Εισηγητική Έκθεση εξαιρείται από την προστασία του Ν.2472/1997 η προστασία των προσωπικών δεδομένων των νομικών προσώπων, με το σκεπτικό ότι αυτή θα έπρεπε να προβλεφθεί με εντελώς διαφορετικά κριτήρια και αρχές, σε σχέση με την προστασία των δεδομένων των φυσικών προσώπων.

Πράγματι, η δομή της ειδικής νομοθεσίας είναι προσανατολισμένη στις ανάγκες, τις δυνατότητες και τους κινδύνους που αφορούν τα φυσικά πρόσωπα, τους ανθρώπους. Θα ήταν εντελώς αδόκιμο να προστεθεί στην ήδη υπάρχουσα εσωτερική νομοθεσία μια διάταξη, σύμφωνα με την οποία «υποκείμενα των δεδομένων» νοούνται και τα νομικά πρόσωπα, χωρίς περαιτέρω διαβαθμίσεις και προϋποθέσεις της παροχής έννομης προστασίας. Όροι όπως «συγκατάθεση», «ζωτικό συμφέρον του υποκειμένου», «θεμελιώδεις ελευθερίες του υποκειμένου», «δημοσιοποίηση από το ίδιο το υποκείμενο», «αξιολόγηση της προσωπικότητας του υποκειμένου» κ.λπ. αποκτούν εντελώς διαφορετικό νόημα ανάλογα με το αν αναφέρονται σε φυσικό ή νομικό πρόσωπο. Επιπλέον, κατά το ισχύον σύστημα, η σύσταση και λειτουργία των νομικών προσώπων διέπεται από την *αρχή της δημοσιότητας*, η οποία βρίσκεται σε διαμετρική αντίθεση σε σχέση με την αρχή της προστασίας των προσωπικών δεδομένων.

Ανεξάρτητα από το περιορισμένο νομοθετικό εύρος του Ν.2472/1997, όμως, η διάταξη του άρθρου 9Α Σ. δεν προβλέπει την προστασία των προσωπικών δεδομένων ως δικαίωμα αποκλειστικά των φυσικών προσώπων. Συνεπώς, η συνταγματική προστασία των προσωπικών δεδομένων καλύπτει και τα σχετικά δικαιώματα των νομικών προσώπων. Και σε αυτό το θέμα, με την διάταξη του άρθρου 9Α Σ.

⁶⁸ Όπως, εξάλλου, και το ανθρώπινο πτώμα, βλ. *Τ. Αθανασόπουλο*, Εμπράγματο Δίκαιο, τ. Ι, 2001, σελ. 7.

εισάγεται **ποιοτική μεταβολή** ανάμεσα στο επίπεδο της προστασίας των προσωπικών δεδομένων πριν την συνταγματική αναθεώρηση του 2001 και μετά από αυτήν. Η θεωρία είχε επισημάνει το αδικαιολόγητο της προστασίας π.χ. των οικονομικών απορρήτων και τα επιχειρησιακά μυστικά των φυσικών και όχι και νομικών προσώπων⁶⁹. Αναγνωρίστηκε έτσι ότι εφόσον το δικαίωμα του πληροφοριακού αυτοκαθορισμού δεν προϋποθέτει την ιδιότητα φυσικού προσώπου, αποτελεί εκδήλωση της προσωπικότητας και των νομικών προσώπων⁷⁰. Τόσο η θεωρία, όμως, όσο και η νομολογία δεν έχει τολμήσει να κάνει λόγο για *ανάλογη* εφαρμογή των διατάξεων του Ν.2472/1997 σε θέματα προστασίας των νομικών προσώπων, αλλά καταφεύγει σε άμεση εφαρμογή των γενικών διατάξεων, όπως π.χ. το άρθρο 57 Α.Κ. Και ενώ είναι αυτονόητο ότι οι γενικές διατάξεις προστασίας της προσωπικότητας, υπό το φως των ειδικών διατάξεων για την προστασία των προσωπικών δεδομένων, αποτελούν ένα διευρυμένο προστατευτικό πλέγμα, το οποίο καταλαμβάνει και την προστασία των δεδομένων των νομικών προσώπων, τίθεται το ζήτημα των ορίων εφαρμογής του άρθρου 57 επ. Α.Κ. Τελικά, δηλαδή, μέσω της γενικής αυτής ρήτρας γίνεται ή όχι «έμμεση», ανάλογη, εφαρμογή των διατάξεων του Ν.2472/1997, ειδικά αυτών που δεν απορρέουν άμεσα και απερίφραστα από τις γενικές διατάξεις, όπως π.χ. το δικαίωμα ενημέρωσης κατά τη συλλογή των δεδομένων (άρθρο 11 Ν.2472/1997) ή η απάντηση εντός 15 ημερών από την άσκηση του δικαιώματος πρόσβασης ή αντίρρησης; Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι ακόμα και μετά την εισαγωγή της ειδικής νομοθεσίας, η ενεργοποίηση γενικών διατάξεων για την προστασία των δεδομένων των νομικών προσώπων βρίσκεται εν πολλοίς σε μία γκρίζα ζώνη, την οποία καλείται να αποκαθάρει ο δικαστής (καθότι η Αρχή δεν έχει ρητή νομοθετική σχετική αρμοδιότητα, αν και πλέον, κατ' άρθρο 9Α Σ. μάλλον οφείλει, ανάλογα με την προκρινόμενη ερμηνεία, να διασφαλίζει και τα προσωπικά δεδομένα των νομικών προσώπων) επιλέγοντας τα όρια της σιωπηρής ανάλογης εφαρμογής του Ν.2472/1997, μέσω της ρητής και άμεσης εφαρμογής των γενικών διατάξεων του άρθρου 57 επ. Α.Κ., ενώ είναι ξεκάθαρο πως για το συγκεκριμένο ζήτημα υφίσταται ένα **κενό δικαίου** συνταγματικά ανεπίτρεπτο, ενόψει της *αρχής της ασφάλειας και της σαφήνειας δικαίου* που διατρέχει ιδίως τα ζητήματα της προστασίας των προσωπικών δεδομένων⁷¹.

Μολονότι το θεσμικό κεκτημένο του Ν.2472/1997 αφορά μόνο τα φυσικά πρόσωπα, η επέκταση της συνταγματικής προστασίας του 9Α Σ. και στα νομικά πρόσωπα εγείρει ένα θέμα «νομοτεχνικού» κεκτημένου. Αφού η διεθνής, κοινοτική, εγχώρια νομοπαραγωγή και η σχετική θεωρία έχουν να προσφέρουν σημαντικά νομικά και ορολογικά εργαλεία που προέκυψαν από την εκλέπτυνση γενικών ρητρών, για ποιο λόγο να μην χρησιμοποιηθούν αυτά και στο επίπεδο της προστασίας των δεδομένων των νομικών προσώπων, εφόσον, εννοείται, οι βιοτικές σχέσεις που καλούνται να υπαχθούν σε αυτά, δεν αφίστανται ποιοτικά από τις αντίστοιχες της ισχύουσας νομοθεσίας για τα φυσικά πρόσωπα; Ειδικά ως προς την τυποποίηση των δικαιωμάτων στα οποία αναλύεται το δικαίωμα προστασίας των προσωπικών δεδομένων, δηλαδή στα *δικαιώματα συγκατάθεσης, αντίρρησης, ενημέρωσης, πρόσβασης και δικαστικής προστασίας*, επιβάλλεται, βάσει της συνταγματικής διάταξης του άρθρου 9Α Σ. να θεωρηθούν φορείς αυτών και τα νομικά πρόσωπα. Ερευνητέο, όμως, είναι η έκταση της εφαρμογής και του πεδίου της ισχύος των δικαιωμάτων αυτών, τα οποία πρέπει να διαμορφωθούν με μικρο-εφαρμογή της

⁶⁹ Σταθόπουλος, ο.π., σελ. 16.

⁷⁰ Αυγουστιανάκης, ο.π., σελ. 687.

⁷¹ Χώρες που έχουν θεσπίσει νομοθεσίες που προστατεύουν τα δεδομένα των νομικών προσώπων είναι η Νορβηγία, η Δανία, το Λουξεμβούργο, η Αυστρία και η Ισλανδία.

αρχής της αναλογικότητας, εργασία η οποία προϋποθέτει αυξημένα επιστημονικά ανακλαστικά και, οπωσδήποτε, την σχετική **πολιτική βούληση** του νομοθέτη⁷². Σε κάθε περίπτωση, όμως, ανεξάρτητα από την έκταση εφαρμογής της δέσμης των δικαιωμάτων του πληροφοριακού αυτοκαθορισμού, με το άρθρο 9Α Σ. πρέπει να γίνει δεκτό ότι προστατεύεται ως νομοτεχνικό κεκτημένο, ως ορολογικό αλλά και ουσιαστικό περιεχόμενο, ο πυρήνας των δικαιωμάτων προστασίας δεδομένων και για τα νομικά πρόσωπα.

Δ΄. ΠΕΛΙΟ ΙΣΧΥΟΣ.

I. Προσβολείς κατά των οποίων στρέφεται το αμυντικό περιεχόμενο του δικαιώματος.

Εν δυνάμει, τα πρόσωπα που προσβάλλουν το δικαίωμα στην προστασία των προσωπικών δεδομένων είναι εκείνα τα οποία προβαίνουν στην παράνομη επεξεργασία των δεδομένων αυτών. Η ειδική νομοθεσία έχει κατηγοριοποιήσει αυτές τις ομάδες που απειλούν τα δικαιώματα προστασίας των προσωπικών δεδομένων σε α) υπεύθυνου επεξεργασίας, β) εκτελούντες την επεξεργασία, γ) τρίτους και δ) αποδέκτες των δεδομένων⁷³. Οι διαχωρισμοί αυτοί γίνονται στην ουσία για την ανεύρεση του ποσοστού της νομικής ευθύνης που αντιστοιχεί σε κάθε προσβολέα. Η κατανομή της ευθύνης δεν ενδιαφέρει το συνταγματικό δίκαιο, αλλά αποτελεί αντικείμενο ρύθμισης του διοικητικού, αστικού και ποινικού δικαίου. Το πεδίο ισχύος του Νόμου αφορά η ρυθμιστική του εμβέλεια τόσο στους φορείς της δημόσιας όσο και της ιδιωτικής εξουσίας. Αναλυτικά, το αμυντικό περιεχόμενο του δικαιώματος προστασίας προσωπικών δεδομένων στρέφεται κατά των κατωτέρω.

1. Φορείς δημόσιας εξουσίας

Παραδοσιακά τα αμυντικά δικαιώματα αναπτύσσουν το περιεχόμενό τους κατά του Κράτους. Έτσι και η διάταξη του άρθρου 9Α εδ. α΄ Σ. παρέχει στα άτομα αξίωση κατά του Κράτους, το οποίο οφείλει να απέχει από την παράνομη και αθέμιτη επεξεργασία προσωπικών δεδομένων. Σε ένα δεύτερο επίπεδο, βέβαια, το Κράτος οφείλει να προστατεύει τα προσωπικά δεδομένα και μάλιστα κατά τρόπο θεσμοποιημένο, ιδρύοντας ανεξάρτητη αρχή, κατ' άρθρο 9Α εδ. β΄ Σ.

⁷² Δεν πρέπει να παροράται ότι τα νομικά πρόσωπα αποτελούν τους βασικούς φορείς κινδύνων για την προστασία των προσωπικών δεδομένων των φυσικών προσώπων. Η αναγνώριση δικαιωμάτων αντιστοιχών με τα φυσικά πρόσωπα, ενδεχομένως να συρρικνώσει κατ' αποτέλεσμα την προστασία των δικαιωμάτων των φυσικών προσώπων. Για παράδειγμα, ένα νομικό πρόσωπο θα μπορούσε να αντιτείνει τα σχετικά δικαιώματα προκειμένου να αποφύγει την ικανοποίηση του δικαιώματος πρόσβασης ή αντίρρησης που έχει ασκήσει εναντίον του ένα φυσικό πρόσωπο. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η *de lege ferenda* προστασία των δεδομένων των νομικών προσώπων πρέπει να είναι πολύ περιορισμένη, όχι γενική αλλά τομεακή, και να μην αφήνει περιθώρια καταστρατήγησης των δικαιωμάτων των φυσικών προσώπων, τα οποία είναι και οι βασικοί «στόχοι» προσβολών από την ανεξέλεγκτη επεξεργασία δεδομένων.

⁷³ Για τις έννοιες αυτές βλ. άρθρο 2 Ν.2472/1997.

Από την ειδική κοινή νομοθεσία προβλέπονται οι φορείς του Κράτους που προβαίνουν σε επεξεργασία προσωπικών δεδομένων και έναντι των οποίων αναπτύσσονται τα δικαιώματα των υποκειμένων των δεδομένων. Μετά την προσθήκη του άρθρου 9Α Σ. καθίσταται σαφές ότι ακόμα κι αν κάποιος φορέας δημόσιας εξουσίας δεν αναφέρεται ρητά ως πιθανός προσβολέας (όπως συμβαίνει με τους Ο.Τ.Α.), το αμυντικό περιεχόμενο των δικαιωμάτων αναπτύσσεται και κατ' αυτού.

1.1.Δημόσιες αρχές και υπηρεσίες.

Κατ' άρθρο 2 ζ του Ν.2472/1997, υπεύθυνος επεξεργασίας μπορεί να είναι κάθε δημόσια αρχή και υπηρεσία. Η διάκριση ανάμεσα σε δημόσια υπηρεσία που παρέχεται κατά παραχώρηση της αρχής από ν.π.ι.δ. φαίνεται να χάνει την πρακτική σημασία της, αφού οι δημόσιοι και ιδιωτικοί προσβολείς των δικαιωμάτων αντιμετωπίζονται με ενιαίο τρόπο, ειδικά μετά την συνταγματοποίηση της «τριτενέργειας» στο άρθρο 25§1 Σ. Ωστόσο, ο Ν.2472/1997 έχει εισαγάγει μια διαφοροποιημένη ρύθμιση αναφορικά με την αστική ευθύνη (άρθρο 23), από την οποία εξαιρεί τα ν.π.δ.δ., για τα οποία εφαρμογή έχουν οι γενικές διατάξεις των άρθρων 105 επ. ΕισΝΑΚ.

Το αμυντικό περιεχόμενο αναπτύσσεται κατά κάθε δημόσιας αρχής και υπηρεσίας, μονοπρόσωπης ή πολυπρόσωπης, κεντρικής ή περιφερειακής κλπ που είναι υπεύθυνος επεξεργασίας, εκτελών την επεξεργασία, τρίτος ή αποδέκτης των δεδομένων, ή ακόμα κι αν παρεμβαίνει «πραγματικά» στην επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων χωρίς καμία από αυτές τις ιδιότητες. Δημόσια αρχή μπορεί να είναι και ανεξάρτητη αρχή, ακόμα και η ίδια η ΑΠΔΠΧ. Σε αυτήν την περίπτωση, όμως, λόγω της φύσης και του ρόλου της, επειδή δεν μπορεί να της αντιταχθεί κανενός είδους απόρρητο, η ευθύνη της περιορίζεται στην αστική ευθύνη καθώς και , υπό περιπτώσεις, στην ειδική ποινική ευθύνη των μελών της (βλ. π.χ. άρθρο 18§4 Ν.2472/1997).

1.2.Οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης.

Οι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης δεν αναφέρονται ρητά από τον Ν.2472/1997 ως μέρη του κύκλου προσώπων που μπορεί να είναι υπεύθυνοι επεξεργασίας κλπ. Με το άρθρο 9Α Σ. καθίσταται σαφές ότι το αμυντικό περιεχόμενο αναπτύσσεται κατ' αυτών, αν και δεν είχε δημιουργηθεί σχετική αμφιβολία ούτε κατά το προηγούμενο συνταγματικό καθεστώς, όπως φαίνεται από την νομολογία της Αρχής.

1.3.Νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου.

Τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου αναφέρονται ρητά ανάμεσα στον κύκλο προσώπων που πραγματοποιούν επεξεργασία προσωπικών δεδομένων κατ' άρθρο 2 δ Ν.2472/1997. Δεν περιέχονται όμως στην αντίστοιχη απαρίθμηση προσώπων που μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνοι επεξεργασίας, κατ' άρθρο 2 ζ του Νόμου. Το παράδοξο αυτό μπορεί να εκληφθεί ως νομοτεχνική ατέλεια.

1.4.Το Ελληνικό Δημόσιο.

Το νομικό πρόσωπο του Ελληνικού Δημοσίου αναφέρεται ρητά ανάμεσα στον κύκλο προσώπων που πραγματοποιούν επεξεργασία προσωπικών δεδομένων κατ' άρθρο 2 δ

N.2472/1997. Δεν περιέχονται όμως στην αντίστοιχη απαρίθμηση προσώπων που μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνοι επεξεργασίας, κατ' άρθρο 2 ζ του Νόμου. Και σε αυτήν την περίπτωση πρόκειται για νομοτεχνική ατέλεια. Η επεξεργασία δεδομένων στην οποία προβαίνουν ανεξάρτητες αρχές θεωρείται ότι πραγματοποιείται απευθείας από το Δημόσιο, επειδή οι α.δ.α. δεν έχουν ίδια νομική προσωπικότητα, αλλά υπάγονται στο νομικό πρόσωπο του Κράτους.

1.5.Όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η συνταγματική προστασία δεν αναπτύσσεται κατά υπερεθνικών οργανισμών, ωστόσο, η σχετική προστασία παρέχεται από τον Κανονισμό (ΕΚ) αρ. 45/2001 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 18^{ης} Δεκεμβρίου 2000, σχετικά με την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από τα όργανα και τους οργανισμούς της Κοινότητας και σχετικά με την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών.

2. Η ιδιωτική εξουσία.

Ακόμα και πριν την ρητή συνταγματική θεμελίωσή του, το δικαίωμα της προστασίας των προσωπικών δεδομένων αναπτυσσόταν και εξακολουθεί να αναπτύσσεται και έναντι της ιδιωτικής εξουσίας. Πρόκειται για χαρακτηριστική περίπτωση διαπροσωπικής ενέργειας ατομικού δικαιώματος (“τρίτενέργειας”), η οποία σε επίπεδο κοινής νομοθεσίας κατοχυρώνεται από τον Ν.2472/1997, στο άρθρο 2 δ και ζ του οποίου αναφέρεται ρητά ότι η επεξεργασία προσωπικών δεδομένων μπορεί να διενεργείται και από φυσικό πρόσωπο, νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου και ένωση προσώπων. Πέρα από αυτήν την ενδεικτική απαρίθμηση, κάθε φορέας ιδιωτικής (μη δημόσιας) εξουσίας είναι εν δυνάμει προσβολέας του δικαιώματος του άρθρου 9Α Σ., το οποίο και δυνάμει του αναθεωρημένου άρθρου 25§1 Σ. αναπτύσσει αμυντικό περιεχόμενο και ανάμεσα στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών.

2.1.Φυσικά πρόσωπα.

Αναφερόμενος ο Ν.2472/1997 σε φυσικά πρόσωπα εννοεί εκείνα τα οποία επεξεργάζονται δεδομένα για λογαριασμό τους ή για λογαριασμό τρίτων και όχι τους υπαλλήλους του Δημοσίου, οι οποίοι κατά κανόνα απαλλάσσονται από την ευθύνη για παράβαση του Ν., καθόσον αυτή καταλογίζεται κατά κανόνα στο δημόσιο νομικό πρόσωπο που υπηρετεί το φυσικό πρόσωπο.

Οι ιδιώτες, στα πλαίσια των επαγγελματικών ή άλλων δραστηριοτήτων τους (πλην των καθαρά προσωπικών ή οικογενειακών, οπότε εκφεύγουν από το πεδίο εφαρμογής του Ν.) αποτελούν συνηθέστατη κατηγορία προσβολέων των δικαιωμάτων του πληροφοριακού αυτοκαθορισμού. Δεν θα νοείτο λοιπόν προστασία προσωπικών δεδομένων αν το αντίστοιχο δικαίωμα δεν ανέπτυξε αμυντικό περιεχόμενο και κατ' αυτών.

2.2.Νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου.

Σοβαρότεροι προσβολείς των προσωπικών δεδομένων θεωρούνται ωστόσο τα νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου (και οι λοιποί ιδιωτικοί φορείς, βλ. κατωτέρω), καθόσον

αυτά προσωποποιούν την γιγάντωση της ιδιωτικής αυτονομίας και την υπερσυγκέντρωση των τεχνικών μέσων που ενδιαφέρονται για την εκμετάλλευση των πληροφοριακών κεφαλαίων, μέρος των οποίων αποτελούν και τα προσωπικά δεδομένα.

2.3. Λοιποί ιδιωτικοί φορείς.

Ο Νόμος περιορίζεται στο να αναφέρει ως ομάδες φορέων ιδιωτικής εξουσίας τα φυσικά πρόσωπα, τα νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου και τις ενώσεις προσώπων. Η απαρίθμηση αυτή πρέπει να θεωρηθεί ενδεικτική. Κάθε φορέας ιδιωτικής εξουσίας, ανεξάρτητα από την νομοτυπική μορφή που έχει περιβληθεί (ίδρυμα, σωματείο, επιτροπή εράνων, πολιτικό κόμμα κλπ.) πρέπει να θεωρηθεί ότι αποτελεί εν δυνάμει προσβολέα των δικαιωμάτων των υποκειμένων των δεδομένων.

II. Μορφές επεξεργασίας από τις οποίες προστατεύονται τα προσωπικά δεδομένα.

Η αναφορά του άρθρου 9Α σε προστασία από την συλλογή, επεξεργασία και χρήση, ιδίως με ηλεκτρονικά μέσα, των προσωπικών δεδομένων, ενέχει αναφορά στη διάκριση ανάμεσα σε αυτοματοποιημένη και μη αυτοματοποιημένη επεξεργασία, στην οποία προβαίνει ο Ν.2472/1997. Η διάκριση αυτή φαίνεται πάντως ότι καταργείται από την κανονιστική αυτονόμηση της χρήσης προσωπικών δεδομένων, η οποία γενικεύει την προστασία ακόμα και στις περιπτώσεις που αυτή είναι μη αυτοματοποιημένη, χωρίς την ύπαρξη αρχείου (βλ. αναλυτικά κατωτέρω).

1. Αυτοματοποιημένη επεξεργασία.

Η αυτοματοποιημένη επεξεργασία περιγράφεται από το άρθρο 2δ Ν.2472/1997 ως εργασία ή σειρά εργασιών που πραγματοποιείται με τη βοήθεια *αυτοματοποιημένων μεθόδων* και εφαρμόζεται σε προσωπικά δεδομένα. **Αυτοματοποιημένη** είναι η μέθοδος, όταν τα κεφαλαιώδη στάδια της εφαρμοζόμενης μεθόδου, ιδιαίτερα η ανάγνωση και η σύγκριση των δεδομένων, εκτελούνται μέσω προγραμματισμένα κατευθυνόμενων συστημάτων⁷⁴. Το άρθρο 3§1 προβλέπει την ένταξη στο πεδίο εφαρμογής του Νόμου της αυτοματοποιημένης *εν όλω ή εν μέρει* επεξεργασίας.

Για να ενταχθεί μια κατηγορία εφαρμογών στην αυτοματοποιημένη επεξεργασία, απαιτείται να υπερέχει για τη διεκπεραίωση της επεξεργασίας **ο αυτοματικός χαρακτήρας των μεθόδων** που εφαρμόζονται έναντι του μη αυτοματικού χαρακτήρα. Η υπεροχή αυτή θα υφίσταται, όχι κατ' ανάγκη όταν οι μη αυτοματοποιημένες εφαρμογές είναι λιγότερες ή διαρκούν λιγότερο χρόνο σε σχέση με τις άλλες, αλλά, κυρίως, όταν οι αυτοματοποιημένες εφαρμογές είναι οι **καθοριστικές** ως μέσο επίτευξης του *σκοπού* της επεξεργασίας.

Η κρίση για το αν υπερέχει ο (εν μέρει ή εν όλω) αυτοματικός ή ο μη αυτοματικός χαρακτήρας των μεθόδων που εφαρμόζονται είναι *πραγματική* και πρέπει να γίνεται κάθε φορά ad hoc. Πάντως, μπορούν να διατυπωθούν κάποιοι γενικοί κανόνες, οι οποίοι προκύπτουν από τα **διδάγματα της κοινής πείρας**:

⁷⁴ Πρόκειται για τον ορισμό του Damman, σε : Simitis, Kommentar zum BDSG, 5. Auflage, 2003, σελ. 247, αρ. 68.

- Δεν νοείται αυτοματοποιημένη μέθοδος, εφόσον παρεμβάλλονται μεμονωμένες ανθρώπινες ενέργειες που συντελούν κατά απόλυτη αιτιώδη συνάφεια στη λειτουργία του τεχνικού συστήματος επεξεργασίας των δεδομένων, όπως π.χ. σε μια χειροκίνητη γραφομηχανή⁷⁵.
- Εφόσον ο τεχνικός εξοπλισμός εξυπηρετεί την **προσβασιμότητα** στα προσωπικά δεδομένα ή την **αξιοποίηση του φορέα** των προσωπικών δεδομένων, υπερέχει ο αυτοματικός χαρακτήρας της μεθόδου⁷⁶.
- Όταν βάσει ενός προγράμματος, ένα σύστημα επιτυγχάνει να **διαχωρίζει** διαφορετικά προσωπικά δεδομένα **με κριτήριο το πληροφοριακό τους περιεχόμενο** και να τα **χειρίζεται διαφοροποιημένα**, η μέθοδος είναι αυτοματική⁷⁷.
- Ένα σύστημα που χειρίζεται όλα τα προσωπικά δεδομένα **με τον ίδιο τρόπο** ή προβαίνει σε **απλό διαχωρισμό τους, που δεν συναρτάται προς το πληροφοριακό τους περιεχόμενο**, δεν εκτελεί αυτοματοποιημένη επεξεργασία⁷⁸, ή, τουλάχιστον, όχι εν όλω αυτοματοποιημένη.
- Συστήματα τα οποία απλώς **μεταφέρουν, αντιγράφουν**, ή –διατηρώντας το πληροφοριακό τους περιεχόμενο- **μεταβάλλουν τον τρόπο εμφάνισης** των προσωπικών δεδομένων ή των φορέων ενσωμάτωσής τους, δεν εκτελούν αυτοματοποιημένη επεξεργασία⁷⁹, ή, τουλάχιστον, όχι αποκλειστικά. Εφόσον όμως, τις εργασίες αυτές ακολουθεί διατήρηση, μετάδοση, διαβίβαση, διάδοση, τροποποίηση, εξαγωγή, συσχέτιση, δέσμευση, διαγραφή ή καταστροφή, η επεξεργασία με τα ανωτέρω συστήματα πρέπει να θεωρείται αποκλειστικά αυτοματοποιημένη, εφόσον επιλέγεται ή και εφαρμόζεται με **γενικευμένα κριτήρια** που έχουν εισαχθεί στο σύστημα με προγραμματισμό.

Από τους γενικούς αυτούς κανόνες προκύπτει ότι η επεξεργασία δεν είναι άνευ εταίρου αυτοματοποιημένη αν διενεργείται μέσω ενός αυτόματου μηχανήματος. Ενδιαφέρει ο αυτοματικός χαρακτήρας της ίδιας της μεθόδου της επεξεργασίας και όχι του μέσου με την οποία αυτή εφαρμόζεται.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η επεξεργασία που **συντελείται εξ ολοκλήρου από προγραμματισμένο πληροφοριακό σύστημα** (η/υ), χωρίς μεμονωμένη ανθρώπινη παρέμβαση ύστερα από τη θέση του προγράμματος σε λειτουργία, υπάγεται στην εν όλω αυτοματοποιημένη επεξεργασία. Η χρήση όμως, ενός ηλεκτρονικού υπολογιστή, μόνο για την επεξεργασία **μεμονωμένου κάθε φορά** κειμένου, εικόνας ή γενικότερα κάθε οπτικοακουστικού υλικού που ενσωματώνει προσωπικά δεδομένα, με την ανθρώπινη παρουσία **να κατευθύνει ανά πάσα στιγμή το πληροφοριακό αποτέλεσμα**, υπάγεται ευθέως στην εν μέρει αυτοματοποιημένη επεξεργασία.

Ο **τρόπος** επεξεργασίας καθορίζεται (μαζί με τον σκοπό) από τον υπεύθυνο της επεξεργασίας. Επομένως, αυτός είναι κατ' αρχήν που επιλέγει το αν η επεξεργασία θα είναι εν μέρει ή εν όλω αυτοματοποιημένη ή όχι .

⁷⁵ Damman, σε Simitis, ο.π., σελ. 245, σελ. 65.

⁷⁶ Damman, ο.π., 246, σελ. 65.

⁷⁷ Damman, ο.π.

⁷⁸ Damman, ο.π.

⁷⁹ Damman, ο.π., κατά τον οποίο **αντιγραφικά** και **τηλεομοιοτυπικά** συστήματα δεν προβαίνουν, άνευ άλλου, σε εφαρμογές αυτοματοποιημένης επεξεργασίας και συμπληρώνει ότι είναι δυνατό να προβαίνουν σε εφαρμογές αυτοματοποιημένης επεξεργασίας του **χρήστη** των συσκευών.

2. Μη αυτοματοποιημένη επεξεργασία.

Ο Νόμος προσδιορίζει αφαιρετικά τη δεύτερη γενική κατηγορία επεξεργασιών προσωπικών δεδομένων, αναφέροντάς την ως μη αυτοματοποιημένη επεξεργασία. Ως εκ τούτου, μη αυτοματοποιημένη επεξεργασία αποτελεί κάθε εργασία που πραγματοποιείται και εφαρμόζεται σε προσωπικά δεδομένα, χωρίς τη βοήθεια αυτοματοποιημένων μεθόδων. Η *εν μέρει* αυτοματοποιημένη επεξεργασία εντάσσεται στο γενικότερο σύνολο της **αυτοματοποιημένης** επεξεργασίας, ακόμη κι αν έχει στοιχεία μη αυτοματοποιημένης. Γι' αυτό και η μη αυτοματοποιημένη επεξεργασία που έχει στοιχεία αυτοματοποιημένης εντάσσεται στο γενικότερο σύνολο της αυτοματοποιημένης επεξεργασίας.

Η εισαγωγή προστασίας του ατόμου και από την μη αυτοματοποιημένη επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων αποτελεί διεύρυνση της προστασίας των προσωπικών δεδομένων, σε σχέση με τα αρχικά νομοθετήματα, τα οποία θεωρούσαν το πρόβλημα συνυφασμένο αποκλειστικά με τις εφαρμογές της πληροφορικής, ενώ στην πραγματικότητα το πρόβλημα παρουσιάζεται και σε άλλες βιοτικές περιστάσεις, οι οποίες ομαδοποιούνται με τον χαρακτηρισμό της μη αυτοματοποιημένης επεξεργασίας.

Η Οδηγία αντιλαμβάνεται την μη αυτοματοποιημένη επεξεργασία ως «*δια χειρός*» επεξεργασία (βλ. αρ. 27 Προοιμίου Οδηγίας). Η αντίληψη αυτή δεν υιοθετείται από το Νόμο, ο οποίος αποφεύγει αυτόν τον εμπειρικό όρο. Μπορεί η *δια χειρός* να είναι η συνηθέστερη περίπτωση μη αυτοματοποιημένης επεξεργασίας (π.χ. χειρόγραφες καταχωρίσεις σε τηρούμενα βιβλία), αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι δεν μπορεί να νοηθεί και (*εν μέρει*) **αυτοματοποιημένη δια χειρός επεξεργασία** (π.χ. διαβίβαση χειρογράφου που περιέχει προσωπικά δεδομένα μέσω fax, τον αριθμό του οποίου πληκτρολογεί ο εκτελών την επεξεργασία). Επίσης μπορεί να νοηθεί και μη αυτοματοποιημένη επεξεργασία, η οποία δεν εκτελείται -κατά κυριολεξία- δια χειρός.

Η μη αυτοματοποιημένη επεξεργασία δεν εντάσσεται .ανευ ετέρου στο πεδίο εφαρμογής του Νόμου. Για την ένταξη της μη αυτοματοποιημένης επεξεργασίας στο πεδίο εφαρμογής του Νόμου απαιτείται τα προσωπικά δεδομένα στα οποία εφαρμόζεται η επεξεργασία είτε α) να περιλαμβάνονται σε **αρχείο**, είτε β) να πρόκειται να περιληφθούν σε **αρχείο** (για την έννοια του αρχείου, βλ. ανωτέρω, άρθρο 2ε). Αναλυτικότερα:

α) Προσωπικά δεδομένα περιλαμβάνονται σε αρχείο, όταν αποτελούν (ή συναποτελούν, μαζί με άλλα) το σύνολο δεδομένων το οποίο διατηρεί ο εκτελών. Σε αυτήν την περίπτωση προσωπικών δεδομένων που *ήδη* τηρούνται σε αρχείο, εφόσον εφαρμοστεί μη αυτοματοποιημένη επεξεργασία (πέραν, εννοείται, της **διατήρησής** τους), αυτή εντάσσεται στο πεδίο εφαρμογής του Νόμου.

β) Προσωπικά δεδομένα που πρόκειται να περιληφθούν σε αρχείο είναι εκείνα τα οποία ευρίσκονται ακόμα στο στάδιο της **συλλογής** ή της **στιγμαϊάς καταχώρισής** τους (την οποία ακολουθεί η ταυτόχρονη διαγραφή ή καταστροφή) και, πάντως, της μη συγκέντρωσής τους σε ένα σύνολο δεδομένων που διατηρείται από τον εκτελούντα την επεξεργασία. Προκειμένου η μη αυτοματοποιημένη επεξεργασία που εφαρμόζεται σε αυτά τα προσωπικά δεδομένα, να ενταχθεί στο πεδίο εφαρμογής του Νόμου, απαιτείται αυτά τα προσωπικά δεδομένα να *πρόκειται να περιληφθούν σε αρχείο*. Δεν αρκεί δηλαδή η απλή πρακτική-τεχνική **δυνατότητα αρχειοθέτησής** τους. Πρέπει να υπάρχει επιπλέον το στοιχείο της **πρόθεσης** του υπεύθυνου επεξεργασίας να αρχειοθετήσει τα προσωπικά δεδομένα και απαιτείται η

αρχαιοθέτηση να θεωρείται **επικείμενη**. Αν ελλείπει η πρακτική-τεχνική δυνατότητα αρχαιοθέτησης, φυσικά, ακόμη κι αν συντρέχει το στοιχείο της βούλησης, η αρχαιοθέτηση δεν μπορεί να θεωρηθεί επικείμενη.

Εφόσον τα προσωπικά δεδομένα δεν περιλαμβάνονται, ούτε πρόκειται να περιληφθούν σε αρχείο και εφαρμόζεται σε αυτά μη αυτοματοποιημένη επεξεργασία, αυτή δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του Νόμου. Λόγω του ευρύ ορισμού που έχει προβλέψει ο Νόμος για το «αρχείο» ελάχιστες θα είναι οι περιπτώσεις που η επεξεργασία προσωπικών δεδομένων θα εκφεύγει του προστατευτικού πεδίου της ειδικής νομοθεσίας. Ακόμη, όμως, κι αν συμβεί αυτό, δεν σημαίνει ότι το πρόσωπο δεν προστατεύεται από τις γενικές διατάξεις για την προστασία της προσωπικότητας που είναι θεσπισμένες από το συνταγματικό, αστικό και ποινικό δίκαιο. Μάλιστα, η κατ' αναλογία επίκληση των διατάξεων του Νόμου στις περιπτώσεις της μη αυτοματοποιημένης επεξεργασίας χωρίς αρχαιοθέτηση, είναι επιβεβλημένη για όσες από αυτές τις διατάξεις δεν προβλέπουν διοικητική ή ποινική ευθύνη (στις οποίες απαγορεύεται η επιβαρυντική αναλογία).

Εφόσον γίνει δεκτή η κανονιστική αυτονόμηση της **χρήσης** προσωπικών δεδομένων από την εν γένει **επεξεργασία** στο άρθρο 9Α Σ. τότε κατά **άμεση επίκληση της συνταγματικής διάταξης** (και αναλογική εφαρμογή των διατάξεων του Νόμου), η προστασία των προσωπικών δεδομένων περιλαμβάνει και την προστασία από κάθε μορφή **χρήσης** προσωπικών δεδομένων, ακόμα κι αν αυτή υπάγεται στην περίπτωση της μη αυτοματοποιημένης επεξεργασίας, κατά την οποία τα προσωπικά δεδομένα **δεν** περιλαμβάνονται, **ούτε πρόκειται** να περιληφθούν σε αρχείο. Επομένως, με τη συνταγματική διάταξη του άρθρου 9Α ουσιαστικά: α) διευρύνεται το πεδίο εφαρμογής του Νόμου, καθώς κάθε μορφή μη αυτοματοποιημένης επεξεργασίας μπορεί να χαρακτηριστεί **χρήση**⁸⁰ προσωπικών δεδομένων, χωρίς να είναι απαραίτητη η ύπαρξη αρχείου και β) καταργείται η νομική σημασία της διάκρισης ανάμεσα σε αυτοματοποιημένη και μη αυτοματοποιημένη επεξεργασία, η οποία διατηρείται μόνο για τις περιπτώσεις επεξεργασιών που δεν υπάγονται στην έννοια της χρήσης (π.χ. η **διατήρηση** δεν υπάγεται στην έννοια της **χρήσης**, αλλά της επεξεργασίας με τη στενή έννοια. Η διατήρηση συνόλου προσωπικών δεδομένων, όμως, εξισώνεται με την ένταξή τους σε αρχείο, οπότε ακόμα και σε περίπτωση μη αυτοματοποιημένης επεξεργασίας, ο Νόμος έχει εφαρμογή).

4. Περιπτώσεις μη προστατευόμενης επεξεργασίας.

Αν και από τη συνταγματική διάταξη δεν προκύπτουν εξαιρέσεις από την προστασία των προσωπικών δεδομένων, πρέπει να γίνει δεκτό ότι οι δύο εξαιρέσεις που περιέχει ο Ν.2472/1997 στο άρθρο 3§2 αποτελούν εφαρμογές της αρχής της αναλογικότητας, ως περιορισμοί του δικαιώματος του άρθρου 9Α Σ. Πρόκειται για τις περιπτώσεις

⁸⁰ Τελικά η χρήση, μολονότι από το άρθρο 2δ προβλέπεται ως ειδική μορφή **επεξεργασίας**, καθίσταται από τον αναθεωρητικό νομοθέτη όρος διάφορος, αλλά και ευρύτερος της επεξεργασίας. Παρά το δογματικό παράδοξο που παρατηρείται με αυτήν την φαινομενική αντινομία, η αυτονόμηση της **χρήσης** από την εν γένει επεξεργασία και τελικά η συνταγματική αναγωγή της στον ευρύτερο νοούμενο κίνδυνο που απειλεί τα προσωπικά δεδομένα, καταλήγει να διευρύνει το προστατευτικό πεδίο του Νόμου, καταργώντας τη διάκριση ανάμεσα σε επεξεργασία αυτοματοποιημένη και μη, εισάγοντας, θεωρητικά, στο πεδίο (αναλογικής) εφαρμογής του Νόμου **κάθε περίπτωση μη αυτοματοποιημένης επεξεργασίας**. Κατ' αποτέλεσμα, ο αναθεωρητικός νομοθέτης **κατάργησε** την νομική σημασία του αρχείου προσωπικών δεδομένων, ως προς την αντανάκλασή του στο πεδίο εφαρμογής του Νόμου.

επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων για άσκηση αποκλειστικά οικιακών ή προσωπικών δραστηριοτήτων (βλ. κατωτέρω, 4.1. και 4.2.).

Κατά το άρθρο 25§4 του Ν.2472/1997 εισάγεται επίσης εξαίρεση της ισχύος των δικαιωμάτων ενημέρωσης, πρόσβασης, αντίρρησης, καθώς και της γενικής αρμοδιότητας της Αρχής από το ποινικό μητρώο και τα υπηρεσιακά αρχεία των δικαστηρίων της ποινικής δικαιοσύνης. Ως προς τον αποκλεισμό της αρμοδιότητας της Αρχής, αυτός κρίνεται εξ αρχής αντισυνταγματικός, καθόσον καταστρατηγείται ο πυρήνας της θεσμικής εγγύησης του εδάφιου β' του άρθρου 9Α του Συντάγματος, σύμφωνα με την οποία η διασφάλιση των δικαιωμάτων των υποκειμένων ανατίθεται σε ανεξάρτητη αρχή. Οι υπηρεσίες του ποινικού μητρώου και της γραμματείας των δικαστηρίων δεν παρουσιάζουν τα απαιτούμενα χαρακτηριστικά διοικητικής ανεξαρτησίας, ώστε να θεωρηθεί ότι διασώζεται η συνταγματικότητα της διάταξης. Ως προς τον αποκλεισμό των δικαιωμάτων των άρθρων 11-13 Ν.2472/1997, πρέπει να διερευνηθεί αν ειδικότερες διατάξεις που ισχύουν στον χώρο της ποινικής δικαιοσύνης και του ποινικού μητρώου παρέχουν ανάλογα, ακόμα και μικρότερης εμβέλειας, δικαιώματα για τα υποκείμενα των δεδομένων. Επειδή αντίστοιχα δικαιώματα δεν παρέχονται, και αυτή η **απόκλιση του άρθρου 24§5 πρέπει να θεωρηθεί αντισυνταγματική ύστερα από την προσθήκη του άρθρου 9Α στο Σύνταγμα**, καθόσον θίγεται ο πυρήνας των δικαιωμάτων που συναπαρτίζουν το συνταγματικό δικαίωμα προστασίας προσωπικών δεδομένων.

4.1. Άσκηση αποκλειστικά προσωπικών δραστηριοτήτων.

Ο όρος «αποκλειστικά προσωπικές δραστηριότητες» (άρθρο 3§2 Ν.2472/1997) αφήνει έξω από την κατηγορία προστατευόμενων επεξεργασιών τις προσωπικές δραστηριότητες που σχετίζονται με τη **συμμετοχή** στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή, γιατί το στοιχείο της συμμετοχής αφαιρεί ex definitione από μια δραστηριότητα τον αποκλειστικά προσωπικό χαρακτήρα της. Επομένως, σε αυτήν την κατηγορία υπάγονται κατ' αρχήν η συλλογή και επεξεργασία προσωπικών δεδομένων **του ίδιου του υποκειμένου** από τον εαυτό του. Η εξαίρεση από το πεδίο εφαρμογής του Νόμου συνίσταται στο ότι, λόγω ταύτισης υποκειμένου δεδομένων και υπεύθυνου επεξεργασίας δεν απαιτείται, όπως είναι εξάλλου αυτονόητο, π.χ. η **άδεια της Αρχής** για σύσταση και λειτουργία αρχείου **εναίσθητων δεδομένων**. Για την ίδια νομική αιτία, νόμιμα συλλέγει κανείς προσωπικά δεδομένα π.χ. του ερωτικού του συντρόφου χωρίς άδεια της Αρχής, εφόσον η δραστηριότητα αυτή είναι αποκλειστικά προσωπική (εκτός αν δεν υπάρχει συναίνεση του συντρόφου, οπότε, δεν εφαρμόζεται μεν ο Νόμος, αλλά οι γενικές διατάξεις για την προστασία της προσωπικότητας)⁸¹.

4.2. Άσκηση αποκλειστικά οικιακών δραστηριοτήτων.

Οι διατάξεις του Νόμου δεν εφαρμόζονται επίσης στην επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, η οποία πραγματοποιείται από φυσικό πρόσωπο για την άσκηση δραστηριοτήτων (αποκλειστικά) οικιακών. Η κατηγορία είναι ευρύτερη από τις αποκλειστικά προσωπικές γιατί σχετίζονται όχι αποκλειστικά με το υποκείμενο των δεδομένων, αλλά με μια σφαίρα κάπως ευρύτερη, αυτήν των δραστηριοτήτων που

⁸¹ ΑΠΔΠΧ 94/2002: η συγγραφή και κατοχή προσωπικού ημερολογίου δεν συνιστά αρχείο προσωπικών δεδομένων κατά την έννοια του Νόμου.

λαμβάνουν χώρα σε μια κατοικία (υπό την ευρεία έννοια). Σύμφωνα με το Προοίμιο της Οδηγίας (άρ 12), τέτοιες δραστηριότητες μπορεί να είναι οι σχετικές με την **αλληλογραφία** και την **τήρηση καταλόγων διευθύνσεων**. Κατά την Εισηγητική Έκθεση (Β. 2), τέτοια περίπτωση είναι και η τήρηση **οικιακών λογαριασμών**.

Η εξαίρεση αυτή περιλαμβάνει και την τήρηση καταλόγων ηλεκτρονικών διευθύνσεων σε ηλεκτρονικό υπολογιστή, την συλλογή και επεξεργασία προσωπικών δεδομένων των προσώπων που σχετίζονται με οικιακές δραστηριότητες (π.χ. τα μέλη μιας οικογένειας νομιμοποιούνται να χρησιμοποιούν προσωπικά δεδομένα ο ένας του άλλου, εφόσον σχετίζονται με οικιακές δραστηριότητες που δεν εμπίπτουν στην έννοια του «απόλυτα προσωπικού», όπως π.χ. ο κωδικός λειτουργίας προσωπικού ηλεκτρονικού υπολογιστή.) Ζήτημα δημιουργείται για το κατά πόσον εξαιρείται από τις διατάξεις του Νόμου επεξεργασία η οποία πραγματοποιείται μεν για άσκηση οικιακής δραστηριότητας, αλλά θίγει προσωπικά δεδομένα ατόμων που δεν έχουν σχέση αποκλειστικά με τις οικιακές δραστηριότητες του εκτελούντος την επεξεργασία.

Παράδειγμα: Φοιτητής ηχογραφεί κρυφά την παράδοση καθηγητή του με σκοπό να την χρησιμοποιήσει αποκλειστικά στο σπίτι του, για τη μελέτη του μαθήματος και στη συνέχεια καταστρέφει την ηχογράφιση. Πρόκειται για συλλογή και επεξεργασία προσωπικών δεδομένων που δεν διενεργείται αποκλειστικά μέσα στην σφαίρα της κατοικίας του φοιτητή, καθόσον η ηχογράφιση γίνεται στην αίθουσα διδασκαλίας. Η επεξεργασία, όμως, πραγματοποιείται για άσκηση δραστηριότητας αποκλειστικά οικιακής-προσωπικής. Επομένως, ο Νόμος δεν έχει εφαρμογή. Μπορεί να εφαρμοστεί, όμως η γενική νομοθεσία για την προστασία της προσωπικότητας (άρθρο 5§1Σ, 57-59 κλπ Α.Κ., 361 Π.Κ.).

Κατά το **άρθρο 2 Ε** της **Οδηγίας ΑΠΔΠΧ 1122/2000** για τα κλειστά κυκλώματα τηλεόρασης (όπως τροποποιήθηκε με την ΑΠΔΠΧ 377/28-3-2003/1), επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα μέσω κλειστών κυκλωμάτων τηλεόρασης εγκατεστημένων σε *ιδιωτικούς χώρους* από φυσικό πρόσωπο για την άσκηση δραστηριοτήτων αποκλειστικά προσωπικών ή οικιακών εκφεύγει του πεδίου εφαρμογής του Νόμου, σύμφωνα με το άρθρο 3 παρ. 2 του Νόμου. Η λήψη ωστόσο εικόνας από κοινόχρηστους χώρους (είσοδο, πλατύσκαλο, διάδρομο, κήπο, κλπ.) συνιστά επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που εμπίπτει στο Νόμο. Στην περίπτωση αυτή, πέραν των άλλων προϋποθέσεων επεξεργασίας, απαγορεύεται η καθ' οιονδήποτε τρόπο αποθήκευση εικόνας ή ήχου, εκτός αν, κατά την κρίση της Αρχής, εξαιρετικοί λόγοι το επιβάλλουν.

Με την ερμηνευτική αυτή διάταξη αυτή οριοθετείται **στενά τοπικά** η έννοια της *οικιακής* δραστηριότητας. Ωστόσο, οι διατάξεις των Οδηγιών της Αρχής αποτελούν ερμηνευτικές αρχές, κατ' *επίσημη ερμηνεία* της νομοθεσίας και ως ήπιο δίκαιο (soft law) δεν έχουν κανονιστική ισχύ (σε αντίθεση προς π.χ. μια κανονιστική πράξη, η οποία εκδίδεται κατ' άρθρο 5§3). Θεωρητικά η δικαστική ερμηνεία και εφαρμογή του Νόμου, όπως και η αυθεντική ερμηνεία του (με νομοθετικές πράξεις) μπορεί να αφίσταται από την επίσημη ερμηνεία της Αρχής. Πρακτικά, η Αρχή επικαλείται στις αποφάσεις της τις Οδηγίες της σαν να περιείχαν δεσμευτικές διατάξεις.

Ε. ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ.

I. Γενικοί Περιορισμοί.

Η διάκριση ανάμεσα σε γενικούς και ειδικούς περιορισμούς στα πλαίσια της μελέτης και εμβάθυνσης σε ένα μεμονωμένο συνταγματικό δικαίωμα γίνεται μόνο για λόγους μεθοδολογίας.

1. Θεσμοποιημένη αναστολή ατομικών δικαιωμάτων.

Η κατ' άρθρο 48 Σ. θέση σε εφαρμογή του νόμου για την κατάσταση πολιορκίας συνεπιφέρει την αναστολή της ισχύος του συνόλου ή μέρους των διατάξεων των άρθρων 5§4,6,8,9,11,12§§1-4, 14,19,22§3, 23,96§4 και 97 Σ. Το γεγονός της μη ρητής αναφοράς του άρθρου 9Α Σ. στο κείμενο της διάταξης οφείλεται στο ότι το άρθρο 48 δεν περιλαμβανόταν στα αναθεωρήσιμα⁸² άρθρα της διαδικασίας αναθεώρησης του έτους 2001. Συνεπώς, ακόμα και σε περίπτωση κήρυξης της χώρας σε κατάσταση πολιορκίας, η ισχύς του συνταγματικού δικαιώματος προστασίας προσωπικών δεδομένων δεν αναστέλλεται.

Το γεγονός ότι μπορεί να ανασταλεί, όμως, η ισχύς των άρθρων 9 και 19 Σ., τα οποία κατά την πρώτη περίοδο της συνταγματικής θεμελίωσης της προστασίας των προσωπικών δεδομένων αποτελούσαν επικουρικές συνταγματικές αναφορές του, ίσως θέτει σε αμφιβολία την απολυτότητα της ανωτέρω διατύπωσης. Ο αντίλογος είναι ότι ανάμεσα στις διατάξεις που μπορούν να ανασταλούν δεν ευρίσκεται η κύρια –κατά την περίοδο πριν την αναθεώρηση- συνταγματική αναφορά της προστασίας προσωπικών δεδομένων, δηλαδή το άρθρο 5§1 ΑΣ, ούτε, φυσικά, η διάταξη του άρθρου 2§1 Σ. Τίθεται πάντως, αναμφίβολα, το θεωρητικό ερώτημα του αν νοείται συνταγματική προστασία προσωπικών δεδομένων εφόσον έχει ανασταλεί το δικαίωμα προστασίας του ιδιωτικού βίου ή/και του απόρρητου της ελεύθερης ανταπόκρισης και επικοινωνίας, ιδίως μετά την προσθήκη της αποδεικτικής απαγόρευσης της §3 του άρθρου 19. Η απάντηση προκύπτει ευχερώς από την κανονιστική αυτονόμηση της προστασίας των προσωπικών δεδομένων από το απαραβίαστο της ιδιωτικής ζωής και του απόρρητου της επικοινωνίας. Θεωρητικά, λοιπόν, ισχύει η απολυτότητα της ανωτέρω διατύπωσης, ότι δηλαδή με το άρθρο 48 Σ. δεν μπορεί να ανασταλεί η ισχύς του άρθρου 9Α Σ. Το γεγονός φυσικά ότι το περιεχόμενο του δικαιώματος προστασίας προσωπικών δεδομένων συμπροσδιορίζεται εν μέρει από το περιεχόμενο των άρθρων 9 και 19Σ. σημαίνει ότι σε περίπτωση (εξαντλητικής) εφαρμογής του άρθρου 48Σ. το δικαίωμα του άρθρου 9Α οπωσδήποτε θα περιοριστεί ως προς την έκταση της εφαρμογής του, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι είναι συνταγματικά ανεκτή η αναστολή της ισχύος του. Δηλαδή ακόμα και παρά την αναστολή της προστασίας της ιδιωτικότητας και του απόρρητου της επικοινωνίας, ο κανονιστικός πυρήνας της προστασίας των προσωπικών δεδομένων παραμένει συνταγματικά ενεργός. Πρόκειται για μια συνταγματική κατάκτηση, η οποία θεμελιώνεται με μεγαλύτερη ευχέρεια ύστερα από την συνταγματική αυτονόμηση της προστασίας προσωπικών δεδομένων με το άρθρο 9Α

⁸² Αν και έχει υποστηριχθεί η de constitutione ferenda κατάργησή του, ως αποτελούντος Δούριο Ίππο μέσα στα τείχη της Δημοκρατίας, βλ. *Χρυσόγονο*, ο.π., σελ. 66 επ.

Σ. Ωστόσο, στο ίδιο συμπέρασμα θα έφτανε ο ερμηνευτής και με τις συνταγματικές αναφορές της πρώτης περιόδου.

2. Η αρχή της κοινωνικής αλληλεγγύης

Σύμφωνα με το άρθρο 25§4 Σ., το Κράτος δικαιούται να αξιώνει από όλους τους πολίτες την εκπλήρωση του χρέους της κοινωνικής και εθνικής αλληλεγγύης. Υποστηρίζεται ότι η διάταξη αποτελεί τον συνεκτικό ιστό των γενικών συνταγματικών υποχρεώσεων των πολιτών⁸³. Πέρα όμως από αυτή την άποψη, η διάταξη περιέχει και τον πρωτεύοντα κανόνα της αρχής της εθνικής και κοινωνικής αλληλεγγύης, η οποία συμπληρώνεται από την επιταγή της §2, κατά την οποία η αναγνώριση και προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων από την Πολιτεία αποβλέπει στην πραγμάτωση της κοινωνικής προόδου μέσα σε ελευθερία και δικαιοσύνη. Η μεγάλη κανονιστική πυκνωση που παρουσιάζει αυτή η διατύπωση δεν επιτρέπει την εξαγωγή σαφών έννομων συνεπειών. Ευχερέστερη φαίνεται η προσέγγιση με αρνητικές διατυπώσεις. Ακολουθώντας αυτήν την μέθοδο θα μπορούσε να διατυπωθεί ο κανόνας ότι η άσκηση των ατομικών δικαιωμάτων δεν μπορεί να αντιστρατεύεται ένα *minimum* κοινωνικής αλληλεγγύης, μιας έννοιας πάντως που πρέπει να διακρίνεται από την καταχρηστική άσκηση δικαιώματος και τον περιορισμό υπέρ του γενικού συμφέροντος.

Η προσωπική πληροφορία στη σύγχρονη κοινωνία, η οποία είναι μια Κοινωνία της Πληροφορίας, δεν αποτελεί ένα ατομικιστικό αγαθό, αλλά ένα αγαθό που αναγνωρίζεται μέσα στα πλαίσια συγκεκριμένων πολιτικοοικονομικών συμφραζομένων. Η επίμονη επίκληση του ιδιωτικού απορρήτου, ακόμη κι όταν δεν ξεπερνάει τα όρια της αναλογικότητας και δεν συνιστά καταχρηστική άσκηση δικαιώματος, ούτε γίνεται εις βάρος του εθνικού συμφέροντος, μπορεί να κατατείνει σε συμπεριφορά τόσο αντικοινωνική, η οποία να μην είναι ανεκτή από το δίκαιο.

Μια περιπτωσιολογική εφαρμογή αυτής της αρχής, η οποία συνδέεται με την οικονομία της αγοράς, αλλά στην ουσία της ξεφεύγει από τα όρια της στενά οικονομιστικής αντίληψης και της υπέρ του γενικού συμφέροντος στάθμισης, γίνεται με την απόφαση 50/2000 της ΑΠΔΠΧ, στους ορισμούς της για την άμεση διαφήμιση. Με αυτές η Αρχή στην ουσία παρακάμπτει την αρχή της προηγούμενης συγκατάθεσης της επεξεργασίας για σκοπούς άμεσης διαφήμισης, αναζητώντας κατ' αρχήν την ύπαρξη ειδικής αντίρρησης (και θέτοντας και όρους για την συλλογή κλπ. των δεδομένων). Στο αποτέλεσμα αυτό φτάνει σταθμίζοντας το έννομο συμφέρον των διαφημιστών όχι μόνο ως υπέρτερο λόγο του φιλελεύθερου χαρακτήρα της σύγχρονης οικονομίας, αλλά στην ουσία και λόγω του χρέους της κοινωνικής αλληλεγγύης των υποκειμένων των δεδομένων απέναντι στους διαφημιζόμενους. Αν κάθε φορά απαιτείτο η ρητή κλπ. συγκατάθεση για την άμεση διαφήμιση και δεν αρκούσε π.χ. ο έλεγχος της ρητής αντίρρησης του άρθρου 13§3, θα καταργούσε έναν κλάδο, ο οποίος δεν ανάγεται μόνο στο εμπόριο, αλλά στην πραγματικότητα και στην **κοινωνικής επαφή** μεταξύ των πολιτών. Το πόρισμα αυτό στο οποίο κατέληξε η Αρχή, θεμελιώνεται εκτός των άλλων και στο χρέος της κοινωνικής αλληλεγγύης των πολιτών, οι οποίοι κατ' αρχήν δεν νομιμοποιούνται να επικαλούνται το δικαίωμα του άρθρου 9Α Σ. προκειμένου να αποκόψουν οριστικά την ύπαρξή τους από την κοινωνική της αναφορά.

⁸³ Χρυσόγονος, σελ. 69.

3. Η απαγόρευση καταχρηστικής άσκησης δικαιώματος.

Κατά το άρθρο 25§3 Σ., η καταχρηστική άσκηση δικαιώματος δεν επιτρέπεται⁸⁴. Έχει υποστηριχθεί ότι επειδή τα συνταγματικά δικαιώματα αποτελούν αυτοσκοπούς, δεν νοείται καταχρηστική άσκησή τους, εκτός από τις περιπτώσεις που από το ίδιο το Σύνταγμα η άσκησή τους συνδέεται με την επίτευξη σκοπών που δεν ταυτίζονται με το ίδιο το δικαίωμα (π.χ. 23§2, 17§1, 106§2 Σ.)⁸⁵. Η άποψη αυτή συρρικνώνει το κανονιστικό εύρος της διάταξης του άρθρου 25§3 και υποπίπτει στην αξιολογική αντινομία του να θεωρεί ότι οποιαδήποτε μορφή άσκησης του δικαιώματος κατατείνει στον αυτοσκοπό που το δικαίωμα θεμελιώνει. Η άσκηση κάθε δικαιώματος μπορεί να κατατείνει σε σκοπούς οι οποίοι εκφεύγουν του αυτοσκοπού του δικαιώματος⁸⁶.

Ο καταχρώμενος του δικαιώματος του άρθρου 9Α Σ. εκμεταλλεύεται την εξουσία που του αναγνωρίζει η έννομη τάξη για σκοπούς εντελώς ξένους από εκείνους για τους οποίους του παρέσχέθη το δικαίωμα και οπωσδήποτε για σκοπούς αντίθετους προς την έννομη τάξη⁸⁷. Η καταχρηστικότητα πρέπει να θεμελιώνεται σε πραγματικά περιστατικά και να είναι πρόδηλη, προκειμένου ο περιορισμός του άρθρου 25§3 να μην καταστεί η οδός για την ουσιαστική καταστράτηγηση του δικαιώματος από τους προσβολείς του.

4. Το δημόσιο συμφέρον.

Ο περιορισμός του δικαιώματος της προστασίας προσωπικών δεδομένων υπέρ του δημοσίου συμφέροντος είναι τυποποιημένος στον Ν.2472/1997 (βλ. κατωτέρω). Ωστόσο μπορούν να νοηθούν περιπτώσεις κατά τις οποίες το δημόσιο συμφέρον μπορεί να επιβάλλει τον περαιτέρω περιορισμό του δικαιώματος, εφόσον αυτό επιβάλλεται για λόγους που είναι σύμφωνοι με την αρχή της αναλογικότητας (π.χ. επεξεργασία ευαίσθητων δεδομένων χωρίς προηγούμενη άδεια της Αρχής για λόγο υπέρτερου δημοσίου συμφέροντος).

4.3. Η αρχή της αναλογικότητας.

Η αρχή της αναλογικότητας επίσης αποτελεί λόγο περιορισμού του άρθρου 9Α Σ., ο οποίος είναι επίσης τυποποιημένος στον Ν.2472/1997, όπως και ο γενικός περιορισμός του δημοσίου συμφέροντος.

II. Ειδικοί Περιορισμοί.

⁸⁴ Η διάταξη δεν αποτελεί *lex imperfecta*, όπως αντίθετα υποστηρίζεται, *Μάνεσης*, *Ατομικές Ελευθερίες*, 1982, σελ. 89, καθώς, για την περίπτωση της μη συμμόρφωσης με αυτόν προβλέπεται η απαγόρευση της άσκησης του δικαιώματος, βλ. *Χρυσόγονο*, ο.π., σελ. 73.

⁸⁵ *Χρυσόγονο*, ο.π.

⁸⁶ Π.χ. «άσκηση» του δικαιώματος της θρησκευτικής ελευθερίας με αποκλειστικό σκοπό την κερδοσκοπία.

⁸⁷ *Δημητρόπουλος*, *παραδόσεις συνταγματικού δικαίου*, σελ. 899 επ.

1. Επιτρεπόμενες μορφές επεξεργασίας κοινών/ “απλών” προσωπικών δεδομένων παρά την έλλειψη συγκατάθεσης του υποκειμένου:

Άρθρο 5§2 Ν.2472/1997

Κατ’ εξαίρεση επιτρέπεται η επεξεργασία και χωρίς τη συγκατάθεση, όταν:

- α) Η επεξεργασία είναι αναγκαία για την εκτέλεση σύμβασης, στην οποία συμβαλλόμενο μέρος είναι υποκείμενο δεδομένων ή για τη λήψη μέτρων κατόπιν αιτήσεως του υποκειμένου κατά το προσυμβατικό στάδιο.*
- β) Η επεξεργασία είναι αναγκαία για την εκπλήρωση υποχρεώσεως του υπεύθυνου επεξεργασίας, η οποία επιβάλλεται από το νόμο.*
- γ) Η επεξεργασία είναι αναγκαία για τη διαφύλαξη ζωτικού συμφέροντος του υποκειμένου, εάν αυτό τελεί σε φυσική ή νομική αδυναμία να δώσει τη συγκατάθεσή του.*
- δ) Η επεξεργασία είναι αναγκαία για την εκτέλεση έργου δημόσιου συμφέροντος ή έργου που εμπίπτει στην άσκηση δημόσιας εξουσίας και εκτελείται από δημόσια αρχή ή έχει ανατεθεί από αυτή είτε στον υπεύθυνο επεξεργασίας είτε σε τρίτο, στον οποίο γνωστοποιούνται τα δεδομένα.*
- ε) Η επεξεργασία είναι απολύτως αναγκαία για την ικανοποίηση του έννομου συμφέροντος που επιδιώκει ο υπεύθυνος επεξεργασίας ή ο τρίτος ή οι τρίτοι στους οποίους ανακοινώνονται τα δεδομένα και υπό τον όρο ότι τούτο υπερέχει προφανώς των δικαιωμάτων και συμφερόντων των προσώπων στα οποία αναφέρονται τα δεδομένα και δεν θίγονται οι θεμελιώδεις ελευθερίες αυτών.*

4. Άρση της απαγόρευσης επεξεργασίας ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων.

Κατά το άρθρο 7§1 Ν.2472/1997 προβλέπεται η γενική αρχή της απαγόρευσης της συλλογής και επεξεργασίας ευαίσθητων δεδομένων⁸⁸. Ο Νόμος δεν προβλέπει κατά κυριολεξία ορισμό για τα ευαίσθητα δεδομένα, αλλά αναφέρει περιοριστικά⁸⁹ τις κατηγορίες πληροφοριών που εντάσσονται στην έννοια αυτή, στο άρθρο 2 στ. β’. Η απαγόρευση αυτή προβλέπεται και από το άρθρο 8§1 της Οδηγίας. Ωστόσο, η απαγόρευση αυτή δεν είναι απόλυτη, καθόσον κάτι τέτοιο θα ερχόταν σε αντίθεση με

⁸⁸ ΑΠΔΠΧ 21/2002, η επεξεργασία δεδομένων κοινωνικής πρόνοιας και ερωτικής ζωής που περιέχονται σε έγγραφα απαγορεύεται χωρίς άδεια της Αρχής, σύμφωνα με το άρθρο 7 σχετικά με την επεξεργασία ευαίσθητων δεδομένων του Ν. 2472/97. Η πρόσβαση σε έγγραφα με ευαίσθητα δεδομένα χωρίς νόμιμο δικαίωμα παραπέμφθηκε στον Εισαγγελέα.

⁸⁹ ΑΠΔΠΧ 39/2002, Δεν επιτρέπεται να ανακοινωθούν στοιχεία που αφορούν δικαιούχους πολεμικών συντάξεων από το Γενικό Λογιστήριο του Κράτους στην Ένωση Αναπήρων Πολέμου, διότι πρόκειται περί ευαίσθητων δεδομένων και τέτοιου είδους διαβίβαση, δεν αναφέρεται στις ρητές εξαιρέσεις του νόμου. ΑΠΔΠΧ 26/2001, η επεξεργασία ευαίσθητων δεδομένων γίνεται μόνο για νόμιμους, εξαντλητικά αναφερόμενους στο άρθρο 7 του Ν. 2472/1997 σκοπούς, και ύστερα από άδεια της Αρχής

συνταγματικά δικαιώματα (άρθρα 2§1Σ, 5§1Σ, 5ΑΣ, 14§1Σ κλπ.). Η σχετικότητα της απαγόρευσης προκύπτει από την πρόβλεψη εξαιρέσεων στην §2, κατά τις οποίες επιτρέπεται η συλλογή και επεξεργασία ευαίσθητων δεδομένων.

Άρθρο 7§2 Ν.2472/1997

Κατ' εξαίρεση επιτρέπεται η συλλογή και η επεξεργασία ευαίσθητων δεδομένων, καθώς και η ίδρυση και λειτουργία σχετικού αρχείου, ύστερα από άδεια της Αρχής, όταν συντρέχουν μία ή περισσότερες από τις ακόλουθες προϋποθέσεις:

α) Το υποκείμενο έδωσε τη γραπτή συγκατάθεσή του εκτός εάν η συγκατάθεση έχει αποσπασθεί με τρόπο που αντίκειται στο νόμο ή τα χρηστά ήθη ή νόμος ορίζει ότι η συγκατάθεση δεν αίρει την απαγόρευση.

β) Η επεξεργασία είναι αναγκαία για τη διαφύλαξη ζωτικού συμφέροντος του υποκειμένου, εάν τούτο τελεί σε φυσική ή νομική αδυναμία να δώσει τη συγκατάθεσή του.

γ) Η επεξεργασία αφορά δεδομένα που δημοσιοποιεί το ίδιο το υποκείμενο ή είναι αναγκαία για την αναγνώριση, άσκηση ή υπεράσπιση δικαιώματος ενώπιον δικαστηρίου ή πειθαρχικού οργάνου.

δ) Η επεξεργασία αφορά θέματα υγείας και εκτελείται από πρόσωπο που ασχολείται κατ' επάγγελμα με την παροχή υπηρεσιών υγείας και υπόκειται σε καθήκον εχεμύθειας ή σε συναφείς κώδικες δεοντολογίας, υπό τον όρο ότι η επεξεργασία είναι απαραίτητη για την ιατρική πρόληψη, διάγνωση, περίθαλψη ή τη διαχείριση υπηρεσιών υγείας.

ε) Η επεξεργασία εκτελείται από Δημόσια Αρχή και είναι αναγκαία είτε αα) για λόγους εθνικής ασφάλειας είτε ββ) για την εξυπηρέτηση των αναγκών εγκληματολογικής ή σωφρονιστικής πολιτικής και αφορά τη διακρίβωση εγκλημάτων, ποινικές καταδίκες ή μέτρα ασφαλείας είτε γγ) για λόγους προστασίας της δημόσιας υγείας είτε δδ) για την άσκηση δημόσιου φορολογικού ελέγχου ή δημόσιου ελέγχου κοινωνικών παροχών.

στ) Η επεξεργασία πραγματοποιείται για ερευνητικούς και επιστημονικούς αποκλειστικά σκοπούς και υπό τον όρο ότι τηρείται η ανωνυμία και λαμβάνονται όλα τα απαραίτητα μέτρα για την προστασία των δικαιωμάτων των προσώπων στα οποία αναφέρονται.

ζ) Η επεξεργασία αφορά δεδομένα δημοσίων προσώπων, εφόσον αυτά συνδέονται με την άσκηση δημοσίου λειτουργήματος ή τη διαχείριση συμφερόντων τρίτων, και πραγματοποιείται αποκλειστικά για την άσκηση του δημοσιογραφικού επαγγέλματος. Η άδεια της αρχής χορηγείται μόνο εφόσον η επεξεργασία είναι απολύτως αναγκαία για την εξασφάλιση του δικαιώματος πληροφόρησης επί θεμάτων δημοσίου ενδιαφέροντος καθώς και στο πλαίσιο καλλιτεχνικής έκφρασης και εφόσον δεν παραβιάζεται καθ' οιονδήποτε τρόπο το δικαίωμα προστασίας της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής.

ΣΤ. ΚΥΡΩΣΕΙΣ ΠΟΥ ΕΠΙΒΑΛΛΟΝΤΑΙ ΛΟΓΩ ΤΗΣ ΠΡΟΣΒΟΛΗΣ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ.

Το σύστημα της προστασίας των προσωπικών δεδομένων από την κοινή νομοθεσία ολοκληρώνεται με την πρόβλεψη διοικητικών και ποινικών κυρώσεων, καθώς και ειδικής αστικής ευθύνης. Η συνταγματική κατοχύρωση του δικαιώματος στο άρθρο 9Α και ιδίως η ανάθεση της αποστολής της διασφάλισής του στην ΑΠΔΠΧ, ήρε τις όποιες ενστάσεις είχαν προκύψει ως προς την κυρωτική αρμοδιότητά της. Το ειδικότερο περιεχόμενο των κυρώσεων προβλέπεται από τα άρθρα 21 και 22, ενώ της αστικής ευθύνης από το άρθρο 23 του Ν.2472/1997, τα οποία αποτελούν επίσης περιεχόμενο του θεσμικού κεκτημένου της συνταγματικής προστασίας των προσωπικών δεδομένων.

Ι. Διοικητικές κυρώσεις.

Οι προβλεπόμενες διοικητικές κυρώσεις έχουν τεθεί στο άρθρο 21 του Νόμου με τη σειρά μιας κλιμάκωσης. Η κλιμάκωση αυτή έχει τεθεί όχι από την ελαφρότερη προς την βαρύτερη για εκείνον στον οποίο επιβάλλεται, αλλά από εκείνη που εμπεριέχει την ηπιότερη προς εκείνη που αποτελεί την πιο δραστική παρέμβαση της Αρχής για την προστασία των προσωπικών δεδομένων. Γι' αυτό η κλιμάκωση εκκινεί από την κύρωση της προειδοποίησης (σύσταση) με αποκλειστική προθεσμία για άρση της παράβασης και καταλήγει στην καταστροφή του αρχείου ή τη διακοπή επεξεργασίας και την καταστροφή των δεδομένων.

Από την κλιμάκωση αυτή καταδεικνύεται ο σκοπός των εν λόγω διοικητικών κυρώσεων που δεν είναι ο «κολασμός» του υπεύθυνου επεξεργασίας που παρανομεί, αλλά η επίτευξη της συμμόρφωσής του προς τις επιταγές του Νόμου. Σε αντίθετη περίπτωση, εξ άλλου, η κλιμάκωση θα άρχιζε από την προειδοποίηση για άρση παράβασης και θα κατέληγε στην επιβολή του προστίμου.

α) Προειδοποίηση με αποκλειστική προθεσμία για άρση της παράβασης.

Στην §1 περ. α' προβλέπεται η ηπιότερη από πλευράς δραστηριότητας και ελαφρότερη για τον παραβάτη διοικητική κύρωση που επιβάλλει η Αρχή για παράβαση των υποχρεώσεων του που απορρέουν από το Νόμο. Πρόκειται για την περίπτωση που η Αρχή, ενεργώντας αυτεπαγγέλτως ή κατόπιν καταγγελίας, διαπιστώνει παράβαση νόμιμων υποχρεώσεων και απευθύνει στον παραβάτη προειδοποίηση με αποκλειστική προθεσμία για άρση της παράβασης⁹⁰.

Η κύρωση επιβάλλεται στην παραβάτη με απόφαση της Αρχής, η οποία πρέπει να περιέχει το στοιχείο της προειδοποίησης και της τάξης αποκλειστικής προθεσμίας για άρση της παράβασης.

Η έννοια της *προειδοποίησης* εμπεριέχει την *ανακοίνωση* στον παραβάτη των διαπιστωμένων από την Αρχή παραβάσεων του, δηλαδή την σαφή έκθεση των πραγματικών περιστατικών που συνιστούν παράβαση του Νόμου, την υπαγωγή τους

⁹⁰ Προειδοποίηση στον υπεύθυνο επεξεργασίας, διαχειριστή πολυκατοικίας, να μην αναρτά την κατάσταση των κοινόχρηστων δαπανών σε χώρο της πολυκατοικίας στον οποίο έχουν πρόσβαση εκτός των συνιδιοκτητών και τρίτα πρόσωπα επισκέπτες της πολυκατοικίας, 75/2002 ΑΠΔΠΧ.- Προειδοποίηση προς Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση να απέχει από την καταχώριση στην ιστοσελίδα της ανακριβών προσωπικών δεδομένων, 77/2002 ΑΠΔΠΧ.

στις διατάξεις που παραβιάζονται από αυτόν, καθώς και την **επισημάνση των βαρύτερων διοικητικών κυρώσεων** που μπορούν να επιβληθούν σε περίπτωση που εξακολουθήσουν οι παραβάσεις του Νόμου. Η αρχή της αιτιολογίας των διοικητικών πράξεων (άρθρο 17 του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας) επιβάλλει στο σώμα της πράξης της Αρχής με την οποία επιβάλλεται η κύρωση να περιέχει το ως άνω περιεχόμενο. Εξάλλου, το παραπάνω περιεχόμενο πρέπει να περιλαμβάνεται στην πράξη επιβολής της κύρωσης προκειμένου ο ενδιαφερόμενος να ασκήσει αποτελεσματικά το δικαίωμα προηγούμενης ακρόασής του (άρθρο 20§2 του Συντάγματος).

Η προειδοποίηση πρέπει να απευθύνεται με ταυτόχρονη τάξη αποκλειστικής προθεσμίας για άρση της παράβασης. Ως εκ τούτου, η κύρωση επιβάλλεται στις περιπτώσεις που διαπιστώνεται εξακολούθηση της παράβασης, η οποία πρέπει να είναι ενεστώσα. Η μη συμμόρφωση του παραβάτη έως την εκπνοή της αποκλειστικής προθεσμίας, κατά λογική ακολουθία, επιφέρει επιβολή νέας διοικητικής κύρωσης, η οποία πρέπει να είναι δραστικότερη (πρόστιμο, ανάκληση άδειας, καταστροφή του αρχείου/των δεδομένων ή διακοπή της επεξεργασίας).

Από την φύση της εν λόγω κύρωσης και, κυρίως από την εμπειροχόνη δυνατότητα του παραβάτη για άρση της παράβασης, προκύπτει ότι αυτή πρέπει να επιβάλλεται στις ηπιότερες μορφές παράβασης του Νόμου, οι οποίες **δεν έχουν επιφέρει ανεπανόρθωτες βλάβες** στα υποκείμενα των δεδομένων (π.χ. έλλειψη γνωστοποίησης αρχείου στην Αρχή). Ως εκ τούτου, στις περιπτώσεις που η εν λόγω κύρωση επιβάλλεται, ενώ έχει διαπιστωθεί η ανεπανόρθωτη βλάβη του υποκειμένου των δεδομένων από την παράλειψη υποχρέωσης του υπεύθυνου επεξεργασίας, η Αρχή υποπίπτει σε **αρνητική κατάχρηση εξουσίας**, καθώς δεν ασκεί προσηκόντως τις κυρωτικές αρμοδιότητές της. Η ορθή άσκηση της αρμοδιότητας της Αρχής σε αυτές τις περιπτώσεις καθιστά υποχρεωτική την επιβολή δραστικότερης κύρωσης (πρόστιμο, ανάκληση άδειας, καταστροφή αρχείου/δεδομένων ή διακοπή της επεξεργασίας).

Η μη συμμόρφωση του υπεύθυνου επεξεργασίας προς απόφαση της Αρχής που του απευθύνει προειδοποίηση με τάξη αποκλειστικής προθεσμίας για άρση της παράβασης **δεν συνιστά διάπραξη ποινικού αδικήματος**, εφόσον δεν συνδέεται με κάποια από τις προβλεπόμενες στο άρθρο 22 –ή σε άλλες (ποινικές)- διατάξεις (ε *contrario* από το άρθρο 22§5 εδ. α').

β) Πρόστιμο.

Στην §1 περ. β' προβλέπεται η διοικητική κύρωση της επιβολής προστίμου, το ποσό του οποίου κυμαίνεται, σύμφωνα με το άρθρο, σε ποσό από 300.000 δρχ. έως 50.000.000 δρχ.

Σκοπός της επιβολής της εν λόγω κύρωσης είναι η συμμόρφωση του παραβάτη προς τις επιταγές του Νόμου⁹¹, η εξασφάλιση της προστασίας των προσωπικών δεδομένων και όχι η τιμωρία -ο «κολασμός»- του παραβάτη, ο οποίος αποτελεί ρυθμιστική ύλη του ποινικού δικαίου και των ποινών και όχι των διοικητικών αρμοδιοτήτων της Αρχής. Δεν πρέπει, δηλαδή, η επιβολή του προστίμου να υποκρύπτει απόδοση ποινικής απαξίας στις πράξεις, οι οποίες επισύρουν την επιβολή κυρώσεων, γιατί σε

⁹¹ Βλ. ΑΠΔΠΧ 90/2002: Πρόστιμο στις εταιρίες ΕΘΝΟΚΑΡΤΑ Α.Ε. και ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ Α.Ε. για τη μη ενημέρωση υποκειμένου σχετικά με την επεξεργασία δεδομένων του και την επεξεργασία ανακριβών δεδομένων αντίστοιχα. - Επιβολή προστίμου σε τράπεζα, επειδή υπάλληλός της ανακοίνωσε στοιχεία σχετικά με χρηματική οφειλή στον προϊστάμενο του οφειλέτη ΑΠΔΠΧ 69/2002.

αυτές τις περιπτώσεις η κύρωση χαρακτηρίζεται «κρυπτοποινή» και μάλιστα, μη επιβαλλόμενοι υπό τις εγγυήσεις που προβλέπουν οι ποινικοί δικονομικοί κανόνες για την υπεράσπιση των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου και ως εκ τούτου παράβαση του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ, αλλά και του άρθρου 8Σ, καθόσον ο διωκόμενος στερείται τον φυσικό του δικαστή, ο οποίος πρέπει να είναι ο ποινικός δικαστής και όχι μια διοικητική αρχή, ακόμη κι αν αυτή οπλίζεται θεσμικά με εγγυήσεις ανεξαρτησίας.

Το διοικητικό μέτρο της επιβολής προστίμου είναι δραστικότερο από την προειδοποίηση με αποκλειστική προθεσμία για άρση της παράβασης. Η πρόβλεψη ορίων του επιβαλλόμενου ποσού οριοθετεί την διακριτική ευχέρεια της Αρχής για επιμέτρηση του προστίμου. Ταυτόχρονα, ισχύουν ορισμένες αντικειμενικές προϋποθέσεις για την επιμέτρηση του ποσού, οι οποίες προκύπτουν από την *αρχή της αναλογικότητας*, η οποία εξειδικεύεται στην λήψη υπόψη από την αρχή της οικονομικής επιφάνειας του παραβάτη⁹², των «παράπλευρων» συνεπειών που θα έχει η επιβολή του προστίμου στην φήμη του, την τιμή του, την πιστοληπτική του ικανότητα, στην εκτίμηση της αποτελεσματικότητας που θα έχει η επιβολή καταβολής ενός ποσού στη συμμόρφωση του παραβάτη προς τις νόμιμες συνέπειές του, αλλά και το μέγεθος της βλάβης που προκάλεσε η παράβαση, όπως και τις περιστάσεις υπό τις οποίες αυτή τελέστηκε.

Σε ορισμένες περιπτώσεις, η επιβολή ιδιαίτερα υψηλού προστίμου μπορεί να είναι βαρύτερη από τις προβλεπόμενες στα στοιχεία γ', δ' και ε της §1 κυρώσεις και ενδεχομένως να αποβεί αποτελεσματικότερη για την προστασία των προσωπικών δεδομένων. Ωστόσο, πρέπει να γίνεται σεβαστή η κλιμάκωση δραστηριότητας που προκύπτει από την διάρθρωση της διάταξης. Η μη επιβολή προστίμου ή η επιβολή προστίμου α priori μη πρόσφορου να εξασφαλίσει την συμμόρφωση του παραβάτη μπορεί να στοιχειοθετήσει αρνητική υπέρβαση εξουσίας εκ μέρους της Αρχής.

Η επιβολή προστίμου είναι η μόνη περίπτωση κύρωσης που μπορεί να επιβληθεί **σωρευτικά** με κάποια άλλη ή άλλες από τις προβλεπόμενες κυρώσεις της §1 (βλ. §2 εδ. δ').

γ) *Ανάκληση άδειας.*

Κατά την §1 περ. γ' και δ' προβλέπεται ως διοικητική κύρωση η προσωρινή ή οριστική, αντίστοιχα, ανάκληση άδειας. Κατά την έννοια της διάταξης, ως *άδεια* νοείται άδεια της Αρχής και, ως εκ τούτου, η εν λόγω κύρωση πρέπει να θεωρηθεί ότι επιβάλλεται πρόσφορα μόνο στις περιπτώσεις κατά τις οποίες ο παραβάτης είναι εφοδιασμένος με άδεια της Αρχής⁹³. Οι άδειες της Αρχής είναι α) άδεια ίδρυσης και λειτουργίας αρχείου ευαίσθητων δεδομένων ή άδεια συλλογής και επεξεργασίας ευαίσθητων δεδομένων, β) άδεια διασύνδεσης αρχείων, γ) άδεια διασυννοριακής διαβίβασης δεδομένων. Ως εκ τούτου, η προσωρινή ή οριστική ανάκληση της εν λόγω άδειας αποτελεί μια ειδική διοικητική κύρωση, η οποία δεν μπορεί να έχει εφαρμογή σε όλες τις περιπτώσεις παραβατών του Νόμου. Σύμφωνα με την αρχή της αναλογικότητας, πρέπει να επιβάλλεται μόνο σε εκείνες τις περιπτώσεις που ο παραβάτης αξιοποιεί **καταχρηστικά** την χορηγηθείσα από την Αρχή άδεια.

⁹² Τα πρόστιμα που έχουν επιβληθεί σε τηλεοπτικούς σταθμούς έχουν «παγιωθεί» στο ποσό των 25.000.000 δρχ. Βλ. κυρίως αποφάσεις 100/2000 (υπόθεση εκπομπής «Ζούγκλα») και 2/2002 (υπόθεση «Big Brother»).

⁹³ Η κύρωση αφορά μόνο άδεια που χορηγεί η Αρχή βάσει του Νόμου και όχι σε άλλες διοικητικές άδειες που αφορούν την άσκηση ορισμένης δραστηριότητας, *Ιγγλεζάκης*, Ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα, σελ. 273.

Η εν λόγω διοικητική κύρωση αφαιρεί από τον παραβάτη-υπεύθυνο επεξεργασίας το δικαίωμα να συνεχίσει νόμιμα την σχετική με προσωπικά δεδομένα δραστηριότητά του που του επιτρέπεται με την ανακαλούμενη άδεια. Ωστόσο, με τον τρόπο αυτό, δεν αφαιρείται η **πραγματική δυνατότητα** του παραβάτη να συλλέγει και να επεξεργάζεται τα αναφερόμενα στην ανακληθείσα άδεια προσωπικά δεδομένα. Αυτή είναι η ποιοτική διαφορά που καθιστά το διοικητικό αυτό μέτρο ηπιότερο σε σχέση με την κύρωση που προβλέπει την καταστροφή των δεδομένων ή του αρχείου ή την διακοπή της επεξεργασίας. Περαιτέρω, όπως είναι αυτονόητο, η **προσωρινή** ανάκληση άδειας είναι **ηπιότερη** κύρωση από την **οριστική** ανάκληση άδειας. Η δραστικότερη κύρωση της οριστικής ανάκλησης άδειας είναι και βαρύτερη για τον παραβάτη και για το λόγο αυτό, πρέπει να επιβάλλεται με ιδιαίτερη μνεία στην αρχή της αναλογικότητας, προκειμένου να αποσοβηθεί ο κίνδυνος της επιβολής, υπό το μανδύα του διοικητικού μέτρου, μίας ποινής, η οποία σκοπό δεν έχει απλώς την εξασφάλιση της προστασίας των προσωπικών δεδομένων, αλλά την τιμώρηση του παραβάτη (κρυπτοποιινή).

δ)Καταστροφή αρχείου ή διακοπή επεξεργασίας και καταστροφή των σχετικών δεδομένων.

Η κύρωση του στοιχείου ε είναι ταυτόσημη με την αποφασιστική αρμοδιότητα της Αρχής που ιδρύει η διάταξη του άρθρου 4§2 εδ. β' για επιβολή **διακοπής** της συλλογής ή της επεξεργασίας και την **καταστροφή των δεδομένων** που έχουν ήδη συλλεγεί ή τύχει επεξεργασίας.

Το διοικητικό μέτρο της διακοπής συλλογής/επεξεργασίας ή της καταστροφής των δεδομένων είναι το δραστικότερο από όλα τα άλλα μέτρα της §1, ως προς τα συγκεκριμένα δεδομένα που έτυχαν συλλογής ή επεξεργασίας κατά παράβαση του Νόμου. Ταυτόχρονα, η καταστροφή του αρχείου είναι ηπιότερο σε σχέση με την οριστική ανάκληση άδειας, καθόσον δεν επιδρά και στο μέλλον, αλλά μόνο έως τη στιγμή που επιβάλλεται, αφού ο παραβάτης υποχρεούται να αποξενωθεί πλήρως από τα δεδομένα που ήδη έχει στην κατοχή του και όχι εκείνα που τυχόν του επιτρέπεται να συλλέξει και να επεξεργαστεί στο μέλλον. Ωστόσο, η Αρχή μπορεί να επιβάλει ταυτόχρονα διακοπή συλλογής και επεξεργασίας **και** καταστροφή του αρχείου σε ιδιαίτερα σοβαρές περιπτώσεις⁹⁴. Σε αυτήν την περίπτωση, η διακοπή της επεξεργασίας μπορεί να ισχύει και για το μέλλον. Σε αντίθεση με την κύρωση της ανάκλησης της άδειας, το εν λόγω διοικητικό μέτρο αφαιρεί από τον υπεύθυνο επεξεργασίας την **πραγματική δυνατότητα** για επεξεργασία δεδομένων.

Στην έννοια της διακοπής της επεξεργασίας μπορεί να περιλαμβάνεται και η υποχρέωση του υπεύθυνου επεξεργασίας **να επιστρέψει** τον φορέα ενσωμάτωσης των δεδομένων στο υποκείμενο και να καταστρέψει τυχόν αντίγραφα του που τηρεί⁹⁵. Λόγω της βαρύτητας του μέτρου ισχύουν όσα αναφέρθηκαν ανωτέρω για τα απώτατα όρια της διακριτικής ευχέρειας της Αρχής ενόψει της αρχής της αναλογικότητας. Η μη επιβολή της κύρωσης ή η επιβολή της κατά τρόπο αργιστικό μη πρόσφορο να

⁹⁴ Με την απόφαση 100/2000 ΑΠΔΠΧ, επιβλήθηκε σε τηλεοπτικό σταθμό (εκτός προστίμου ύψους 25.000.000 δρχ.) και η κύρωση της διακοπής της επεξεργασίας και την καταστροφή των ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων, «λόγω της ιδιαίτερης σοβαρής (εν προκειμένω) περίπτωσης».

⁹⁵ Βλ. 35/2001, σύμφωνα με την το σχολείο που «κατέσχε» τετράδιο με προσωπικές σημειώσεις μαθήτριας, υποχρεώθηκε να το επιστρέψει στην μαθήτρια καθώς και να καταστρέψει τυχόν φωτοαντίγραφα του που τηρούνται στο αρχείο του σχολείου.

εξασφαλίσει την συμμόρφωση του παραβάτη μπορεί να στοιχειοθετήσει αρνητική υπέρβαση εξουσίας εκ μέρους της Αρχής.

Κατά την έννοια της διάταξης, η καταστροφή των δεδομένων ή η διακοπή της επεξεργασίας βαρύνει τον ίδιο τον παραβάτη. Ως εκ τούτου η Αρχή δεν νομιμοποιείται να προβεί η ίδια σε καταστροφή των δεδομένων ή να καταστήσει πραγματικά ανέφικτη την επεξεργασία (διακοπή). Ωστόσο, αν ο υπεύθυνος επεξεργασίας δεν συμμορφωθεί με την επιβολή της κύρωσης για καταστροφή, η Αρχή μπορεί να του επιβάλει και πρόστιμο για μη συμμόρφωση, κατά την §2 εδ. ε'.

Η Αρχή μπορεί στην απόφασή της με την οποία επιβάλει την κύρωση να ορίσει το χρονικό διάστημα εντός του οποίου ο υπεύθυνος επεξεργασίας οφείλει να προβεί στην καταστροφή του αρχείου ή στη διακοπή της επεξεργασίας⁹⁶.

II. Ποινικές κυρώσεις.

Με το άρθρο 22 εισάγονται περιπτώσεις παραβάσεων των κεφαλαίων Β' και Γ' του Νόμου τυποποιημένες ως ποινικά αδικήματα. Το άρθρο αποτελεί εναρμόνιση του ελληνικού ποινικού δικαίου προς το άρθρο 24 της Οδηγίας («Κυρώσεις»), κατά την οποία *τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα για να εξασφαλίσουν την πλήρη εφαρμογή των διατάξεων της παρούσας οδηγίας και προβλέπουν ιδίως κυρώσεις για παράβαση των διατάξεων εφαρμογής της*. Ο έλληνας νομοθέτης θέσπισε κυρώσεις τόσο διοικητικές (βλ. ανωτέρω, υπό άρθρο 23), όσο και ποινικές, οι οποίες, κατά την Εισηγητική Έκθεση, *προβλέπονται για δύο κατηγορίες συμπεριφορών που κρίνονται αξιόποινες: εν πρώτοις, για πράξεις και παραλείψεις επί των οποίων οι Αρχή δεν έχει – ακόμη- αποφανθεί, όπως η μη γνωστοποίηση αρχείου, η λειτουργία αρχείου με ευαίσθητα δεδομένα χωρίς άδεια κ.λ.π. και κατά δεύτερο λόγο, για μη συμμόρφωση σε αποφάσεις τις Αρχής*.

Σύμφωνα με εκπρόσωπο της θεωρίας⁹⁷, η θέσπιση των ειδικών ποινικών διατάξεων του άρθρου 22 ήταν *αναγκαία*, με το επιχείρημα ότι δεν επαρκούν για την (ποινική) αντιμετώπιση των παραβάσεων των θεμελιωδών διατάξεων του Νόμου «*οι γενικές διατάξεις που πλήττουν την ηλεκτρονική εγκληματικότητα, όπως είναι η διάταξη του άρθρου 370B Π.Κ., η οποία αναφέρεται στην αθέμιτη αντιγραφή, χρήση, αποκάλυψη ή παραβίαση στοιχείων (δεδομένων) η/υ, τα οποία συνιστούν κρατικά ή επαγγελματικά κλπ. απόρρητα*». Η άποψη παρακάμπτει αφενός ότι οι παραβάσεις του Νόμου δεν αφορούν μόνο πτυχές της ηλεκτρονικής εγκληματικότητας, αφού ο Νόμος προβλέπει ενιαίες διατάξεις και για τη μη αυτοματοποιημένη επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, όπως και ότι όχι μόνο το άρθρο 370Γ, αλλά ολόκληρο το 22^ο κεφάλαιο του Ποινικού Κώδικα («Παράβαση απορρήτων») εμπεριέχει πέντε εκτενή άρθρα (370, 370Α, 370Β, 370Γ, 371 Π.Κ.) τα οποία περιέχουν αναλυτικές διατάξεις για την προστασία (και) προσωπικών δεδομένων, αν και δεν χρησιμοποιείται η συγκεκριμένη ορολογία. Πέρα από τη συνταγματικότητα των εν λόγω άρθρων του ποινικού κώδικα, ύστερα από την αναθεώρηση του 2001, θέμα με το οποίο έχει ασχοληθεί η Αρχή, εκδίδοντας την 83/2002 γνωμοδότησή της⁹⁸, δημιουργούνται σοβαρά ζητήματα

⁹⁶ Βλ. 245/2000 ΑΠΔΠΧ, με την οποία η Αρχή έταξε προθεσμία ενός μήνα στους υπεύθυνους επεξεργασίας προκειμένου να διακόψουν την επεξεργασία και να καταστρέψουν τα σχετικά αρχεία.

⁹⁷ *Γγγλεζάκης*, Ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα, σελ. 276.

⁹⁸ Βλ. Ετήσια Έκθεση ΑΠΔΠΧ 2002, (www.dpa.gr) σελ. 30-31: Με τη συνταγματική αναθεώρηση του 2002, η νέα παράγραφος 3 του άρθρου 19 του Συντάγματος όρισε ότι η «χρήση αποδεικτικών μέσων που έχουν αποκτηθεί κατά παράβαση του άρθρου αυτού και των άρθρων 9 και 9 Α απαγορεύεται». Εξάλλου, το άρθρο 9 Α κατοχύρωσε συνταγματικά την προστασία των δεδομένων

συρροής των εν λόγω ποινικών διατάξεων με τα προβλεπόμενα από το άρθρο 22 εγκλήματα. Περαιτέρω, τα έννομα αγαθά που προστατεύονται από το άρθρο 22 συμπίπτουν εν πολλοίς με τα προστατευόμενα από το 21^ο κεφάλαιο του ποινικού κώδικα («Εγκλήματα κατά της τιμής»). Συνεπώς, ζητήματα συρροής προκύπτουν και από το συσχετισμό των ποινικών διατάξεων του Νόμου με τα άρθρα 361 επ. Π.Κ.

Ωστόσο δεν πρέπει να παραβλεφθεί η ιδιαίτερη αξία που έχει η πρόβλεψη ειδικών ποινικών διατάξεων για την ολοκλήρωση του πλέγματος προστασίας των προσωπικών δεδομένων, ενόψει των προβλημάτων που θα προκαλούσε για την ένταξη των παραβάσεων του Νόμου στις γενικές ποινικές διατάξεις η αρχή *nullum crimen nulla poena sine lege* και η απαγόρευση της (επιβαρυντικής) αναλογίας στο ποινικό δίκαιο. Την αξία των διατάξεων και κατ' επέκταση στην ουσιαστική ποινική προστασία από παραβάσεις των διατάξεων για την προστασία των προσωπικών δεδομένων, ενδυναμώνουν και: α) η πρόβλεψη συγκεκριμένων ανώτατων και κατώτατων ορίων ποινών, οι οποίες απέχουν σημαντικά σε βαρύτητα από τις προβλεπόμενες από τις γενικές διατάξεις, καθώς και β) η ανάθεση στον Πρόεδρο, τα μέλη και τους ελεγκτές της Αρχής αρμοδιοτήτων ανακριτικών υπαλλήλων, όπως και οι λοιπές δικονομικές διατάξεις του άρθρου.

Ζήτημα προκύπτει επίσης και από τις περιπτώσεις συρροής της κυρωτικής αρμοδιότητας της Αρχής και του παράλληλου ποινικού κολασμού για τις ίδιες – αντικειμενικά- παραβάσεις. Η μη λελογισμένη επιβολή διοικητικών κυρώσεων και η παράλληλη πρόβλεψη και επιβολή ποινικών κυρώσεων στους παραβάτες μπορεί να οδηγήσει, σε ακραίες περιπτώσεις εξάντλησης της αυστηρότητας και παραβίασης της

III. Αστική ευθύνη.

Η διάταξη που προβλέπει την αστική ευθύνη για παράβαση του Νόμου εντάσσεται στο κεφάλαιο των Κυρώσεων, μαζί με το άρθρο 21 για τις διοικητικές κυρώσεις και το άρθρο 22 για τις ποινικές κυρώσεις. Η τοποθέτηση αυτή του άρθρου 23 στο κεφάλαιο των κυρώσεων είναι παραπλανητική, καθόσον η ειδική αποζημιωτική ευθύνη που προβλέπεται από αυτό δεν αποτελεί «αστική ποινή», έννοια δηλαδή η οποία είναι ασύμβατη με τις σύγχρονες αντιλήψεις που διατρέχουν το αστικό δίκαιο. Ποινές επιβάλλονται μόνο από την ποινική δικαιοσύνη και σε καμία περίπτωση δεν πρέπει οι αστικές αποζημιώσεις να καθίστανται πρόστιμα που ο ένας ιδιώτης

προσωπικού χαρακτήρα. Σύμφωνα με τη γνωμοδότηση αυτή, διατάξεις του ΠΚ, του ΚΠΔ και του ΚπολΔ θα πρέπει να τροποποιηθούν ως εξής:

α) Η παρ. 4 του άρθρου 370Α ΠΚ να αντικατασταθεί ως ακολούθως:

«Η επίκληση και προσαγωγή ενώπιον οποιουδήποτε ποινικού δικαστηρίου, ανακριτικής ή δημόσιας αρχής αποτυπωμάτων που παρήχθησαν κατά παράβαση των παρ. 1 και 2 του παρόντος άρθρου είναι απαράδεκτη».

β) Η παρ. 2 του άρθρου 177 ΚΠΔ να αντικατασταθεί ως ακολούθως:

«Αποδεικτικά μέσα, που έχουν αποκτηθεί με αξιόποινες πράξεις ή μέσω αυτών, δεν λαμβάνονται υπόψη για την κήρυξη ενοχής, την επιβολή ποινής ή τη λήψη μέτρων καταναγκασμού».

γ) Στο τέλος του άρθρου 444 ΚΠολΔ να προστεθεί το ακόλουθο άρθρο:

«Η επίκληση και προσαγωγή των αναπαραστάσεων, φωνοληψιών και απεικονίσεων αυτών είναι απαράδεκτη, αν δεν αποδεικνύεται ότι έγινε με τη συναίνεση του προσώπου, κατά του οποίου προσάγονται, εκτός αν πρόκειται για πράξεις ή δηλώσεις που έγιναν δημόσια».

Τονίζεται ότι, στην ποινική δίκη, ακραίες περιπτώσεις όπου η χρήση παρανόμως αποκτηθέντων αποδεικτικών εμφανίζεται ως ο μόνος τρόπος επίτευξης γνώσης της ουσιαστικής αλήθειας που επιδιώκει πάντοτε ο ποινικός δικαστής, μπορεί να αντιμετωπιστεί με τη χρήση των γενικών διατάξεων του Ποινικού Κώδικα, των σχετικών με την άρση του άδικου χαρακτήρα και του αποκλεισμού του καταλογισμού.

καταβάλει στον άλλο. Ορθότερο νομοαρχιτεκτονικά θα ήταν να τοποθετηθεί η διάταξη στο κεφάλαιο των δικαιωμάτων του υποκειμένου (Κεφ. Γ'), αφού τα συμπληρώνει με ειδικές προστατευτικές διατάξεις αποζημιωτικής ευθύνης.

Η θεωρία⁹⁹ αναφερόμενη στο άρθρο 23 του Νόμου, εντάσσει την προβλεπόμενη από αυτό ευθύνη στις νέες μορφές αστικών αδικημάτων, τα οποία ανέκυσαν όπως και οι νέες μορφές συμβάσεων της σύγχρονης οικονομίας. Η διάταξη συμπαρατίθεται μαζί με τις διατάξεις για την ευθύνη του παρέχοντος υπηρεσίες (Ν.2251/1994), του αναδόχου έκδοσης κινητών αξιών (π.δ. 350/1985) και του ιδιοκτήτη εντύπου, τηλεοπτικού ή ραδιοφωνικού σταθμού (Ν.1178/1981 και Ν.2243/1994). Πέρα από το καινοφανές –κατά τον περασμένο αιώνα- αυτών των επαγγελματικών ιδιοτήτων, η ευθύνη που πηγάζει από αυτές εντάσσεται στην ευρύτερη έννοια της αποζημιωτικής ευθύνης, χωρίς να αποτελεί ένα νομικό novum.

Η διάταξη προβλέπει αντικειμενική ευθύνη για την περιουσιακή ζημία και νόθο αντικειμενική ευθύνη για την ηθική βλάβη.

ΣΤ'. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.

Με το άρθρο 9Α του Συντάγματος επήλθε *ποιοτική μεταβολή* στο εθνικό νομικό σύστημα της προστασίας προσωπικών δεδομένων.

Ο Ν.2472/1997, στο μέτρο που είναι σύμφωνος με το Σύνταγμα *καθίσταται εκτελεστικός νόμος* του άρθρου 9Α Συντάγματος και ενσωματώνει θεσμικό κεκτημένο, με την έννοια ότι η τυχόν τροποποίησή του με νεώτερο νόμο προς την κατεύθυνση της μείωσης του επιπέδου της παρεχόμενης προστασίας προσωπικών δεδομένων θα αντίκειται στο Σύνταγμα.

Η διαφύλαξη της προστασίας των προσωπικών δεδομένων από *ανεξάρτητη αρχή* καθίσταται συνταγματικός κανόνας, κατά τρόπο ώστε να αποκλείεται πλέον αυθεντικά οποιαδήποτε αμφισβήτηση ως προς την συνταγματικότητα της λειτουργίας της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα. Ο Ν.2472/1997, ως οργανωτικός νόμος της Αρχής εισάγει το *minimum* των αρμοδιοτήτων της, με την έννοια ότι μείωση των τυχόν αρμοδιοτήτων της Αρχής που προβλέπονται από αυτόν θα αντίκειται στο άρθρο 9Α εδ. β' του Συντάγματος.

Λόγω της αναγωγής της προστασίας των προσωπικών δεδομένων σε συνταγματικό δικαίωμα, καθίσταται σαφής η υποχρέωση του κοινού νομοθέτη να εισάγει σύστημα νομικής προστασίας των προσωπικών δεδομένων *και των νομικών προσώπων*.

Η «χρήση» προσωπικών δεδομένων αυτονομείται κανονιστικά από την «επεξεργασία» προσωπικών δεδομένων, με αποτέλεσμα να διευρύνεται το πεδίο της προστασίας και στις περιπτώσεις της μη αυτοματοποιημένης επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων που δεν περιλαμβάνονται σε αρχείο.

Ο κανόνας «*εν αμφιβολία υπέρ της προστασίας προσωπικών δεδομένων*» ανάγεται σε συνταγματικής περιωπής, από την επιφύλαξη των άρθρων 5Α§2 και 19§3 υπέρ του άρθρου 9Α Σ.

Η απόλυτη εξαίρεση του ποινικού μητρώου και των υπηρεσιών της ποινικής δικαιοσύνης από το δικαίωμα και τη θεσμική εγγύηση του άρθρου 9Α Σ. (άρθρο 24§5 Ν.2472/1997) χωρίς μετριαστικούς όρους και δικαιώματα που να συνιστούν μικρο-εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας, δεν συνάδει προς το Σύνταγμα.

⁹⁹ Βλ. Γεωργιάδης, σελ. 652.

Z. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ανθίμου Κ., Προστασία Προσωπικών Δεδομένων και ΜΜΕ. Σκέψεις με αφορμή την από 26.1.2000 απόφαση της Αρχής Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων, ΚριτΕ 2000/1, σελ. 271 επ.

Αντωνόπουλος Μ., Ανεξάρτητες Διοικητικές Αρχές, 1995.

Αποστολάκης Γ., Τα αρχεία των ιερών μονών και το άρθρο 6 παρ. 1 Ν. 2472/97, Αρμ 2000, σελ. 869 επ.

Αραβαντινός Β., Η προστασία των στοιχείων προσωπικού χαρακτήρα από την αθέμιτη επεξεργασία τους με ηλεκτρονικό υπολογιστή, 1997.

Αυγουστιανάκης Μ., Προστασία του ατόμου από την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, ΔτΑ 11/2001, σελ. 265 επ.

Βενιζέλος Ε., Το αναθεωρητικό κεκτημένο, Αθήνα, 2002.

Βενιζέλος Ε., Σχόλιο στην 510/17/15.5.2000 πράξη της ΑΠΔΠΧ για τις ταυτότητες, ΤοΣ 2000, σελ. 935 επ.

Γέροντας Α., Η προστασία του πολίτη από την ηλεκτρονική επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, σελ. 2002.

Γιαννόπουλος Γ., Προστασία προσωπικών δεδομένων και διασυνοριακή ροή πληροφοριών, ΔτΑ 11/2001, σελ. 734 επ.

Γεωργιάδης Απ., Γενικό Ενοχικό Δίκαιο, Αθήνα 1999.

Δαγτόγλου Π., Γενικό διοικητικό δίκαιο, ε΄ εκδ., 2004.

Δαγτόγλου Π., Συνταγματικό Δίκαιο- Ατομικά Δικαιώματα, τόμοι Α και Β, 1991.

Δημητρόπουλος Α., Το σύνταγμα ως βάση της έννομης τάξης, Αθήνα 2002.

Δημητρόπουλος Α., Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου, Θ΄ εκδ., Αθήνα 2001.

Δόνος Π., Η συνταγματική κατοχύρωση του δικαιώματος προστασίας του πολίτη από την επεξεργασία των προσωπικών του δεδομένων και της αντίστοιχης ανεξάρτητης αρχής, σε :Γ.Παπαδημητρίου (επιμ.), Αναθεώρηση του Συντάγματος και εκσυγχρονισμός των θεσμών, 2000, σελ. 107 επ.

Δόνος Π, Μήτρου Α., Μίτλετον Φ., Παπακωνσταντίνου Ευ., η αρχή προστασίας προσωπικών δεδομένων & η επαύξηση της προστασίας των δικαιωμάτων, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2002.

- Ιγγλεζάκης Ι.*, Ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2003.
- Ιγγλεζάκης Ι.*, Το νομικό πλαίσιο του ηλεκτρονικού εμπορίου, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2004.
- Καράκωστας Γ.*, Το δίκαιο των Μ.Μ.Ε., 1998.
- Σπηλιωτόπουλος Ε.*, Εγχειρίδιο Διοικητικού Δικαίου, 11^η εκδ. 2002.
- Κατραμάδος Δ.*, Προστασία του ατόμου από την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων (Ν.2472/1997), ΔτΑ 3/1999, σελ. 577 επ.
- Κουλούρης Ν.*, Οι ανεξάρτητες διοικητικές αρχές: τα αλλοδαπά πρότυπα και τα ημεδαπά κακέκτυπα, ΔιΔικ 1993, σελ.. 1140 επ.
- Κουτσομπίνας Σ.*, Ανεξάρτητες αρχές και ατομικά δικαιώματα, ΔτΑ 10/2001, σελ 377 επ.
- Κριάρη-Κατράνη Ι.*, Γενετική τεχνολογία και θεμελιώδη δικαιώματα, Η συνταγματική προστασία των γενετικών δεδομένων, Αθήνα 1999.
- Κτιστάκη Σ.*, Η αρχή προστασίας προσωπικών δεδομένων, η δομή και η λειτουργία της στη Γαλλία και την Ελλάδα, ΔτΑ 3/1999, σελ. 555 επ.
- Μάνεσης Α.*, Συνταγματικά δικαιώματα. Ατομικές ελευθερίες, 1982.
- Μαυριάς Κ.*, Το συνταγματικό δικαίωμα του ιδιωτικού βίου, 1982.
- Μαυριάς Κ.*, Προστασία στατιστικών δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, ΔτΑ 2000, σελ. 277 επ.
- Μαυριάς Κ.*, Συνταγματικό Δίκαιο Ι, εκδ.γ', 2004.
- Μήτρου Α.*, Το δίκαιο στην κοινωνία της πληροφορίας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2002.
- Μήτρου Α.* Προστασία προσωπικών δεδομένων: ένα νέο δικαίωμα;, σε: Δ.Θ. Τσάτσο/Ευ. Βενιζέλο/Ξ.Ι.Κοντιάδη (επιμ.), Το Νέο Σύνταγμα. Πρακτικά Συνεδρίου για το αναθεωρημένο Σύνταγμα του 1975/1986/2001.
- Μήτρου Α.* Η Αρχή προστασίας προσωπικών δεδομένων, 1999.
- Μήτρου Α.* Προστασία Προσωπικών Δεδομένων, σε: Σ.Κ.Κάτσικα/Δ.Γκρίτζαλη/Σ. Γκρίτζαλη, Ασφάλεια Πληροφοριακών Συστημάτων, 2004, σελ 443 επ.
- Μήτρου Α.*, Ιδιωτικός βίος: η διστακτική και αβέβαιη πορεία της προστασίας προσωπικών πληροφοριών, σε: Τα εικοσάχρονα του Συντ/τος 1975,1998, σελ. 34 επ.
- Μίττλετον Φ.*, Προβλήματα εφαρμογής της ευρωπαϊκής οδηγίας για την προστασία προσωπικών δεδομένων, ΔτΑ 11/2001, σελ. 756 επ.

Gola P./Schomerus R., BDSG, Bundesdatenschutzgesetz Kommentar, 7. Auflage, Verlag C.H.Beck Muenchen, 2002.

Παντελής Α., Ζητήματα Συνταγματικών Επιφυλάξεων, 1984.

Simitis S., Kommentar zum Bundesdatenschutzgesetz, 5. Aufl., Baden-Baden 2003.

Σταθόπουλος Μ., Η χρήση προσωπικών δεδομένων και η διαπάλη μεταξύ ελευθεριών των κατόχων τους και ελευθεριών των υποκειμένων τους, ΝοΒ 2000, σελ. 1 επ.

Τάκης Α., Κοινωνία της πληροφορίας και σύνταγμα. Μία πρώτη προσέγγιση, ΝοΒ 2002, σελ. 28 επ.

Τάχος, Ελληνικό Διοικητικό Δίκαιο.

Τάχος, Ερμηνεία του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας, εκδ. β'.

Τουντόπουλος Β., Η διασύνδεση αρχείων στο Ν.2472/1997, ΝοΒ 1999, σελ. 1242 επ.

Τουντόπουλος Β., Το δικαίωμα ενημέρωσης του υποκειμένου των δεδομένων, ΔΕΕ 1999, σελ. 576 επ.

Τουντόπουλος Β., Το δικαίωμα αντίρρησης του υποκειμένου των δεδομένων, ΤοΣ 1999, σελ. 21 επ.

Χαραλάμπης Δ./ Βιδάλης Τ./ Κανελλοπούλου Ε./Παπανικολάου Κ./Πραπίδη Χ./Στεφάνου Δ./Τάκης, Τηλεπικοινωνίες στην κοινωνία της πληροφορίας, Αθ.-Θεσ. 2003.

Χρυσόγονος Κ., Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, 2^η εκδ. 2002.